

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

**TELEVİZYON DİZİLERİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN TEMSİLİ:
HAYAT TÜRKÜSÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Emine ÇELİK

115120119

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülüm Şener ULAGAY

İstanbul, 2013

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

**TELEVİZYON DİZİLERİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN
TEMSİLİ: HAYAT TÜRKÜSÜ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Emine ÇELİK**

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

08/10/2013

Enstitümüz *Medya ve Kültürel Çalışmalar* Anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **115120119** numaralı **Emine ÇELİK** "*İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Televizyon Dizilerinde Kürt Kimliğinin Temsili "Hayat Türküsü" Örneği*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 02/09/2013 tarih ve 2013/10 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (4.5) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayrıklığı~~/oybirliği ile **Kabul/Red/Değerlendirme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

YRD.DOÇ.DR.GÜLÜM ŞENER ULAGAY

ÜYE

DOÇ. DR. SAFİYE KIRLAR BAROKAS

ÜYE

PROF..DR. HÜLYA YENGİN

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “TELEVİZYON DİZİLERİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN TEMSİLİ: HAYAT TÜRKÜSÜ ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2013

Emine ÇELİK

ONAY

Tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumunyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2013

Emine ÇELİK

ÖZET

TELEVİZYON DİZİLERİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN TEMSİLİ: “HAYAT TÜRKÜSÜ” ÖRNEĞİ

Emine ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Medya ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

Danışman: Gülüm ŞENER ULAGAY

Ekim, 2013-108 sayfa

Bugün “Kürt Sorunu” her an her yerde duymaya başladığımız bir kavram haline gelmiştir. Televizyon dizilerinde sayıca etkisini çok hissetmesek de haber bültenlerinde, haber programlarında sürekli Kürt sorunundan ve çözüm sürecinden bahsedilmektedir. Geline nokta itibariyle ister devletin kendi politikası denilsin, isterse yaşanan acılarla beraber oluşan toplumsal baskılar sonucu devletin mecburi politikası denilsin artık bu sorun açık seçik konuşulmakta ve tartışılmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde farklı şekillerde başlayıp Türkiye cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte ulus-devlet modelini oluşturma çabasıyla kabul edilen kimlik politikaları bugüne kadar taşınan problemler ağının inkâr edilemez sebebidir.

Devletin asli kimlik unsuru olan Türk kimliği dışındaki kimlikleri öteki kabul edip asimile etme politikası, diğer kimliklere oranla sayıca fazlalığı sebebiyle bir görüşe göre tehlike olarak görülen Kürt kimliğinde daha fazla ön plana çıkmıştır. Devlet bu asimile politikasını uygulamak için bütün unsurlarını kullanmıştır. Bunlar askeri, eğitim ve medya unsurları olarak sayılabilir.

Medya unsurunda televizyondan önceki dönemde dramının güçlü etkileri de düşünüldüğünde sinema aracılığıyla ideal kimlik (ulus kimlik) oluşturulmaya çalışılmıştır. Televizyon döneminde ise bu görev televizyon dizilerine havale edilir. 80'lerden sonra etkisi azalan Yeşilçam döneminin yerini televizyon ve televizyon dizileri doldurmaya başlar. Bu çalışmada Farklı şekillerde sürdürülen politikaların devam ettiğini göstermek amacı ile “televizyon dizilerinde Kürt kimliğinin temsili” incelenmiştir. 90'li yılların sonlarında doğu atmosferinde çekilen diziler dönemi önemli bir yer tutar. “Vasiyet”, “Asmalı Konak”, “Gurbet Kadını”, “Yabancı Damat”, “Zerda” bir çırpıda sayılabilecek dizilerdir ve benzerleri hala çekilmeye devam etmektedir. Hem konusu hem farklı alanlarda bir şeyler söylemesi nedeniyle bunların

içinden “Hayat Türküsü” dizisinde Kürt kimliği temsilleri incelenmiştir. Fakat bu çalışmada cevaplar aranan soruların asla sadece doğu hikâyelerinde olduğunu iddia etmiyoruz. Aksine bu temsil sorunun bütün televizyon dizilerinde var olduğunu düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: televizyon dizileri, Kürt kimliği, temsil, öteki.

ABSTRACT

REPRESENTATION OF KURDISH IDENTITY IN TELEVISION SERIALS: THE EXAMPLE OF “HAYAT TÜRKÜSÜ”

Emine ÇELİK

Department of Media and Cultural Studies Postgraduate Thesis

Supervisor: Gülüm ŞENER ULAGAY

October, 2013-108 pages

Today, Kurdish Matter becomes one of the concepts that we heard at any time. Though we do not feel much its effects, in news bulletin or in newscasts it is always mentioned about Kurdish Matter and also its resolution process. In the point arrived at this matter is talked and discussed loudly and clearly any more no matter it is called government's own policy or government's compulsory policy caused by social pressure consisting social hurts. Identity policies that started at the last period of Ottoman Empire in different forms and accepted with an effort to form a nation state pattern with the establishment of Turkish Republic are indisputable reason of the problem network been carried until today.

The Government's fundamental identity policy to assimilate via accepting identities as ‘other’ which are out of Turkish identity extremely came into prominence in Kurdish identity which is considered as a threat as to an idea because the excess in number relatively to other identities. The government had used all its factors to perform this assimilation policy. These may be listed as military, education and mass media.

When it is thought the strong impact of drama on media factor at a time before TV it is tried to form an ideal identity (nation identity) through the instrument of motion pictures. At the period of TV this duty is transferred to the television serials. TV and TV serials began to take the place of Yeşilçam period which decreased its effect after 80’s. In this study, ‘representation of Kurdish identity in TV serials’ is analyzed so as to show continuing process of the policies that kept in different forms.

Through the ends of 90's serials in the east atmosphere take an important place. VASIYET, ASMALI KONAK, GURBET KADINI, YABANCI DAMAT, ZERDA can be given simply as examples and many series like these have still being shoot. Representation of Kurdish identity in HAYAT TÜRKÜSÜ was analyzed for both its topic and for its touch to different points. But in this study it is not claimed that the questioned problems are only in the east stories. On the contrary it is thought that representation problem is in all TV serials.

Key Words: TV Serials, Kurdish identity, Representation, other

ÖNSÖZ

Bir insanın doğuştan kazandığı hakları konuşmak, onun üzerine kitaplar dolusu yazılar yazmak, araştırmalar yapmak, zaten sahibi olduğu hakların sahibi olup olmadığını tartışmak oldukça dramatik gelmektedir. Sanki dünyanın bütün nimetleri her milletin beyaz zenginleri için yaratılmıştır ve onlar da canları isterse diğerlerinin de bu nimetlerden faydalanmalarına göz yumabilirler. Farklı bir yaklaşımla bu mesele insanlık tarihinin hiç bitmeyen güç-iktidar mücadelesinden başka bir şey değildir. Bu çalışmaya başlarken hiç tahmin etmediğim bir dünyayla karşılaştım. Yok sayılarak ve olabildiğince ötekileştirilerek asimile edilmeye çalışılan bir kimliğin dünyasıydı bu. Oysa başta Kürtler olmak üzere ötekileştirilen bütün bu kimlikler yaşadıkları bu toprakları kendilerini bildikleri zamandan beri vatan kabul etmişler ve yeri geldiğinde hiç düşünmeden canlarını bile vermişlerdir. Bu çalışma bu asimile politikalarına televizyon dizilerinin ne gibi katkılar sağladığını inceleyerek konuyla ilgili önemli sonuçlara varmayı amaçlamıştır.

Bu çalışmayı yaparken fikirleri, önerileri ve her zaman pozitif yaklaşımıyla beni destekleyen, çalışmama büyük katkısı olduğunu düşündüğüm danışman hocam Sn. Yrd. Doç. Gülüm ŞENER ULAGAY'a, desteklerinden dolayı aileme ve Hayat Türküsü dizisi ile ilgili elindeki verileri benimle paylaşan sevgili Elif Nihan Akbaş'a çok teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2013

Emine ÇELİK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET-----	III
ABSTRACT-----	V
ÖNSÖZ-----	VII
KISALTMALAR LİSTESİ-----	XII
EKLER LİSTESİ-----	XIII
GİRİŞ-----	1

1. BÖLÜM TEMSİL KAVRAMI

1.1. Temsil Tanımları ve Medya Temsil İlişkisi-----	5
1.1.1. Temsil Nedir?-----	5
1.1.2. Televizyon'da Temsil-----	6
1.1.3. Temsil'de Dil, Anlam ve Yeniden İnşa-----	7
1.2. İdeoloji ve temsil-----	10
1.2.1. Öteki'nin Medyada Temsili-----	12
1.2.2. Medya Temsillerinin Seyirci Üzerindeki Etkileri-----	17
1.2.3. Dramalarda Temsil ve Temsil Örnekleri-----	19

2. BÖLÜM KİMLİK KAVRAMI

2.1. Kimlik Tanımları-----	25
----------------------------	----

2.2. Türkiye’de Kimliklerin Oluşumuna Tarihsel Bakış-----	26
2.3. Kimlik Çeşitleri-----	28
2.3.1. Kültürel Kimlik-----	29
2.3.2. Yerel Kimlik-----	30
2.3.3. Dinsel Kimlik-----	30
2.3.4. Milli Kimlik-----	31
2.3.5. Etnik Kimlik-----	32
2.3.6. Ulusal Kimlik-----	36
2.4. Ötekileştirilen Kimlik-----	39

3. BÖLÜM KÜRT KİMLİĞİ

3.1. Kürtler’in Kökeni-----	46
3.2. Kürtler’in Kültürel Özellikleri ve Sosyal Yapısı-----	50
3.3. Etnik Kimlik ve Kürt Kimliği-----	52
3.4. Bir Sorun Olarak Kürt Kimliği ve Görüşler-----	55
3.4.1. Devletin Kürt Politikaları-----	55
3.4.2. Kürt Sorununda Ekonomik Faktörlerin Etkisi Dil ve Eğitim Sorunu-----	57
3.4.3. Kürtlerin Yaşadığı Kimlik Problemleri ve Beklentiler-----	61
3.4.4. Kürt Kimliğinde Çözüm Faktörü Olarak Din Olgusu-----	66

4. BÖLÜM
BULGULAR
HAYAT TÜRKÜSÜ DİZİSİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN TEMSİLİ

4.1. Hipotezler	69
4.2. Yöntem	69
4.3. Dizi Künyesi ve Karakterler	70
4.4. Dizinin Konusu	71
4.5. Dizinin Hikâyesi	71
4.6. Hayat Türküsü Dizisinde Kürt Kimliği Temsilleri	74
4.6.1. Konular	74
4.6.2. Tanım Düzeyi Ayrıntı Derecesi	77
4.6.3. İmalar Önvaryayımlar	78
4.6.4. Yerel Tutarlılık	80
4.6.5. Eş Anlamlılık Yeniden Anlatım	82
4.6.6. Karşıtlık	83
4.6.7. Örnekler ve Açıklamalar	83
4.6.8. Önerme Yapıları	86
4.6.8.1. Aktörler	86
4.6.8.1.1. Ana Karakterler	86
4.6.8.1.2. İyiler, Töreye Karşı Gelenler ve Töre	
Mağdurlar	87
4.6.8.1.3. Töreyi Temsil Edenler	88
4.6.9. Kiplik	90
4.6.10. Kanıtsallık	90

4.6.11. Biçem ve Retorik -----	91
4.7. Kürt Kimliği İle Bağlantılanan Unsurlar -----	92
SONUÇ -----	95
KAYNAKÇA -----	102
EKLER -----	107
ÖZGEÇMİŞ -----	108

KISALTMALAR LİSTESİ

BÖL.	:Bölüm
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
Ç.N.	:Çevirenin Notu
DTP	: Demokratik Türkiye Partisi
M.Ö.	:Milattan Önce
PKK	:Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TRT	:Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	:Televizyon

EKLER LİSTESİ

EK-1. Hayat Türküsü Dizisinin İlgili Bölümleri DVD Dosyası

GİRİŞ

Televizyon dizileri, TRT'nin 80'ler dönemindeki Bizimkiler, Perihan Abla, Kaynanalar gibi, aile dizileri bir yana bırakılacak olursa 90'lardan itibaren içerikleri, konuları, kahramanları ve öğrettikleri ile son 20 yıla damgasını vurmuştur. Bir drama türü olan televizyon dizileri, aynı anda milyonlarca kişiye ulaşma kabiliyeti ile dikkatle üzerinde durulmasını gerekli kılmaktadır. İlk olmaları nedeniyle TRT dizileri hala nostalji olarak hafızalardaki yerini korumaktadır. Bu da gösterir ki iz bırakmıştır ve dolayısıyla etkilemiştir. İdeolojilerin yeniden üretildiği medya unsurları içerisinde televizyon dizileri en çarpıcı olanıdır. Çünkü televizyon dizileri seyirciye düşüncesinin ve dünya görüşünün tam tersini bile söylüyor olsa yine de kendi söylemini dinlettirmeyi sağlayabilmektedir.

İşte böyle bir mecrada toplumsal temsiller önem kazanmakta ve bu sebeple “ben”, “sen”, “o” nasıl temsil ediliyor sorusunu sormaya itmektedir. Biraz gündemin en çok tartışılan konusu olması biraz da Kürt dünyasına duyulan merak unsuru böyle bir çalışmaya iten sebepler olmuştur. Televizyon dizileri ulaştığı seyirci kitlesinin büyüklüğüyle aynı oranda etkileme gücüne sahipken Kürt sorunu da Cumhuriyet tarihi kadar eski ve son yıllarda tansiyonu artarak devam eden bir mesele olmaya devam etmiştir. Özellikle bu iki neden göz önünde bulundurularak televizyon dizilerinde Kürt kimliğinin nasıl yer aldığı araştırılmıştır. Televizyon dizilerinde Kürt olduğu bilinen karakterlerden Kürt diye bahsedilmez. Kürt kelimesinin yerine doğru kelimesi kullanılır. Doğularla birlikte kullanılan kavramlar ve kültürel özellikler şu şekilde sıralanabilir. Töreyle körü körüne bağlıdırlar, kan davalarını kuşaktan kuşağa sürdürürler, kız çocuklarını çocuk denecek yaşta evlendirirler, eğitime hiç önem vermezler, hele kız çocuklarının okuma yazma bilmesine gerek bile olmadığını düşünürler, kabadırlar, küfürlü konuşurlar, kız ve erkek çocukları arasında belirgin bir şekilde cinsiyet ayrımı yaparlar, kolayca adam öldürürler ve isimleri terörle anılır. Görüldüğü gibi bütün zihinsel çağrışımlar negatif içeriklidir. Çünkü bu çağrışımların toplumsal karşılığı da benzer yöndedir. Hangisi hangisini etkiledi sorusuna cevap bulmak için başka bir araştırma daha gerekli olabilir ama medya üzerine yapılan kuramsal çalışmalarda da

görüldüğü gibi medyanın toplumun düşünce yapısını etkilediği ve değiştirdiği şeklindeki genel yargıları da dikkate almak gerekir.

Bu araştırmaya başlarken öne sürülen hipotezler üç maddede toparlanmıştır.

1-Televizyon dizilerinde kurgulanan hikâyelerde “Kürt kimliği” doğru temsil edilmemektedir. “Ulusal kimlik” ideolojisinin bir gereği olarak, kendini “Kürt” olarak tanımlayan vatandaşların ait oldukları kimlik “Kürt” kelimesinden arındırılarak sadece bölgesel aidiyete göre tanımlanmaktadır.

2-Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin belli başlı illerinde yaşayanların hikâyelerinin anlatıldığı televizyon dizilerinde belirtilen illerin vatandaşları, olması gereken “ulusal kimlik” tanımından kalın çizgilerle ayırt edilmiş farklılıkta temsil edilmektedir.

3-“Kürt” demeden “doğulu” olarak tabir edilen bölge insanı genellikle negatif kavramlarla birlikte anılmakta, kan davası güden, namus cinayetleri işleyen, şiddet uygulayan, uyuşturucu ticareti yapan, törelere körü körüne bağlı, kız ve erkek çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapan, kız çocuklarını okutmayan, kaba, cahil ve medeni yaşamdan uzak insanlar olarak gösterilmektedir.

Kürt kimliği ile bağlantılandırılmaya çalışıldığı varsayımından hareketle sıralanan negatif kalıplar devletin ulus-devlet, ulus-kimlik ideolojisini oluşturma çabasının ürünüdür. Bu ideolojiyi gerçekleştirmek için devlet etkin bir şekilde (devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak) medyayı kullanmıştır. Özellikle televizyon dizilerinde doğu ve doğulu ile ilgili negatif yargıların, bunun karşısında ulus kimliği temsil eden batılılar ile ilgili pozitif yargılar oluşmasını sağlamış ve doğuluların (Kürtlerin), batılılar (devletin ulus kimlik anlayışına uygun Türkler) gibi olması sonucuna varılmasını istemiştir. Askeri güçleri ve eğitim sistemi ile yok saymaya çalıştığı Kürt kimliğini dizilerde de görmezden gelmiş ve dilini konuşup, kültürel kimliğini yaşamasını engellemiştir.

Televizyon dizilerinde Kürt kimliği temsillerinin incelendiği bu çalışmada konunun kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için temsil, kimlik, bunlar içerisinde ötekilik ve Kürt kimliği kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Son bölümde ise örnek bir dizi olarak ele alınan Hayat Türküsü dizisi araştırılan konunun içeriğini en iyi şekilde yansıtabilecek yöntem olarak düşünüldüğünden Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi kullanılarak bu kimlik temsilleri incelenmiştir. Anlamlar söylemler üzerine inşa edildiği için araştırma yöntemi olarak söylem analizi seçilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde temsil kavramı ele alınmıştır. Önce temsilin ne olduğu anlaşılmaya çalışılmış sonrasında medyada temsil kavramı üzerinde durulmuştur. Televizyon, yazılı basın ve dizi ve filmlerdeki ayrımları vurgulanarak dizi ve filmlerdeki temsil gücünün önemine vurgu yapılmıştır. Temsil başlığı altında ideolojinin temsile etkileri, öteki temsilleri, medya temsillerinin seyirci üzerindeki etkileri anlatılmış ve bazı temsil örnekleri verilerek bu bölüm noktalanmıştır.

İkinci bölümde ele alınan konu kimlik kavramı olmuştur. Kimlik nedir? Nasıl ortaya çıkmıştır? Niçin bu kadar çok tartışılmaktadır ve neden savaflara götürecekt kadar büyük bir çatışma konusu olabilmektedir? Kimlik başlığında bu soruların cevapları yer almaktadır. Türkiye'de kimliklerin tarihsel oluşumuna kısaca değinildikten sonra kimlik çeşitlerinden kültürel, yerel, dinsel ve milli kimliklerden kısaca bahsedilmiş, ulus kimlik, etnik kimlik ve öteki kimlik çeşitleri çalışmanın özüne daha yakın olmaları nedeniyle geniş bir şekilde tartışılmıştır.

Kuramsal kısmın üçüncü ve son bölümünde Kürt kimliği kavramı incelenmiştir. Bu başlıkta Ortadoğu coğrafyasında yaşayan Kürt milletlerinin tarihi ve kökleri hakkında bilgiler verilmiş, geçmişten bugüne Kürt kimliğinin nasıl bir gelişim ve değişim gösterdiği ve hangi aşamalardan geçtiği anlatılmıştır. Kürtlerin yaşadığı kimlik problemleri üzerinde durulmuş ve bugün bile içeriğinin ne olduğu hala tartışılmaya devam edilen "Kürt sorunu" olgusunun nedenleri araştırılmaya çalışılmıştır. Kürt sorununu etkilediği düşünülen eğitim, din ve ekonomik faktörler incelenmiş devletin bu faktörler üzerindeki etkileri üzerine görüşler aktarılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise bulgular kısmı yer almıştır. Bu bölümde hem mekânsal hem içerik olarak bir doğu hikâyesinin anlatıldığı Hayat Türküsü dizisinin muhtelif bölümleri Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Dizide Kürt kimliğine ilişkin temsiller karakterler, kültürel ve sosyal yaşam biçimleri üzerinden çeşitli yönleriyle incelenmiş ve nasıl temsil edildiklerine dair sonuçlara varılmaya çalışılmıştır.

1.BÖLÜM TEMSİL KAVRAMI

1.1. Temsil Tanımları ve Medya Temsil İlişkisi

1.1.1. Temsil Nedir?

Temsil kavramı en genel kapsamıyla bir anlatım biçimi olarak kabul edilirse kişilerin, mekânların, eşyaların ve akla gelebilecek her şeyin çeşitli yöntemlerle sunuş biçimi birer temsildir. Medyada Her temsil biçimi ve bu temsillerin nasıl yapıldığı kendi içinde ayrı ayrı sebepler taşımakta ve sorunları da kendine göre çeşitlilikler göstermektedir. Buna bağlı olarak temsil kavramı ile ilgili tanımlar ve sorunlar da farklılıklar arz etmektedir. Medyada kullanılan temsil için en temel sorun ise temsil edilen her ne ise onunla ilgili olanları tatmin etmemesi veya rahatsız etmesidir. Çoğunlukla da gerçeği yansıtmadığının iddia edilmesidir.

Kısaltılmış Oxford İngilizce Sözlüğü'nde sözcüğün temsille ilişkili iki tanımı yer alır. Bunlardan birincisi bir şeyi temsil etmek onu betimlemek ya da tasvir etmek, tanımlamayaarak ya da tarif ya da hayal ederek akılda canlandırmaktır; bir şeye ilişkin akılda ya da duyularda benzerlik kurulması; 'Bu resim Habil ile Kabil'in öldürülüşünü temsil ediyor' örneğinde verildiği gibi tarif edilir. İkinci anlamıyla Temsil etmek aynı zamanda simgeleştirme, yerine geçme, örneği olma, ya da ikame etme anlamına gelir; bununla ilgili şu örnek verilir; 'Hıristiyanlıkta haç İsa'nın çektiği acıları ve çarmıha gerilişini temsil eder' gibi. (Hall, 1997:16). Bu iki tanım öz olarak temsili anlatmaktadır. Birincisi bir çeşit canlandırma, ikincisi temsil edileni sembollerle ifade etme olarak kısaca tarif edilmiştir.

İrfan Erdoğan bir konunun, olayın, durumun, insan yaşamının, bir ilişkinin veya bir düşüncenin medyada sunulması olduğunu söylediği temsil kavramı için gerçeğin yeniden inşası tanımını yapar: "Medyada temsil, gerçeğin haberlerden paparazzilere kadar her tür programlar yoluyla yeniden-inşasıdır." (Erdoğan, 2010:309).

1.1.2. Televizyon'da Temsil

Sevilay Çelenk temsilde televizyonun diğer medya araçlarından hem temsil şekli hem temsil gücü ile ayrıldığını ve öne çıktığını söyler. Televizyon temsil biçimi, Tartışma programları, yarışma programları, müzik eğlence programları, şov programları, hatta haber bültenlerinde de sıradan vatandaşların kültürel-entelektüel referans çevrelerine, yaşam deneyim ve öykülerine yaslanır. Televizyonun formüle dayalı yapısı vardır ve bu formüllere göre sınırları çizilmiş çeşitli programların içi doldurularak birbirinden farklılaştırmak için bu farklı öyküler, yaşam biçimleri deneyimleri kullanılır. Böylece televizyon temsilleri diğer bütün kültürel temsil alanlarından ve diğer iletişim araçlarının temsil sistemlerinden önemli ölçüde farklılıklar gösterir. Tüketici kendi yaşam deneyimini televizyonda bizzat temsil ettirme olanağını elde eder. Mesela yazılı basında da kendi öyküsünün sıra dışı kırılma anlarını geniş biçimde bulabilir ama orada deneyimleyen bizzat kendisi olmamaktadır. Gazete muhabirleri, editörler, sayfa sorumluları ve farklı düzeylerdeki müdahalelerle dolayımlanmış bir temsil süreci içerisinde olur. Televizyon programlarında da kameraman, yönetmen, program sunucusu ve daha başka müdahalelerin olduğu bir dolayımleme süreci vardır ama burada nihayetinde hikâyeyi anlatan bizzat ekrana çıkandır. Burada öyküsü anlatılan kişinin fizik varlığı, dili ve düşüncesiyle kendisini temsil ettiği bir süreç söz konusudur.(Çelenk, 2005:85-86). James Monaco, bir kişinin ya da olayın sözcüklerle (ve hatta fotoğraflarla) tanımlanması ile aynı kişi ya da olayın sinemasal kaydı arasında önemli bir fark olduğunu söyler. Çünkü sinema gerçekliğin olabildiğince benzerini verebilmesi nedeniyle yazılı ve sözlü dillerin nadiren yapabildiği, kesin bilgi iletebilme özelliğine sahiptir.(Monaco, 2011:157). Hem televizyon programlarında hem de dizi ve filmlerde aktörün fiziki varlığıyla seyirciye ulaşması tüm temsil donanımlarına rağmen içselleştirmeyi sağlar ve etki gücünü çok yukarılara çıkarır. Televizyon programlarında öyküsü seyredilen gerçek kişiler gerçeklikleri ile rağbet görürken dizi ve filmlerde karakterler oluşturdukları hayranlık algısı ile temsilin gücüne güç katarlar. Kuzey Güney dizisinde Kuzey karakteri yakışıklılığı yanında hal ve tavırları ile temsil ettiği kültürün içinden biri olarak daha fazla kabul görmüş ve içselleştirilmesini kolaylaştırmıştır. Hayat Türküsü

dizisinde ise Hayat öğrenmen bunu yapar. Batılı gibidir filan ama köylülerle ilişkileri o kadar sıcak ve samimidir ki bazen onu kendilerinden biri gibi görürler. Seyirci onların duygularını gözlerinin içine bakarak yaşar.

1.1.3. Temsil’de Dil, Anlam ve Yeniden İnşa

Stuart Hall, temsil kavramını dil aracılığıyla anlam üretimi olarak ifade eder ve kurulan anlam yaklaşımını savunanlara göre, temsilde, başkalarıyla anlamlı bir biçimde iletişim kurmak için, farklı diller içerisinde düzenlenmiş göstergeler kullanıldığını söyler. Diller, gerçekliği tecrübe edilebilen dünyada nesnelere, insanlar ya da olayları simgelemek, yerine geçmek ya da göndermede bulunmak amacıyla gösterge kullanabilirler. Fakat göstergeler maddi dünyamızın hiçbir anlamda parçası olmayan düşsel şeylere, fantezi dünyalarına ya da soyut düşüncelere göndermede bulunabilirler. Dil ve gerçek dünya tam anlamıyla örtüşmez ve birbirinin tam karşılığı olamazlar yani dil bir ayna görevi göremez. ‘Dil’ diye adlandırdığımız çeşitli temsil dizgeleri içerisinde oluşturulan şey anlamdır. Anlam uygulamayla, ‘temsil’ sayesinde üretilir. Anlam, başka bir deyişle ‘anlam üretimi’ anlamlandırma uygulamaları sonucu kurulur. (Hall, 1997: 25).

Stuart Hall ‘durum tanımları’ teriminin medyanın yansıtıcı rolünü kuşkuya düşürdüğüne de dikkat çeker ve medyanın varsayılan doğalcılığını destekleyen şeffaf dil anlayışını sorunlaştırdığını söyler. Ona göre gerçeklik basitçe verilen bir olgu olarak görülemez, gerçek gerçekliğin belirli bir tarzda kurulmasıdır der. Medya ‘gerçekliği’ yalnızca yeniden üretmez aynı zamanda tanımlar da. Gerçeklik tanımları, tüm bir dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretilir ve bu dilsel pratikler aracılığıyla ‘gerçek’in seçilmiş tanımları temsil edilir. Yazar temsil etmenin yansıtmadan çok farklı bir nosyon olduğunu söyleyerek temsil etme, aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder der. Temsil sadece zaten var olan anlamı aktarmaz daha aktif bir şeylere anlam verme işini de ima eder. Burada söz konusu olan bir anlam pratiği ve anlam üretimidir. Bu daha sonraları ‘anlamlandırma pratiği’ olarak tanımlanmıştır.(Hall, 1994: 67-68). Dizilerin kurgusal dünyası tam da “temsil”in bu anlamına karşılık gelir. Bir ressam bir resmi çizerken tercihini kullandığı renklerle ifade ederken senarist de

kurguladığı hikâyede kullandığı dil ve başka enstrümanlarla tercihini ortaya koyar ve bu onu temsil etme eylemine götürür. Medya, dramda senarist, gerçeği sadece yeniden üretmekle kalmaz aynı zamanda ona istediği gibi şekil verir.

“Temsil ile temsil edilen arasında tümüyle örtüşmeden, tümüyle örtüşmemeye kadar değişen benzeşme olabilir.”(Erdoğan, 2010: 309). İrfan Erdoğan bu temsil anlayışını, dışarıdaki gerçeğin doğru veya yanlış olmak üzere iki şekilde temsil edilebildiği görüşüne dayandırır ve buradan hareketle Hall’un yeniden inşa etme görüşüne vurgu yapar. Ona göre Hall bu tür bir temsil anlayışının eski olduğunu belirtir. Eski anlayışa göre temsil gerçeği yansıtır veya gerçeği saptırır. Yeni anlayışa göre ise temsil gerçeği yeniden oluşturur. Bu kısmen doğrudur da. Çünkü medya temsili ile temsil edilenler kurulur, oluşturulur ve belirlenir. Belirlemenin karakteri nedeniyle temsil inşasını yapanlar amaçlarına uygun bir şekilde temsili kurarak, oluşturarak gerçekler hakkında imajlar yaratırlar. (Erdoğan, 2010: 309). İrfan Erdoğan temsille ilgili yanlışları üç madde de ifade eder.

“Temsilin gerçeğin yerini alması yanlış: Temsil gerçeklik imajı yaratarak gerçeğin yerine geçebilir; fakat asıl gerçek hala vardır.

‘Temsilin karşılaştırılacağı bir gerçek olmadığı; dolayısıyla, her temsilin/açıklamanın gerçeğin olası anlatılarından biri olduğu’ yanlış. Örneğin ‘ücret politikalarının yoksulluğu sürdürmenin parçası olduğu’ gibi bir insan gerçeği üzerinde durmak, sıkıntı verici, rahatsız edici ve risklidir. Onun yerine, ‘yoksulluk ve sömürü’ anlatısının olası açıklamalardan biri olduğu, bazılarının aynı şeyi ‘insanlara iş sağlandığı ve babalık yapıldığı’ olarak nitelediği gibi anlatıya gelmek, anlatan için rahatlatıcıdır, faydalıdır, verimlidir ve emin bir zeminde risksiz ve ödüllendirilmiş bir şekilde yürümektedir.

Bir olay temsil edilinceye kadar yoktur. Yani, eski anlatıda temsil olaydan sonradır, olayın temsildir; yeni anlatıda temsil olaydan sonra olmaz; olayın oluşturucusudur; olayın var oluşunun bir koşuludur. Dolayısıyla, temsil olayın dışında değildir, olaydan sonra da değildir, olayın kendi içindedir. Bu oldukça hoş edebiyatın geçerli olması için bize somut örnekler verilmesi gerekir: Ormanda bir ağacın devrildiğini görmediyse veya duymadıysak, “ormanda ağaç devrildi” diye olayı düşünmez veya anlatmazsak, olay gerçek değil mi, olay olmadı mı, ses çıkmadı mı? Dışarıda var olanı isimlendirmesem ve açıklamazsam, o olay yok mu? Temsili gerçeğin üzerine çökerterek gerçeği örtme ve yok sayma oldukça faydalıdır: Gerçeğin yerini sahtenin, yanlışın ve haksızın almasını meşrulaştırma işinde, bu tür edebiyat çok faydalıdır.(Erdoğan, 2010: 309-310)”

Televizyon dizilerinde anlatılan bir dogulu imajı vardır. Sadece kişiler bazında değil kapsamlı olarak bir kültür temsili vardır. Bu temsil ne kadar gerçektir. Batılı televizyon seyircisi için başka birçok program dışında (haberler, televizyon programları vs.) televizyon dizilerinde anlatılan hikâyeler hikâyelerin anlattıkları ile sınırlı kalabilmektedir. Her ne kadar diziler Kürtlere Kürt demese de onlar Kürt olarak yaşamlarını devam ettirmektedirler.

Televizyon, temsili bu nedenle her zaman, bir yandan toplum ve kültürü yerellikleri içinde yansıtmadığı temelinde bir eleştirinin konusu olurken bir yandan da kaçınılmaz bir biçimde anlam üretimini kültürün sınırlarına bağlayan yerel bir vurguya sahiptir. Sevilay Çelenk bu vurgudan hareketle temsil ve kültür ilişkisindeki gerilimden bahsederek ikisi arasındaki sınırları çizmeye çalışır. Televizyon temsiliyle kültürle ilişkisi ya da kültür olarak işleyişinin gerilimli bir işleyiş olduğunu söyler. Televizyon temsiliyle ikonlaştırma, gündelik olanı resmetme, toplum ve bireylerin düşünce ve değer sistemlerini yansıtmak gibi algılanan kültürel işlevinin içerdiği zorunlu bir gerilimdir bu. “Çünkü televizyon, kurmaca ya da olgusal türlerinde, hem her zaman ortak anlamlandırma sisteminin dili olarak ‘kültür’dür hem de kültür ve toplum yaşantısını, ideal bir örneklendirme aracılığıyla temsil edemeyeceği için hiçbir zaman gereğince ‘kültür’ değil(miş) gibidir.” (Çelenk, 2005:88)

Ryan ve Kellner, Temsillerin içinde yer alınan kültürden de devralındığını ve içselleştirilerek benliğin bir parçası haline getirildiğini ifade ederler. Özellikle kültürel temsillerin içselleştirme yoluyla benlikleri ele geçirdiğini ve istediği gibi şekil verdiğini söyler. Bu nedenle de bir kültüre egemen olan temsiller aslında can alıcı politik öneme sahiptirler. Bu kültürel temsiller yalnızca psikolojik duruşları şekillendirmekle kalmaz, toplumsal gerçekliğin nasıl inşa edileceğine ilişkin önemli bir rol oynarlar. Yani, toplumsal yaşamın ve toplumsal kurumların şekillendirilmesinde hangi figür ve sınırların baskın çıkacağı konusunda model olurlar. Bu yüzden, kültürel temsillerin üretimi üzerinde söz sahibi olmak hem toplumsal iktidarın muhafazası açısından kritik önem taşır hem de toplumsal dönüşümleri amaçlayan ilerici hareketler için vazgeçilmez bir kaynak oluşturur. (Ryan, Kellner, 1997: 37)

1.2. İdeoloji ve Temsil

Temsil kavramını şekillendiren en önemli unsurlardan biri ideolojidir. Ryan ve Kellner temsilde ideolojinin gücüne dikkat çeker ve sinemanın günümüzde politik mücadelelerin yürütülmesi açısından özel önem taşıyan bir kültürel temsil arenasını oluşturduğunu söyler. Filmler, muhtelif temsil biçimleriyle, toplumsal gerçekliğin nasıl kavranacağını, daha da fazlası, ne olacağını belirlemek adına bir kapışma halindedirler. Bunun dışında yaygın kapitalist söylemin ve kapitalist hükümetin sorgulanmasını da sağlamışlardır. Amerikan toplumunda hükümet ve aile benzeri kurumlara yaklaşımlarda meydana gelen önemli değişikliklerde sinema gibi kültürel temsillerin önemli bir payı vardır.(Ryan, Kellner, 1997: 37-38)

“Temsil ile realite iç içedir. Her temsil realiteyi sembolleştirme, yeniden üretme çabasıdır. Bu yeniden üretimde yapılan her türlü seçmece, gerçekte, gerçekliği kendi ideolojin doğrultusunda biçimlendirmedir. Medyadaki temsili anlamak, iktidar ve ideolojik güç ilişkilerini anlamak demektir.” (Casey-Calvert-French-Lewis, akt. Arık, 2003:605). Buradan hareketle televizyonda gösterilen her şey televizyon için kurgulanmış bir üründür ve ideolojik anlayışlara göre seçilir. Temsil “gerçeğin ta kendisi” olarak sunulan haber bültenleri, hatta canlı yayınlarda da vardır. Çünkü televizyonda yer alan her görüntü medya üreticilerinin elinden geçer ve televizyona uyumlu hale getirilir. Bu yönüyle televizyon için hazırlanmış prodüksiyon ürünleridir.(Arık, 2003:606). Temsil söz konusu olduğunda ekranda görünenin arkasında farklı ilişkiler işlemektedir ve bu ilişkiler seyirciye kurgulanmış yeni ürünlerin sunulmasını sağlamaktadır.

Sinemanın ekonomik yönüne vurgu yapan James Monaco hem sermaye-yoğun hem de emek-yoğun bir sanat olduğunu ve teknolojik ve ekonomik belirleyenlerin her sanatın temelini oluşturduğunu söyler. “Her bir sanat belirli ekonomik gerçekliklerle sınırlanır. Çok pahalı bir sanat olması nedeniyle sinema ekonomik spekülasyonların neden olduğu tahrifatlara çok uygundur... Bu ekonomik faktörler de bir sanat yapıtında yer alabilecek belirli politik ve psikolojik kullanımlarla ilişkilidir.”(Monaco, 2011:36-37). Sinemanın televizyon uyarlaması olan TV filmleri ve diziler için de aynı şeyi

söylemek mümkündür. Sinema ve diziler var olabilmek için ekonomik bir güce bağımlı olmak zorundadırlar. Ekonomik gücün sahibi her kim ise anlatılan şey onun ideolojisini yansıtacaktır. Bu devlet olabilir, büyük sermaye sahipleri olabilir vs. Burada sermaye sahibi üreticinin ve yayıncının kendisi de olabilir bu durumda diğerlerine oranla daha özgür bir anlatımdan bahsedilebilir. Bu sefer kişinin ideolojisi devreye girer. Ama her ne olursa olsun yönetimin gücünün bütün güçlerin üzerinde olduğu kabul edilirse devlet ideolojisinin olmazsa olmaz sınırları kendini gösterecektir.

Ryan ve Kellner'da sinemanın politik gücünün altını çizerler. Sosyal gerçekliğin yeniden inşasına çalışan kültürel temsillerin bir parçası olduğunu ve bunun Marksist teoriye ait ideoloji kavramının genişletilmesini gerektirdiğinden bahsederek temsil kavramının, ezilenlerin kendilerini ezen sürece gönüllü katılımını sağlamaya, yani zor kullanmaya gerek bırakmayan tahakküme yönelik bir fikir ve imgeler sistemi olarak tanımlandığını söyler. Yazara göre ideoloji, toplumsal gerilimleri yatıştırmaya ve toplumsal güçlere, eşitsizliğe dayalı toplumsal düzene tehdit oluşturmalarına meydan vermeyecek şekilde karşılık vermeye yönelik bir çabadır. İdeoloji kültürel temsiller aracılığıyla düşünce ve davranışları, düzeni koruyacak şekilde yönlendirir ve uygun hareket şekillerinin oluşturulmasını sağlar.(Ryan ve Kellner, 1997:38). Yeniden inşa, ideoloji temsil ilişkisinde de farklı değil. İdeoloji kültürel temsiller aracılığı ile sistemi korumaya ve zihinleri istediği gibi yönlendirmeye devam eder.

Stuart Hall kültürel temsillerin ideolojik boyutuna dikkat çekerek artık medyaya bakış açısının değiştiğini ve iletişimin sadece A'dan B'ye mesaj iletmek kadar basit bir işlem olmadığını ve medyanın asıl işlevinin bütün ideolojik çevreyi biçimlendirmek olduğunu söyler.

“Şeylerin düzenini, bu düzenin sınırlandırıcı perspektifini, şeyleri evrensel, doğal ya da ‘gerçeklik’in kendisiyle bitişikmiş gibi göstererek kutsal kaçınılmazlıkla donatan bir temsil etme tarzıydı. Dünyaya ilişkin kısmi ve yanlı açıklamalara evrensel bir geçerlilik ve meşruluk kazandırmaya ve bu kısmi kurmacaları ‘gerçek’in sorgulanmaksızın kabul edilmesini oturtmaya yönelik bu hamle aslında ‘ideolojik’ olanın karakteristiği ve tanımlayıcı mekanizmasıdır.” (Hall, 1994: 69).

Burada Hall'un görüşünde dikkat çeken husus kurmacaların aslı sorgulanmaksızın kabul edilmesidir. Bir bakıma kurmaca olanı gerçekmiş gibi kabul etmek.

Temsil ve ideoloji ilişkisindeki bir başka boyutta toplum içerisinde tehdit oluşturan şeyleri, etkisiz hale getirecek şekilde temsil etmektir. Eşitsizliğe dayalı bir toplumsal düzen vardır ve başıboş bırakılırlarsa bu düzeni tersyüz edebilecek güçler ortaya çıkabilir bunları kontrol etmek için ideoloji kullanılır. İdeoloji bu güçleri yönlendirmeye ve yansızlaştırmaya çalışarak, onların kudretine, yani yadsımak istediği şeyin kendisine kanıt oluşturur. Film ideolojisi, hem bir yandan düzeni tehdit eden unsurları görünmez kılmaya çalışır bir yandan da onları sergileme zorunluluğu taşır.(Ryan, Kellner, 1994: 39). Buna, yok sayarken aynı zamanda oluşturabileceği tehdit durumunu düşünerek bir anlamda sus payı olarak temsil etmek denilebilir. Bir açıdan vicdanı rahatlatma çabası olarak da düşünülebilir

1.2.1. Öteki'nin Medyada Temsili

Kimlik temsiline ana eksen de olduğu bir çalışmada kaçınılmaz bir şekilde "öteki" de vardır. "Öteki" kavramı, belli bir kişi ya da belli bir grup kimliği karşısında farklılık gösteren/alt-insan olarak tanımlanır. Bu anlamda kadının ötekisi erkek, Doğu'nun ötekisi Batı türünden örneklerde de görüleceği üzere, "öteki" nitelemesi/terimi belli bir durumun, konunun, varlığın tam karşısında yer alan karşıt ikiliği(Güçlü, Uzun ve diğerleri, akt. Namaz, 2011) anlatmaktadır.

Sunum, 'öteki'ni belgeleyerek, onu sureti aracılığıyla ortaya çıkarırken, temsil 'öteki'nin suretini yeniden üretir. Her iki durumda da 'öteki', sanatçının müdahalesiyle yeniden üretilmekte ve izlenilebilir bir durum kazandıktan sonra seyirciyle buluşturulmaktadır. İki durum arasındaki fark daha çok sanatçının müdahalesiyle ilişkilidir. Sanatçının müdahalesi 'öteki'nin yeniden üretim biçiminde belirgin bir fark yaratırken, 'öteki' temsil edildiği biçimiyle başka bir boyuta taşınmaktadır. Temsilde, 'öteki'ne yüklenen anlamlar sanatçının bakış açısından geçer. Seyirci bu 'öteki' temsilinde sanatçı ve 'öteki'

arasındaki ilişkiyle başka bir şeye dönüşmüş bir eser izler.(Layıkel, 2006). Yazar burada birbirine benzer iki kavram gibi duran sunum ve temsil arasındaki farka değinirken temsilin yine bildik özelliğini bu sefer “öteki” kavramı ile bağlantılı olarak ortaya çıkarır. Burada “temsil”, “öteki”ni yeniden inşa etmekte ve biçimlendirmektedir.

‘Öteki’ temsili, sanatçı müdahalesi ile çok farklı biçimler alabilir. Burada sanatçı, öteki temsili ve izleyici tepkisi birbiriyle bağlantılıdır. Sanatçının ötekine bakışı onun temsil davranışını etkiler. Ortaya çıkan temsil biçimi ise seyircinin düşüncesini “sanatçının ötekine bakış açısına yakın bir şekilde” şekillendirir. “Sanatçının müdahalesi ve temsil biçimine dair tercihleri, izleyicinin bakışını büyük ölçüde şekillendirir, dolayısıyla bu anlamda antropoloji bağlamındaki araştırmacıya benzer bir biçimde sanatçıya, bir sorumluluk yüklemektedir.” (Layıkel, 2006).

“Öteki temsil”in nasıl oluştuğuna yönelik çarpıcı bir başka görüşe göre kişi kendi içinde istemediği ve bastırıldığı negatif şeyleri başkasının üzerine atar. Bu öteki olur. Yazara göre “öteki” özbaskı ile sıkıca bağlantılı olan bir kavramdır. Egemen kültürün kabul edemediği güdüler ve dürtüler ya yadsınır, bastırılır, yok edilir veya baskın değerler için tehlike olan taraflarından arındırılıp özümser. Yazar ötekilik kavramının psikoanalitik yönden önemini şu şekilde ifade eder: “Öteki’nin yalnızca kültürün ve kişinin tümüyle dışında kalan şeyleri değil, kişinin içinde bastırılan ve yadsınıp dışlanarak kişinin dışında bir şeymiş gibi nefret edilen şeyleri temsil etmesidir. Kişi kendi içinde bastırıldığı şeyi, dışlamak, aşağılamak ve elden gelirse yok etmek için ötekine yakıştırır, ‘öteki’nin üstüne atar.”(Demir, 2008).

Film ve televizyon medyası, kolektif anıların ve kimliklerin oluşmasında güçlü bir rol oynar.(Morley, Robins, 1997: 131). Amerikalıların Holocaust isimli Alman tarihini anlatan dizisine karşılık Almanlar buna bir cevap olarak Heimat(ana vatan) isimli diziyi yaparlar. Bu dizi Amerika’da da gösterilir ve birçok eleştirmenden olumsuz tepki alır. Almanlar’ın Alman tarihindeki bazı şeyleri örtbas etmeye çalıştığını söylerler. Morley ve Robins bu iki dizi üzerinden “bir millet başka bir milletin özelini anlatma hakkına sahip midir?” sorusundan hareketle öteki’nin temsilini tartışırlar. Burada

uluslararası bir temsil ve ötekileştirme vardır. Amerikalılar başka bir milleti ötekileştirirken Almanlar kendi ötekilerini anlatırlar. Bu bir başka okumayla batının küresel düzeni korumak adına kullandığı medya gücünü nasıl kullandığını da göstermektedir.

Postmodern dünya ekran aracılığı ile “öteki” ile ilgili düşüncelerini bütün dünya ile beraber bizzat “öteki”nin de zihninde iyice oturtmaya çalışır. Edward Said teknik olarak ileri teknolojiye dayalı iletişimin kültürlerarası ilişkileri muhakkak daha iyi hale getirmeyeceğini ileri sürer; çünkü medyada artan geriletici eğilimler vardır. Gerçekten de der Said, elektronik postmodern dünyanın bir özelliği, doğunun basmakalıp görünümünün güçlendirilmesidir: “Doğu açısından bakıldığında, standartlaşma ve basmakalıp kültürel imajlar, on dokuzuncu yüzyılın akademik ve yaratıcı ‘gizemli doğu’ düşmanlığını daha da yoğunlaştırmış bulunuyor”(Said, Akt. Morley, Robins, 1997:182). Burada da belirtildiği gibi ‘gizemli doğu’ bizzat doğu coğrafyasında yaşayan kişiler için bile bir doğu varlığıdır. Doğunun batısında yaşayanlar için doğu gizemlidir ve kültürel temsiller aracılığı bu gizem aralanmaya çalışılır ama ne, nasıl gösterilirse doğu ‘o’ olur. O da ötekidir.

Öteki temsil edilirken görülen en çarpıcı durumun bilmediğinin ve tanımadığının temsilini yapmaya çalışmak olduğunu kabul etmek gerekir. “Kişi bilmediğinin düşmanıdır” özlü sözünden hareketle kişi bilmediğini ve tanımadığını ötekileştirir. Burada yazar bir tehlikeye dikkat çeker: “Medya vasıtasıyla görmek, dünyanın kavranması açısından bir engel dahi olabilir” der ve Paul Hartmann ile Charles Husband’ın yaptıkları bir araştırmanın sonuçlarından bahseder. Bu sonuçlara göre İngiltere’de ırkçılığın en güçlü olduğu yerler beyazlarla zencilerin gündelik yaşam içinde çok fazla ilişkiye girme olanağı olmayan bölgeler olduğudur ve burada yaşayan beyazların zencilerle ilgili bilgi edinmek için medyaya bağımlı olduklarıdır. (Gerçekten, ırkçılık konusundaki tartışmalarda medyanın “sayılara” olan saplantısı sonucu, ortalama beyaz insan, ülkedeki siyahların sayısını olduğundan on kat fazla olduğunu düşünmektedir). (Morley, Robins, 1997:182). Yazar herhangi bir şekilde ilişki kurulmayan, tanınmayan, görülmeyen ve oldukça uzakta olan yerler ve insanlar hakkında kişilerin bilgilerinin bütünlüğü itibariyle medyaya o kadar bağımlı olduğunu söyler. Bütün bu uzaklıklar gücü elinde bulunduran

batı ve medyası için dünyaya istediği şekli verme konusunda bulunmaz bir fırsat olur ve bu ciddi bir medya temsilleri sorunudur. Yazar bu anlamda batının medya aracılığı ile yarattığı ötekilik kavramına ciddi eleştiriler getirir.

“Batı medyası, uluslar arası iletişimin tek yönlü akışı içerisinde batılı olmayan öbür bütün öteki’leri temsil etme hakkını kendinde görmekte ve bize, “bizi” “onlardan” ayırt etme olanağı veren tanımları sağlamaktadır.” (Morley, Robins, 1997: 183-184). Yazar, öteki’nin bizim için temsil edildiği televizyon ekranının, farklı birkaç düzeyde çalıştığını söyler. Bunlar: “Ekranı getirmek eğer ‘onları’ ‘bize’ temsili olarak göstermek ise, ‘onların’ görüntüsü elenmektedir ve böylece sadece belirli görüntüler bize ulaşmaktadır.” Der ve kavramsal olarak, ekranın sadece bize görüntülerin yansıtıldığı bir ortam olmadığını, kendi kimliklerimizi tanımladığımız ve inşa ettiğimiz öteki ile ilgili korkularımızı, düşlerimizi ve isteklerimizi yansıttığımız bir alan olduğunu söyler. (Morley, Robins, 1997: 183-184).

Cooker seyircinin olayları ilk elden değil de algılama ile yaşantıladığını söyleyerek algıladığı şeyin sahip olduğu kimliğin doğasına kaçınılmaz olarak bireysel bir tepki doğuracaktır der. Yazara göre dünyanın dayattığı ile aklın talep ettiği, aldığı ve şekillendirdiği arasında hayati bir bağ vardır. Ekranda görülen her şey, seyirciye kendisi hakkında bir şeyler söyler. Seyirciye tepki göstermek, gördüğünü, kendisiyle ilişkilendirmek için bir fırsat yaratır ve kendi kimlini geçerli kılmaya zorlar. (Cooker, akt. Morley, Robins, 1997:184). Burada yazarın bahsettiği temsil, ekranın sundukları ile ekranın karşısındaki kişilerin kurduğu bağ üzerinedir. Kişiler ötekileştirilen kimlikler üzerinden kendi kimliklerini doğrulayarak bildiklerinin sağlamasını yapar.

‘Biz-iyi’ ‘onlar-kötü’ gibi temel çatışmaların yeniden üretiminde ve inşasında ekran önemli bir görev üstlenir. Kobena Mercer “farklılıkla yaşamının güçlüğüne” değinmektedir ve Paul Hogget, temel kavramsal açmaz olarak “farklılık olmaksızın birliğin”, sorunlu kişiliklerin hoşgörü gösterebileceği tek birlik biçimi olduğunu belirtir.”(Morley, Robins, 1997: 184). Ekran bir şekilde ötekileştirme çabalarına sağladığı büyük katkılarla daha hastalıklı kişiliklerin oluşmasını ve yaygınlaşarak kolektif bir düşünce sistemi haline gelmesini mümkün kılmıştır. Farklılıkları reddetmek, kendi gibi

olanlarla yaşamak, ekranda ise kendi gibi olmayanları negatif kodlarla temsil etmek ve kendi gibi olmaya doğru ilerlediğini görmek, farkında olarak veya farkında olmadan edinilmiş hastalıklı bir durumdur.

Sinemanın üstün yetenekleri ile temsil biçimlerinin ustaca işlendiği ve seyirciye hiç hissettirmeden mesajını iletmediği yönünde bir görüş ortaya koyan Ryan ve Kellner, filmlerdeki ustaca kullanılan temsil metotlarına değinir.

“Filmler herhangi bir durumu yansıtmaktan çok, o durumun tasarlanan belli bir biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri sürer, bunu yaparken, seyirciye belli bir konumu ya da bakış açısını telkin ederler. Biçimsel görenekler de sinemasal yapaylığa ilişkin işaretleri silip süpürerek bu konumlanmanın içselleştirilmesine katkıda bulunur. Tematik görenekler –eril kahramanlık serüvenleri, romantizm arayışı, kadın melodramı, kurtarıcı şiddet öyküleri, ırkçılığa ve suça ilişkin klişeler vb.- gerçekliği toplumsal değer ve kurumlarla bağlantılandırarak bunların değişmez bir dünyanın doğal ve apaçık göstergeleri olarak algılanmasını sağlar. Bu görenekler seyirciyi belli bir toplumsal düzenin temel varsayımlarını benimsemeye ve bunların içerdiği akıldışılık ve adaletsizlikleri göz ardı etmeye alıştıırır. Savaş ya da suç gibi yapısal toplum sorunlarının kişisel hayat hikâyeleri düzleminde ayrıntılandırılması, yürürlükteki düzenin iyi ve ahlaklı görünmesini sağlar. Kamu düzeninin temsilleriyle kişisel özdeşleşme, sömürü ve tahakküme dayalı bir sisteme gönüllü katılımı hazırlayan psikolojik eğilimi yaratır. (Ryan, Kellner, 1997:18)

Buraya kadar başvuru olan görüşlerin hemen hemen hepsi gösterir ki temsil yerine göre güçlü bir silahtır ve sayılamayacak kadar çok işlevi vardır. En başta söylenebilecek özelliği temsil edilen şeyi yeniden inşa eder. Düzeni korur, ayrılıkçı düşünce, davranış ve durumları törpüler, eşitsizlikleri ve daha birçok bozukluğu normalmiş gibi göstermeye çalışır. Kimlikleri inşa eder, kendi gibi olan seyirciye kendi kimliğini doğrulatırken ‘öteki’ seyirciye kimlik önerileri sunar. Başta devletler olmak üzere hâkim güçlerin ideolojilerini kabul ettirmede kültürel temsiller en önemli sacayağını oluşturur.

Kimlik temsilleri ile ilgili sorunlar üç aşağı beş yukarı dünyanın her yerinde birbirine benzerlikler gösterir ama en önemli ortak noktaları ‘öteki’leştirmedir. Ayla Kanbur kimlik temsillerinde öteki sorununa Türkiye özelinde bir değerlendirme yapmaya çalışır. Ona göre Türkiye’nin kendi

coğrafyasında ortaya çıkan yerel çok kültürlülük belli bir toplumsal ve kültürel kimlik tanımını zorlaştırır. Hem Her türlü kimlik tanımı sorunludur hem de Türkiye'nin kendi özel tarihi bir kimlik tanımı çabasını karmaşıklştırmaktadır. Ayla Kanbur ulus kimliği 'batılı' olma olarak tanımlar ve cumhuriyetin kabulüyle birlikte ideal bir resmi kimlik politikası olarak kabul edildiğini söyler. Ama bu batılı olma Türkiye'nin güncel gerçekliği ile yüzleşince sorunlu hale gelir ve bu kültürel kimliği de sorunlu bir yere taşır. İki kimlik arasında kalan birey -soyut hedef ve somut gerçeklik-, toplum içindeki konumunu tanımlamada da zorlanacaktır. Temsil ayrıcalığına sahip bireyler, entelektüeller, temsil edeceği nesnesiyle ilişkisi açısından iki zıt yönün arasında kalacaktır.

“Birincisi, “Türkiye'nin batı değerlerine ulaşma” hedefinde, ikincisi, Türkiye'deki bu değerlerin uzağında durduğu varsayılan 'öteki' Türkiye'yle ilişkisinde... Batının ileri, doğunun geri, batının hümanist, doğunun barbar, rasyonel-mistik, açık-kapalı gibi ikilikler üzerine oturan hâkim oryantalist söylem, doğu kimliğinden arınma çabası içindeki bir coğrafyada temsilcilerin, düşünme biçimini, konumunu şekillendiren bir etmen olarak karşımıza çıkar. Kendini 'batılı' konuma yerleştirdikçe gerçekte 'doğu'lu olarak konumlandığı coğrafyası ve kültürel özellikleriyle ilişkisi başkalaşır, dönüşür ve batının karşısındaki 'öteki'liği gerçeğini, kendi “öteki”sini yaratarak, kendi gerçekliğini 'öteki'leştirerek aşmaya çalışır.”(Kanbur, 2006:50).

1.5. Medya Temsillerinin Seyirci Üzerindeki Etkileri

Film yapanlarla, filmsel temsil arasında belli bir ilişkinin var olduğu (Kanbur, 2006: 51) gerçeği bu konunun üzerinde dikkatle durulmasını gerekli kılıyor.

Temsilin gücünü daha iyi ifade etme adına televizyon, ideoloji ve seyirci ilişkisine dair önemli birkaç kuramdan burada bahsetmekte fayda olacaktır.

Televizyon seyircilerine TV dizilerini neden seyrediyorsunuz sorusuna “düşünceme besin oluyor” cevabını vermeleri “hemen her tür kurmaca programın, her türlü dizi, seriyal ve televizyon filminin düzenli izleyicilerinin o programı kendi gerçek yaşam sorunlarıyla ilgili bir uyarın olarak

görebildiklerini ima etmektedir.” (Mutlu, 2005:98). Diziler ve filmler gerçek olmadığı bilincine rağmen anlattığı hikâyeleri gerçekmiş gibi temsil etmeleri sayesinde bu algıyı oluşturabilirler. Bunun yanında seyircilerin kendilerine inanılmaz güvenlerini gösteren bir kurama göre “Bireysel izleyiciler televizyonda maruz kaldıkları mesajların kendi üzerlerinde olumsuz hiçbir etkide bulunmadığını, buna karşılık bu mesajlardan başkalarının olumsuz olarak etkilenme olasılığının çok güçlü olduğunu düşünmektedirler.” (Mutlu, 2005:109).

Televizyonun toplum düzeyindeki etkilerinin bir başka örneğini ise, özellikle batı Avrupa’da yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın giderek yaygınlaşmasında bu aracın oynadığı rolü araştıran Eser ve Brosius’un çalışması ortaya koymaktadır (1996). Eser ve Brosius’un araştırmasına temel teşkil eden soru şudur: Yabancılara ve sığınmacılara yönelik şiddet edimlerini, televizyonda bunların reklamını yapmaksızın nasıl vermek gerekir? Televizyonların ırkçı saldırganlıkla bu saldırganlığın içinde yer aldığı şiddet bağlamı ilişkilendirilmeksizin, ırkçı gösterileri olduğu gibi yayınlamaları pek çok eleştiri ve yakınmaya konu olmaktadır. Televizyonların bu konudaki yayınlarında, ırkçıların gösteri yaptıkları yerlerde yaşayanlar, gösteriye katılmasalar bile, gösteriyi kaldırımdan veya apartman pencerelerinden izlerken bunları alkışlayarak ve sağcı, ırkçı sloganlar atarak açık açık desteklemektedir ve bu destek televizyonlarda olduğu gibi gösterilmektedir. Kaygılar ve eleştiriler, televizyonun ve diğer kitle iletişim araçlarının bu olaylarla ilgili geniş ve sansasyonel yayınlarının daha sonraki çok sayıda ırkçı saldırıyı tetiklediği gözleminden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de, televizyonda bu tür temsil edilen ırkçı gösteriler ve saldırı olaylarından sonra bunların sayısında dramatik artışlar olduğu görülmektedir.(Mutlu, 2005:112).

Prime-time kuşağında yayınlanan dramatik dizilerin içerik çözümlerinin yapıldığı Bir başka araştırma sonucuna göre; “dizilerde kurulan dünyanın, karakterleri, ilişkileri ve eylemleri bakımından tutarlı bir bütün oluşturmakla birlikte, gerçek dünyadaki karşılıklarına oransal olarak denk düşmediği görülmüştür.” Örnek olarak da meslek sahibi olma ve şiddet oranları gösterilir. Televizyondaki dünyada beyazlar ve erkeklerin meslek sahibi olma konusundaki sayısal hâkimiyetinin gerçek dünyadaki demografik

gerçeklerle uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. Bu şiddet konusu içinde geçerlidir. Televizyon dünyasının ağırlıklı olarak şiddet dolu olduğunu göstermektedir ama gerçekte öyle değildir. Televizyondaki şiddet olayları gerçek dünyadaki şiddet olaylarından sayıca çok daha fazladır.(Mutlu, 2005:125). Film yapanların gerçeği veya gerçeğin ne olduğuna ilişkin verdikleri hükümler seyirciyi yanıltır ama seyirci bunu hissetmez. Doğru olan gerçeğin ne olduğu değil ekrandan gördüğüdür. Buna bağlı olarak bir başka alan araştırmasında izleyicilerin gerçekliğe ilişkin inançları ile gerçekliğin kendisi arasında bir karşılaştırma yapmak suretiyle televizyonun seyirciler üzerindeki ‘yetiştirme’ etkisini ölçmeyi amaçlarlar. “Araştırmaların sonucu, televizyonun uzun-dönemde ‘kültürlendirme’ etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu etki, televizyona maruz kalma derecesine göre değişmekle birlikte, toplumda genel bir ‘anayola sokma’ biçiminde görülmektedir.”(Mutlu, 2005:125). Bu televizyonun ideoloji-temsil ilişkisindeki gerçekliğini besleyen kaçınılmaz bir sonuçtur.

Ien Ang Dallas dizisi üzerine yaptığı araştırmasında izleyici ve dizi ilişkisini ifade ederken Dallas’ı izleyen kadınların bu diziyi duygusal bakımdan gerçekçi buldukları sonucuna varmıştır. Oysa Dallas’ın gerçeklikten yoksun bir dizi olduğu şeklinde bilinen eleştiriler vardır. Bir çelişki olarak görülen durumu Ang özellikle kültür emperyalizmi tezinin kültür ürünlerine karşı izleyicilerin tepkilerinin karmaşıklığını kavrayamaması sonucuna bağlamaktadır.(Ang, akt. Mutlu, 2005:152).

Ang’a göre, kurmaca bir eserin gerçekçi olmadığı iddiası simgesel üretimin doğasını yanlış anlamaktır. Televizyon programı dünyayı yansıtmaz, ama onu üretir.(Ang, akt. Mutlu, 2005:152)

1.5.1. Dramlarda Temsil ve Temsil Örnekleri

Ayla Kanbur Türk sinemasında üretici, temsil ve temsil edilen üçgeninde konuyu tartışarak sinemada bu ilişkinin vardığı sonucu ifade etmeye çalışır. 1980’lerde Sinemasal temsilde, yönetmenlerin kendi inisiyatifleriyle bir ürün meydana getirdikleri ve sorunların ‘provokatif olmadan’ dile getirilmesi

gerektiği düşüncesinin öne çıktığını söyler. Halktan ‘özgürleşmiş’ film üreticileri konu seçiminde de “özgürdürler ve temsil ettiklerini düşündükleri halkı sorgulamaya başlarlar. Bu dönemden sonra film üreticileri temsil edenin temsil sorunlarını görmeye başlarken diğer yandan günlük hayatta Türk sinemasının halktan kopukluğu tartışmaları başlar. Yazar bu kopuş ve hesaplaşmayı 1923 de başlayan ulusal bir sürecin, küresel bir dönemde yaşayacağı kriz olarak görür. Bu kriz Sömürge olmamış ama kültürel sömürgeleşmeye açık bırakılmış, bu nedenle de kendi kimliğini talep edeceği bir merci ve zemin olarak tarihine yabancılaşmış bir bireyin özne oluşunun krizi olarak tanımlar. (Kanbur, 2006: 52)

İranlı kadın yönetmen Ziba Mir Huseyni İran kadınlarının hukuk karşısındaki duruşlarını, olumlu ya da olumsuz karşılaştıkları tüm durumları anlatmaya çalıştıkları belgesel filmlerinin yapım aşamasını anlatırken temsille ilgili önemli ipuçları verir. Demokrasisi ve demokratik yapısı sorunlu olan İran için bir temsil tartışması uç kabul edilebilir ancak demokrasisi gelişmiş ülkeler de kendi çıkarlarını korumak adına medyanın temsil yönüne etki etmekte ve yönlendirmektedirler. Burada karşılarına çıkan en temel sorun neyi nasıl temsil edecekleri sorusu olmaktadır.

“Her gün projemizi konuşmak üzere İran’da kadın hakları üzerine tartışmalar yürüten hem dini hem de laik kesimden –akademisyenler, hukukçular, gazeteciler- kadınlardan, dinin egemenliğine karşı duruşa sahip gözüken film yapımcılarına, TV ve Kültür ve İslami İrşat Bakanlığı yetkililerine, kadın teşkilatlarına varıncaya dek bir yığın insanın kapısını çalıyorduk. İzini alabilmek için İranlı bir film şirketiyle veya kadın gurubuyla işbirliğine girmeye hazırдық. Buna karşılık çoğunluğu tamamızı değiştirmemizi, filmimizde ‘müspet bir İran imajı’ yansıtacak düğün töreni, kadın parlamento mensupları ya da şehit anneleri gibi ‘siyaseten doğru’ bir meseleyi ele almamızı istiyorlardı.” (Huseyni, akt. Tapper, 2007:216).

Bu, ideoloji ve temsil ilişkisine örnek olarak görülebilecek bir durumdur. Devlet, çekimlerine izin vereceği belgesel filmin en başta konusunun doğru olmasını istemektedir. Peki, bu kime ve neye göre doğrudur?

Uzun tartışmaların ardından alınan izinden sonra bu seferde İran imajı için ‘menfi’ saydıkları şeyden ayırıştırma şartı önlerine getirilir. Bunun üzerine yönetmen şu savunmayı yapar;

“Savunduğumuz imgeler ve sözcükler farklı kültürlerle farklı hisler uyandırmaya namzetteler. Örneğin savaşta kaybettikleri oğullarını İslam yolunda şehit sayan bir anne, batıların gözünde, Şiilikteki adalet ve hürriyet uğruna kendini feda etme mefhumundan ziyade, dinsel bağnazlık ve fanatizm hakkındaki önyargılarını teyit eden bir mana ifade edecektir. Biz de, “müspet” saydıkları şeylerin batılarına “menfi” gözükebileceği gibi, “menfi” saydıkları şeylerin de batılarına “müspet” gözükebileceğini; bu açmaza verilecek en isabetli yanıtın seyircilere toplumsal gerçekliği sunmak ve kendi başlarına bir kanaat edinme olanağı sağlamak olduğunu” (Huseyni, akt. Tapper, 2007:216-217).

Söyler. Burada yönetmen her durumda gerçeği olduğu gibi vermenin de bir bakıma ‘müspet’ bir temsil olduğunu ve İran imajını tamamen düzeltmese de bir ölçüde değiştirebileceğini savunur.

Sadece rızası olanlarla çekimler yapılır. Belgeselde yer verecekleri kişileri seçerken dikkat ettikleri husus onların temsil kıstaslarını da gösterir. Çekimlere başladıklarının birinci haftası Meryem’i ilk kez koridorda gördüklerinde her ikisi de onu filme almayı kafalarına koyarlar; kendine has bir duruşa, güçlü bir karaktere sahip, lafını esirgemez birisi izlenimi vermesinin ötesinde, davası tam da filmlerinde işlemeyi çok istedikleri vesayet meselesiyle ilgilidir. Fakat kendisine yaklaştıklarında filme alınmayı ısrarla reddeder. Ardından çekimlerin ikinci haftasında bir gün, yargıcın dışarıda olduğu bir sırada, koridordaki banklardan birine oturmuş, kadın davacılarla her zaman olduğu gibi kadınların hukuki hakları üzerine tartışırken laf lafı açar, tartışmaların konusu yasalarda yer alan cinsel eşitsizliklerin sürmesine bizzat kadınların rıza göstermelerine gelir. Ziba Mir Huseyni kadınlar kendi başlarına bir şey yapmadıkları müddetçe hiçbir şeyin değişmeyeceğini; kendi haklarını kadınların istemeleri gerektiğini; haklarının tepsi içinde önlerine konulmayacağını; sadece mahrem olduğunu düşündükleri için sıkıntılarını paylaşmaktan utandıklarından seslerini çıkaramadıklarını söyler. O sırada orada olan Meryem ertesi gün koridorda yanlarına gelip “artık filminizde yer

almak istiyorum” der.(Huseyni, akt. Tapper, 2007:234-235). Doğru bir temsil fırsatı yakaladıklarında ısrarla peşinden gitmektedirler. Temsilin gücüne muhatapları veya birlikte iş yapılacak kişileri inandırmak da çok önemlidir. Ziba Mir Huseyni, ideolojisine veya hayalindeki kurguya en uygun aktörü bulmaya çalıştığını söyleyerek temsil eden ve edilen arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır. Bir belgeselde kamera önündekine istediği temsil modelini yükleyemeyeceğinden istediği temsil modelinin gerçek olanını bulmaya çalışmıştır.

Vefa, temsilde içerden ve dışarıdan bakış açılarını karşılaştırır. Doğu özellikle Ortadoğu ülkelerinin batıdaki önyargı kaynaklı menfi temsillerinden İran da nasibini almıştır. ABD’de, Kanada’da ve Avrupa’da menfi İran imajının gölgesinde yaşayan İranlı sinema seyircileri -bilhassa İranlı olmayan kimselerin eşliğindeyken- beyaz perdeden yansıyan İran veya başkent Tahran görüntülerine utanç ve nefretle karşılık vermektedirler. Filmlerin birer kurgu olduğuna aldırmaksızın, batılı seyircilerin bunları İran’daki hayatı ve kültürü konu alan belgesellermişçesine seyrettiklerine inanmaktadırlar. İranlı seyirciler ise bu filmlerin az gelişmişlik veya geri kalmışlık emareleri taşıdığını düşünerek bu tarz filmlerin yapılmasına karşı çıkmaktadırlar.(Vefa, akt. Tapper, 2007:252-253). Filmlerin kurgu olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Ancak seyirciler bu kurgu dünyalar üzerinde ciddi tartışmalar yapabilmektedirler. Kimileri temsillerin gerçeği saptırdığını söyleyerek öfke duymakta, kimileri bunları gerçekmiş gibi kabul ederek izlemekte ve bilgilerini filmsel referanslarla beslemektedirler.

İranlılar izledikleri film veya belgesellerde kendi sosyal sınıflarının temsil edilmediğini gördüklerinde o film yapımcısını dar görüşlülükle itham etmektedirler. İran Usulü Boşanma (1998) filminde yalnızca dar gelirli kadınların davalarına yer verilmesini eleştirerek eğer istense kendisine avukat tutabilecek ve daha medeni bir boşanma geçirebilecek kadınların da davaları verilebilir. Burada “yapımcı ve yönetmen sadece onları tercih ederek İran’la ilgili negatif bir imaj oluşmasına neden olmaktadır” görüşüne sahiptirler. Mekân eğer bir sınıfı temsil ediyorsa daha farklı bir mahkeme salonu ve farklı bir sınıftan kişiler kameranın önüne konulmuş olsa İran imajı bir anda

değişecektir. Kamera önündekilerin ne olduğu, temsile farklı bir biçim kazandırmaktadır.(Vefa, akt. Tapper, 2007:253).

Vefa dramalarda kullanılan her unsurun mekânın temsil gücünü etkileyeceği yönündeki görüşünden hareketle bir mekânın sinematik işlenişi, film yapımcısının mekâna karşı tutumunu dışa vurmaktadır der. Kameranın hareketi, kadraj boyutu ve kompozisyonu, ışık, montaj ve ses, diyalog ve olay örgüsü gibi öykünün bilinçli yapısal unsurlarından ziyade temanın gizli mesajlarını desteklemektedirler.(Vefa, akt. Tapper, 2007:263-264). Yönetmen bütün bu sinematik unsurlarla neyi nasıl anlatmak istiyorsa o atmosferi oluşturabilir. ‘Nasıl temsil’in de cevabı budur bir bakıma.

Mekânın kentte veya kırdada olmasının, açık veya kapalı alan olmasının tercihi, sıklıkla hikâyeye, tema veya karakterlerin psikolojileri üzerinden izah edilmektedir. Ancak hadiseyi daha yakından inceleyecek olursak, film yapımcısının belli mekânlarla ve bunların kültürel anlamlarıyla olan yakınlığını gösteren ve bunlara dönük tutumuna açıklık getiren hikâyenin ötesinde unsurların varlığını keşfetmemiz mümkündür. Bahis konusu tutum, mekânın ışık, kompozisyon, kamera hareketi, kamera açısı, çekim boyutu, renk, ses, müzik ve kurgu kullanımları üzerinden gözlenebilir. Manzaraların, sokakların, binaların bir karakterin gözünden çekilmemiş olması, film yapımcısının bu mekânlara dönük tutumunun bir göstergesidir (Vefa, akt. Tapper, 2007: 267).

Vefa, kamera açısı, ışık ve kompozisyon yardımıyla da temsil’in kazanabileceği biçimlerden bahseder. Mekânların bu unsurlar yardımıyla iyi ya da kötü gösterilebileceğini söyler. Mekânlar kadraja hiç girmiyorsa bunun anlamı film yapımcılarının bu mekânlardan yabancılaştıklarının ya da temsil ettikleri kültürel değerlerle bağlarını koparma arzularının bir göstergesidir. Rengârenk bir manzaranın kasten donuk kurşuni bir renkte gözükeceği bir mevsimde filme alınması örnek verilebilir. Kentlerdeki farklı farklı mahalleler aynı zamanda farklı sınıfların, kültürel değerlerin ve geleneklerin temsilcileridirler. Film yapımcısı ve yönetmeni şehrin varlıklı semtlerine ve modern mimarisine yer vermeyerek kendilerinin sınıfsal konumları veya sınıfsal yakınlıkları hakkında toplumsal ve politik bir mesajla sahip olduklarını gösterirler. Burad’ “Kiraz Tadı’nı örnek verir yazar. Ana akım kültürün

merkezi, pikaresk bir kent olan Tahran, hiç de göze hoş gelmeyecek varoş mahalleleriyle öne çıkartılmıştır. Bir başka örnek olan ‘Kutsanmışların Evliliği’nde ise, camide veya evlendirme dairelerinde -iki önemli kurum- yoz, tamahkâr kimseler var olduğu gösterilmiştir. Oysa bu temsiller çoğunlukla geneli yansıtmamakla beraber genel kanının bu yönde oluşturulmaya çalışıldığının bir göstergesidir denilebilir. (Vefa, akt. Tapper, 2007: 268).

2.BÖLÜM KİMLİK KAVRAMI

2.1. Kimlik tanımları

“Kimlik, yüzeysel olarak kısaca kişilerin ve çeşitli büyüklükteki toplumsal grupların ‘kimsiniz, kimlersiniz?’ sorularına verdikleri cevaplardır.”(Güvenç, 1993:3). Çeşitli aidiyet unsurları (dil, din, kültür, mekân vb.) ile kişinin kendini toplumda tanımladığı ve buna göre konumlandığı bir statüdür.

Kemal Karpat kimliği tanımlarken onu insanlığın doğuşuna kadar dayandırır. Kişi, aşiret, kabile gibi temellere dayanan kimlikleri tayin eden terimlerin yanı sıra kolektif kimlikleri ifade eden bir fikir çabası neticesinde oluşan çeşitli kimliklerin varlığından söz eder ve bunların arasında siyasi kimliklerin ön planda yer aldığını ifade eder. Karpat’a göre siyasi kimlikleri geniş çapta aydınlar yaratmaktadırlar.(Karpat, 2011:51).

Karpat kimlik kavramının, ‘milli devlet’in ortaya çıkması ile güncel bir önem kazanmaya başladığını ve bu kimlik anlayışının yeni olduğu kadar, en çok tartışma yaratan konulardan biri haline geldiğini ve hakkında bir fikir birliğine henüz varılamadığını söyler. Kimlik meselesi Her ülkenin kavim, millet, sosyal sınıf, tarihi-sosyal ve kültürel yapısına göre şekil ve yapı özellikleri göstermekle beraber Türkiye için diğer ülkelere kıyasla çok farklı özellikler arz etmektedir. Türkiye’nin modernleşmesi bir bakıma batı’yı model olarak yürütüldüğünden kimlik meselelerinin de batı modelinin kavramsal ve metodolojik sınırları içinde ele alınmaktadır der.(Karpat, 2011:57). Kemal Karpat bu çeşit bir kimlik yaklaşımını eleştirerek Türkiye’de tarihi ve toplumsal bir çerçeve içinde incelenmesi gerektiğini söyler. Aslında bu çalışmanın konusu da bir şekilde batı modernliği ve geleneksellik çatışmalarının ürünüdür. Veya modernliğin geleneği yok etme gayretinin.

Bazı kimlikler vardır ki bunlar sonradan yaratılmış kimliklerdir. Mesela millet, sosyal sınıf, kral ve imparator tebaası, vatandaşlık gibi. Ancak ne olursa bütün kimlikler yani temel ve sonradan yaratılmış kimlikler sürekli bir değişim

halindedirler. Temel kimlikler yüzyıllara yayılan bir değişim yaşadıkları için onlarla ilgili hiç değişmiyormuş kanısı oluşmaktadır. Buna aşiret örneği verilebilir. Birbirleriyle kaynaşarak veya biri diğerinden koparak hızla yeni bir kimlik de kazanabilirler, tam tersi daha büyük birimlere katıldıkları halde yüzlerce yıl kimliklerini koruyabilirlerde.(Karpat, 2011:57)

Kemal Karpat birçok Afrika ve asya ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de tartışılan kimlik sorununun ‘siyasi kimlik’ olduğunu ve bunun milli devletlerin ortaya çıkmasıyla önem kazandığını söyler. “Devlet bir kişinin sahip olabileceği ana kimlikleri yeni bir sınıflandırmaya ve canlandırmaya tabi tutarak, bu arada tarihi de kendi açısından yeniden yorumlayarak, yeni tip bir siyasi insan ortaya çıkarmış ve bu insana, bilhassa geleneksel kimlikler içinde bunalmış insanlara yeni kimlikler benimsetmek için çaba sarf etmiştir.”(Karpat, 2011:61).

2.2. Türkiye’de Kimlilerin Oluşumuna Tarihsel Bakış

Kemal Karpat günümüz Türkiye'sinde yaşanan kimlik olgusu ve kimlik sorunlarının dayanak noktasının Osmanlı Devleti’nde başladığını vurgulayarak meseleyle ilgili önce Osmanlı da kimlikler nasıl yaşanıyordu sorusuna cevap olabilecek şekilde kabaca bir tasvir yapar. İslami bir karaktere sahip olan Osmanlı devletinde Müslümanlar için şeriat kuralları uygulanıyordu ve yöneticilerin İslami ehliyetlerini sağlayan da buydu. Şeriatın Müslümanlar arasında tek tip uygulanması kültürel homojenlik sağlamış ve böylece elitler arasındaki mühtedilerin İslam kültürüne uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Mühtediler ana dillerinden vazgeçmeden evlerinde hatta dışarıda hemşerileriyle ana dillerini konuşmaya devam ettiler. Bazı mahallelerde en az Türkçe kadar Sırpça, Hırvatça, Arnavutça duymak mümkündü. Âlimler kitaplarını Arapça yazabiliyordu, şairler farsça şiirler yazabiliyorlardı ama devletin ve kültürel, dini elitin dili başından itibaren Türkçeydi. Bu durum herhangi bir sorun teşkil etmemektedir çünkü Türkçe hâkim bir etnik grubun değil sadece devletin ve devleti yöneten bir grubun dili olarak görülmektedir. Eğitim sistemi yereldir ve her cemaat veya etnik grubun kendi ana dilinde eğitim veren okulları vardır ve bunları o cemaatler finanse etmektedir. Zaten

19. Yüzyıla kadar tek devlet okulu, yüksek devlet görevlilerinin yetiştirildiği Enderun'dur.(Karpat, 2011:21).

Yazar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ise kimliklerle ilgili algıların ve davranışların değiştiğine ve belki bugüne kadar gelen kimlik ayrışmalarının ve çatışmalarının da temellerinin o günlerde atıldığına ilişkin bilgiler aktarır ve önce dini kimliğin ön planda olduğu bir kimlik politikasından bahseder. 2. Abdülhamit (1876-1909) dünyadaki bütün Müslümanların halifesi olarak etnik kimliği (kavmiyet) ve vatan sevgisini İslam'a ve Osmanlı devletine yönelmiş en büyük tehditler olarak görmüş ve reddetmiştir. Bütün bu kavramların Müslümanların inancını zayıflatmak amacıyla İngilizler tarafından yayıldığını kabul etmiştir. Bu yüzden Müslümanların bölünmesini hedef alan bu tehditleri yok etmek için halifelik unvanını ön plana çıkarmaya çalışır ve özellikle gençleri “inanca ve halife sevgisine öncelik verip vatan sevgisini ikinci plana atmaya” teşvik eder.(Karpat, 2011:27).

Bir sonraki dönem ise vatansever Türk kimliğinin oluşturulmaya çalışıldığı bir dönemdir. Bunun için kullanılan temsil yöntemi ise kültürel temsil unsuru olarak oluşum halindeki modern Türk edebiyatıdır ve bunlar vatanı, üzerinde yaşayan milleti ve vatanseverliği temel alan konular seçmişlerdir. Bu çeşit bir kimlik modeli ulus kimliğe en yakın özelliklere sahiptir.

Bu dönemde Türk popülist gazeteciğinin ve edebiyatının babası kabul edilen Ahmet Mithat efendi ve Ahmet Rasim tarafından kaleme alınan romanlar ve kısa hikâyelerde gitgide Türk olarak görülmeye başlayan bir Osmanlı devleti resmi çizerler. Osmanlı topraklarının Türklüğü, kaybedilen topraklarla ilgili nostaljik duyguları, Mehmet emin Yurdakul'un şiirlerinde ve Ömer Seyfettin'in hikayelerinde ön plana çıkartılır. Bunlar jön Türkler'in düşünce yapısını göstermesi açısından önemli kabul edilir. Sadece edebiyat eserlerinde değil coğrafya kitaplarında da konu kendisini göstermektedir.

“Standart tanıma göre ‘Türk’ Turan’da (bu terim açıkça tarif edilmemekteydi), Anadolu’da ve balkanlardaki diğer yerlerde yaşayan insanlar olarak coğrafi açıdan tarif ediliyordu. Türklerin yanı sıra, Araplar, Kürtler,

Lazlar, Boşnaklar, Pomaklar, Çerkezler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler hep birlikte Osmanlılar olarak bilinmekteydi. Bu ilk ders kitaplarına göre heyet-i müttehede-i Osmaniye, belli başlı on iki Müslüman ve sekiz gayrimüslim gruptan oluşmaktaydı. Konstantiniye, Osmanlı ülkesinin temeli Türklerden meydana gelen başkentiydi. Ülkenin dili “kaynağını Türkçeden alan genel bir dil” olan Osmanlıca’ydı. Diğer coğrafya ders kitapları, kuzey Türkistan’daki halkları Türk ve Moğol kökenli olarak tanımlama konusunda daha belirgin bir tutuma sahipti. Yine de ‘halis’ Türk olmamalarına karşın ‘Tatar’ olarak adlandırılmaktaydılar.” (Karpat, 2011: 29-30)

"Türkiye Müslüman dünyasında ilk kez kavme dayanan bir devlet kurdu ve 1923'te kendisini etnik bir Türk cumhuriyeti olarak ilan etti, ardından yeni laik etnik kimliğiyle geleneksel İslami kimliğini uzlaştıracak yollar aradı."(Karpat, 2011:95). Böylece son olarak, kurulan yeni devlet kendine, yeni bir kimlik de hazırlamıştır. Bu yeni kimliğin doğruluğu veya yanlışlığı sorgulanmamış, dönemin yöneticileri kendi doğruları ile hareket etmişlerdir. Bu vatan topraklarında yaşayanlar yani Türkiye cumhuriyeti vatandaşları Türklerden oluşmaktadır. Burada Türk kelimesinin etnik ve dilsel özellikler taşıdığı göz ardı edilmiştir. Devletin yaptığı millet tanımı toplumun genelini kapsayamadığı için zamanla büyümüş ve hala çözülemeyen bir sorun olarak kalmaya devam etmiştir.(Karpat, 2011:33).

2.3. Kimlik Çeşitleri

Kobena Mercer’a göre Kimlik, yapısı ve yüklendiği anlamlar nedeniyle karmaşık bir unsurdur. Bazen tek bir kimlik çeşidinin bile kendi içinde çatışmaları vardır ve sorunludur. Bazen o kadar değişik anlamlar yüklenirler ki insanların aynı şeyden dahi söz etmedikleri ortaya çıkar. “En azından bir şey açık- kimlik, ancak bunalımda olduğu zaman, sabit tutarlı ve dengeli olduğu varsayılan bir şeyin yerini kuşku ve belirsizlik süreci aldığı zaman, sorun haline gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kimlik üzerine konuşma hevesi çağdaş politikaların post modern açmazının bir belirtisidir.”(Mercer, 1998:49).

"Kimlik, birbirinden çok farklı referanslarla tanımlanabiliyor. Clifford Geertz’in örneklemesinden yola çıkarak söylersek, kimsin? Sen nesin? Ya da kendini nasıl tanımlıyorsun? Türünden kimlik belirleyici sorulara verilen

cevaplar etnik(mesela, Sırp), ulusal(mesela, Avusturyalı), uluslarüstü(mesela, Afrikalı), dilsel(mesela, Frankofon, Fransızca konuşan), ırksal(mesela, beyaz), kabilesel(mesela, Navajo), ya da dinsel(mesela, Müslüman) veya bunlardan ikisi ya da daha fazlasının bir kombinasyonu olarak karşımıza çıkabiliyor." (Yavuz, 2006). Kişiler sadece bir tek kimlik ile kendilerini tanımlasalar bile kendilerinin ifade etmedikleri diğer bütün kimliklere de sahiptirler. Ait oldukları etnik kökenler, yaşadıkları yer, ırkları, konuştukları dil, dinleri onların ayrı ayrı kimlikleridir. Kişiye sorulan sen kimsin? Sorusuna verdiği ilk cevap kabul ettiği baskın kimliktir sadece.

2.3.1. Kültürel kimlik

Stuat Hall kimliğin düşünüldüğü kadar açık seçik ve sorunsuz olmadığını söyler. Kimliğin yeni kültürel uygulamaların betimlediği tanımlanmış bir olgu olduğunu düşünmektense, bunun yerine onu asla tamamlanmamış, her zaman hareket halinde ve her zaman betimlemenin dışında değil de içinde oluşan bir "ürün" olarak düşünmek gerekir der. Bu görüşün ise "kültürel kimlik" teriminin sahip çıktığı otoriteyi ve sahiciliği sorunlu hale getirdiğini ifade eder.(Hall, s.174)

Stuart Hall kültürel kimlik üzerine en az iki düşünüş yöntemi olduğundan bahseder.

"Birinci görüş kültürel kimliği tek, paylaşılan bir kültür, bir tür ortak 'tek gerçek benlik' bağlamında, pek çok diğer, daha yüzeysel ya da yapay olarak yüklenmiş 'benlik'lerin içinde saklı, ortak tarih ve ataları olan insanların ortak noktası olan 'benlikler' anlamında tanımlar. Bu tanımlama bağlamında, bizim kültürel kimliklerimiz ortak tarihsel deneyimlerimizi ve paylaşılan kültürel kuralları yansıtır; bunlar da bizi, gerçek tarihimizin değişen bölümleri ve iniş çıkışlarının etkisiyle sabit, değişmez ve sürekli algı dayanakları ve anlamları olan "bir halk" haline getirir. Bu 'bir'lik bütün diğer, daha yüzeysel farklılıklardan daha önemlidir ve doğrudur..."(Hall, 1998:174)

"Ancak ikinci bir bağlantılı ama farklı bir kültürel kimlik görüşü daha vardır. Bu ikinci durum, birçok benzerlik noktasını kabul eder; ama aynı zamanda derin ve önemli kritik farklılık noktaları da vardır ve bunlar "gerçekten ne olduğumuzu" -tarih işin içine girdiğinden beri- "diğer yön tam olarak biz ne olduğumu" belirler. Uzun bir süre, kesin bir biçimde, işin diğer yönünü kabullenmeden "tek deneyim, tek kimlik" üzerinde konuşamayız... Bu ikinci anlamda, kültürel kimlik 'var olma' kadar bir 'olma' meselesidir.

Geçmişe olduğu kadar geleceğe de aittir. Kültürel kimlik zaten var olan bir şey değildir; mekân, zaman, tarih ve kültürün ötesine geçer. Kültürel kimlikler bir yerden gelir, tarihleri vardır. Ama tarihsel olan her şey gibi, sürekli dönüşüme maruz kalırlar. Sonsuza kadar kökleşmiş bir geçmişe sabitlenmiş olmaktan çok uzaktırlar; bitmeyen tarih, kültür ve güç ‘oyun’larına bağımlıdırlar. Bulunmayı bekleyen, bulununca da benlik duygumuzu sonsuza kadar güven altına, yalnızca geçmişin ‘geri alınması’na dayanmaktan çok uzaktırlar; kimlikler bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir, geçmişin öyküleridir."(Hall, 1998:177).

Bu anlatıma göre "kültürel kimlik" diğer bütün kimliklerin birleşmesi ve etkileşime girmesiyle ulaşılan sonuçtur. Kimliklerin ortaya çıkardığı kolektif ürünlerdir. Bu sonuçlar her zaman aynı olmaz, zamanla değişen kimliklerle beraber kültürel kimlikler de değişir ve dönüşürler.

2.3.2. Yerel Kimlik

Anthony D. Smith’in sınıflandırdığı kimlik çeşitlerinden birini ‘mekân ya da ülke/toprak kategorisi’nde yer alan yerel veya bölgesel kimlikler oluşturur. Yazar yerel ve bölgesel kimliklerin özellikle modern öncesi devirlerde aynı ölçüde yaygın olduğunu söyler. “Yerelcilik ve bölgecilik genelde cinsel farklılaşmanın yoksun olduğu tutunum sağlama niteliğine sahip gibi görünür. Ama görüntü çok zaman yanıltıcıdır. Bölgeler kolaylıkla yerel birimler halinde parçalanabilir, yerel birimler de farklı yerleşimlere ayrılabilir.”(Smith, 1991:18). Türkiye’de bölgesel kimliklerin belirgin olduğu söylenebilir. Rizeli veya Trabzonlu bir kişiden Karadenizli diye bahsedildiğinde onun bölgesel kimliğine vurgu yapılmış olur. Diyarbakırlı veya Karslı bir kişi aynı zamanda doğuludur. Bölgeler arasında bir ayırım zihinlerde belirgin bir şekilde oluşmuştur. Karadenizli, Ege’li, Akdenizli veya Orta Anadolu derken genellikle bölgesel özelliklere dayanan bir kimlik kast edilirken doğulu denildiğinde etnik bir kimlik olarak kabul edilen Kürt kimliği ifade edilmeye çalışılmaktadır.

2.3.3. Dinsel kimlik

Smith, dinsel kimliği diğer toplumsal sınıf kimliklerinden farklı değerlendirir. Çünkü dinsel kimlik farklı bir ölçüde dayanır ve son derece farklı beşeri ihtiyaç ve eylem alanlarından doğar. Daha açık bir ifadeyle Sınıf

kimlikleri üretim ve mübadele alanlarından doğarken dinsel kimlikler iletişim ve toplumsallaşma alanlarından doğar, kültür ile kültürü oluşturan unsurlar (gelenek ve ritüeller içinde kodlanmış değerler, semboller, mitler ve görenekler) arasında bir hizalanışa dayanırlar. “Ampirik olanın daha üstündeki bir gerçekliğe ve seyrek olsa bile özelleşmiş kurumların nişanlarına atıflar da yaparak, belli sembolik kodları, değer sistemlerini, inanç geleneklerini ve ritüelleri müştereken paylaştıklarını düşünenleri, tek bir inananlar topluluğuna katma eğiliminde olmuşlardır.” (Smith, 1991:21).

Dini kimlikler ve etnik kimlikler arasındaki ilişkiler kendi özelliklerine göre farklılıklar gösterir ve yakından ilgilidirler. Mesela dünya dinleri etnik sınırları aşıp kaldırmaya çalışır ama belli etnik gruplar da en dindar cemaatler haline gelebilirler. Ermeniler, Yahudiler ve monofiziz (İsa’da tanrı ile insanın birliğini gören bir Hıristiyan tarikatı. Ç.N.) Habeşliler, bu tür bir etnik ve dini kimlik kesişmesine örnektirler. Hatta bu ilişki daha da yakın olabilir ve tümüyle dini bir cemaat olarak yola çıkmış olan bir topluluk sonunda kendine has etnik bir cemaate dönüşebilir. (Smith, 1991:21). Bir kimliğin kendi içinde dönüşümünün dışında bir kimlik çeşidinden başka bir kimlik çeşidine geçişten dönüşümden bahsedilir. Kürtler cumhuriyet öncesi dönemde daha ziyade Müslüman-Osmanlılar iken cumhuriyetten sonra ulus kimlik politikaları ile bastırılan kimliklerine sahip çıkma adına "Kürt" kimliklerini ön plana çıkarmışlar, dini kimliklerini daha gerilere itmişlerdir. Kürt kimliğinin yaşadığı süreç yukarıda bahsedilen örneğin tam tersi bir durumdur. Bu da bu ülkeye ait daha farklı bir durumu gösterir. Yani dini kimliklerini geri plana itme aslında başka bir politik tavrın sonucudur.

2.3.4. Milli Kimlik

Smith, millet kavramını siyasi bir toplulukla birlikte zikreder. Millet kavramının kökü çok eskilere dayanmaz. Millet kavramı eski Yunanda siyasi anlamda kullanılmamıştır der. Her biri kendi egemenliğine tutkuyla bağlı kent-devletlerinden oluşan bir topluluklar vardır. Bu tanıma uygun olarak da eski bir Yunan milletinden değil de etnik ve kültürel bir Yunan cemaatinden söz eder. (Smith, 1991:24)

Dolayısıyla eğer milli kimlikten bahsedilecekse bu belli anlamda bir siyasi topluluğun varlığını gerektirmektedir. Siyasi bir topluluğun olabilmesi için de bu topluluğu oluşturan her bir fert için belli ortak kurumların, kişi haklarını ve görevlerini belirleyen bir yasanın varlığı gerekir. Ayrıca bu topluluğa mensup bireylerin kendilerini özdeşleştirecekleri, bir aidiyet hissi duyacakları belli toplumsal mekânlar ve daha önemlisi sınırları ve hatları kesinleşmiş bir toprak parçasını da gerektirmektedir. (Smith, 1991:24)

Millet kavramına dair batılı ya da sivil modele göre hâkim düşünce mekansal ya da teritoryal(yerel, bölgesel)dir. Bu anlayışa göre milletlerin iyi tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmaları gerekir. Halk ile toprak adeta birbirlerine ait olmalıdırlar. Bu toprak parçası herhangi bir yer değildir. Tarihi olarak bir anlamı da olmalıdır. Bir toprak daha benimsenmiş haliyle ‘yurt’ halkın ‘beşiği’ olmalıdır. Türklerdeki gibi o toprak soyunun köklerini taşımasa bile orası vatandır. Bu vatanda halk nesiller boyu birbirleri üzerinde acı tatlı paylaşımlarda bulunmuşlardır. Yazara göre orası tarihi bellek ve çağrışımların mekânı haline gelir. Yurt; ‘bizim’ bilgelerimizin, azizlerimizin ve kahramanlarımızın yaşadıkları, çalıştıkları, dua edip savaştıkları yerdir der. İşte bütün bu özel durumları yurdu yeryüzünde eşiz biricik hale getirir. Böylece nehirleri, denizleri, dağları, gölleri ve daha başka birçok şeyiyle vatandaşlarının gözünde ‘kutsal’ hale gelir. Yani derin ve deruni anlamları sadece sırrını bilen milletin öz evlatları tarafından kavranabilecek mübarek yüze yerlerdir. Bu topraklardaki doğal kaynaklar da sadece bu vatanın evlatlarına ‘millet’ine aittir. Yabancıların kullanımına ve sömürüsüne kapalıdır.(Smith, 1991:25). Kutsallıklar ve bağlar önce vatani ardından o vatanın ‘millet’ini oluşturmaktadır. İşte kendisini bir vatanın parçası olarak görenlerin ve kendilerini bu bağ ile ifade edenlerin sahip oldukları kimlik ‘milli kimlik’ olarak kabul edilir.

2.3.5. Etnik Kimlik

Etnik kimlik dendiğinde akla gelen ilk çağrışım aynı soydan gelen aynı dili konuşan topluluklardır. Etniklik illa bir kökene vurgu yapar. Konuyla ilgili görüşler ise oldukça farklıdır.

Önder, etnik kimliğin doğuştan alındığını kabul etmez. Temelde, başta dil ve dini inanç olmak üzere, töre, gelenek ve benzeri öğelerin belirlediği kültürel bir olgudur der. Etnik kimliği belirleyen şey kişinin içine doğduğu ailenin, içinde yetiştiği çevrenin, kültürel değerlerin, ailenin, çevrenin kimlik olarak ‘kendine bakışı’dır(emik)(emik bakış, bir grubun kendi kimliği ile ilgili kendi tanımıdır, kendini ‘ne’, ‘kim’ olarak gördüğüdür. Emik bakışta etnikliğin ölçütü tamamen grubun kendi kabulüdür.) diyerek buradan onun doğuştan kazanılan bir nitelik, genetik, biyolojik, ırki bir özellik olmadığı sonucuna varır. (Önder, 2008:1).

Bu nedendir ki, etnik kimlik kültür ortamındaki değişime bağlı olarak ‘değişebilir’dir’. Yazar bu iddiasını şu örnekle ispat etmeye çalışır. Küçük yaşta evlatlık verilen bir çocuğun ya da göç nedeniyle kültür ortamı radikal bir şekilde değişen kişinin etnik kimliği, bu değişime bağlı olarak değişebilmektedir.(Önder, 2008:1).

Giddens etniklik kavramından anlam açısından bütünüyle toplumsal bir kavram olarak bahseder. Kültürel pratiklere ve bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunduğunu söyler. Yazara göre etnik grubun üyeleri kendilerini yaşadıkları toplumdaki diğer gruplardan kültürel açıdan farklı görürler ve onlar da karşılığında diğer grup tarafından farklı görülürler.

“Farklı özellikler bir etnik grubu diğerinden ayırt etmeye yardımcı olabilir ancak, bunlar arasında en bilinenler dil, tarih ya da (gerçek ya da hayali) atalar, din, giyim ya da süslenme tarzlarıdır. Etnik farklılıklar bütünüyle öğrenilmiştir; bu durum, bazı grupların nasıl sık sık ‘yönetilmek için doğmuş’ ya da ‘tembel’, ‘aptal’ vb. şeklinde değerlendirildiğini hatırladığımızda apaçık ortaya çıkan bir noktadır. Aslında etniklikle ilgili doğuştan olan hiçbir şey yoktur. Etniklik, zamanla üretilen ve yinelenen, bütünüyle toplumsal bir olgudur. Toplumsallaşma yoluyla genç insanlar, topluluklarının yaşam tarzlarını, normlarını ve inançlarını özümserler.” (Giddens, 2008:535)

Etniklik bir bireyin ve grubun kimliği açısından önemlidir. Geçmişle olan bağların sürdürülebilmesi için önemlidir ve bu bağ kültürel geleneklerin uygulanması ile canlı tutulur. (Giddens, 2008:535).

Emine Yavaşgel etnik kimliği nesnel düzeyde yaşanan ve kavranan varoluşsal bir aidiyet bilinci olarak tanımlar ve bir anlamda somut ve nesnel verilerden gözlenebilir davranışlara dayalı olarak tümdengelimsel ıkarsamalarla yapılandırılmış kavramsal bir şema olarak tarif eder.(Yavaşgel, akt. Uluç, 2009:56)

“Toplumsal kimlik belirli bir alanda, sınırları belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınırlandırıldığında bir etnik kimlik, genişletildiğinde ise ulusal kimlik değişkesidir. Etnosantrizm hem ilkel hem de çağcıl toplumlarda gözlenen, yaygın bir tutumdur. Her ağda, her kültür insanlığın özünü kendisinin canlandırdığı savunusuna girişmiştir. Bunu yaparken de diğer halkları vahşi, barbar nitelendirmeleriyle aşağılamıştır. Etnik kimlik, belirli bir grubun üyelerinin kendilerini, diğer topluluk üyelerinden ayırt eden, farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu grubun yeleri böylelikle kendilerini ‘biz’ olarak tanımlarken kendi içerindeki uyumun, benzerliğin aksine ‘onlar’dan farklılaşmaktadır. ‘Onlar’dan ayırt edildiği, farklılaştığı oranda ‘biz’ sağlamlaşmaktadır. Bir dizi temsillerle kendini tanımlayan grup kimi zaman da ‘onlar’a karşı çıkmakta, bunu yaparken de kendine dar bir ereve oluşturabilmektedir. ‘Biz’in sınırlayıcı ve kapalı algılanışı beraberinde yanlış ırk düşüncelerini de çağrıştırmakta, kendini överken ve her şeyin üstünde konumlandırırken ‘biz’ aidiyetine dhil olmayanların dışlanması, kötülenmesi söz konusu olabilmektedir.” (Yavaşgel, akt. Uluç, 2009:56-57).

Buradaki ‘biz’ ve ‘onlar’a verilen konumlar Anthony Giddens'a göre önyargılarla oluşur. Ona göre önyargı bir grubun üyelerinin bir başka grup hakkındaki fikirleri ve ona takındığı tutuma atıfta bulunur. Önyargılı bir insanın peşin hükümlü görüşleri sayısal çoğunluğu olan delillere değil de söylentiye dayanır ve yeni bilgiler karşısında da değişmeye direnirler. Yazara göre insanlar kendilerini özdeşleştirdikleri gruplara yönelik olumlu, diğerlerine karşı da olumsuz önyargılar besleyebilir. Dolayısıyla belirli bir gruba karşı önyargılı olan birisi bu grubu tarafsız bir biçimde değerlendiremez görüşünü dile getirir. Ayrıca nyargılar bir grubun sabit ve kalıplaşmış kalıp yargıları üzerine inşa edilir der.(Giddens, 2008:538). Olumlu ve olumsuz bu tavırların

yöneticilerde de kaçınılmaz bir şekilde olduğu düşünülürse kimlik politikalarında neden tarafsız olunamadığı anlaşılabilir.

Burada bir de batı'nın diğer milletler üzerindeki kimliklere etkisinden söz edilebilir. Smith'e göre Batı'nın standart millet modeli Tarihi ülke, yasal siyasi topluluk, topluluk fertlerinin yasal-siyasi eşitliği ve ortak sivil kültür ile ideoloji unsurlarından oluşur. Bu model Doğu Avrupa ve Asya ülkelerindeki millet modellerine bir parça etki edebilmiştir ama batı dışındaki bu milletlere ait kendi farklı şartlarına çok daha uygun anlamlı yeni unsurlar eklenmiş bir millet modeli oluşmuştur. Yazar batılı olmayan bu modeli 'etnik' millet kavramı olarak tanımlamaktadır. Etnik millet kavramının ayırt edici özelliği doğuştan, fitri bir topluluk fikrini öne çıkartmasıdır der. Batılı millet kavramı bireyin, kendi seçebileceği belli bir millete ait olması gereğini şart koşarken bu batılı olmayan ya da etnik kavramlaştırma böyle bir müsamaha göstermemektedir. Birey, kendi topluluğunda da kalsa, başka bir yere de geçse, organik olarak içinde doğduğu topluluğun mensubu olarak ve sonsuza kadar onunla damgalanmış olarak yaşamak durumundadır. Başka bir ifadeyle millet ortak soydan gelen bireylerin oluşturduğu bir topluluktur. Smith Bu etnik modelin de sayısız yüzü olduğundan bahseder. Birinci model ülkeden daha fazla soyu ön plana çıkarır. Burada millet hayali 'üst aile' olarak görülür ve özellikle doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde kendisini gösterir. Öyle ki çetelesi tutulan soy ve şecerelerinin kökleriyle gurur duyarlar. Böylece köklerini isnat ettikleri ortak ecdada kadar götürebilirler. Farklılaşan tek unsur evlilikler yoluyla ailevi bağları oluşan kız ve erkek kardeşler ve kuzenlerdir. (Smith, 1991:29). Kürt toplulukların aşiret yapısı bu görüşe örnek verilebilir. Kürtler için aşiretlerini korumak, yaşatmak ve nesilden nesile adını devam ettirmek büyük öneme sahiptir. Evliliklerin yakın akraba ve aşiret içinde olması bunun bir sonucudur.

Batılı modeldeki 'halk' kurumlara tâbi siyasi bir topluluk olarak görülürken etnik modelde halk milliyetçi emellerin nesnesini verir ve çağrının nihai retorik merciini oluşturur. Eylemli siyasi bir seferberliğin olmadığı yerde bile bu böyledir. Önderler halkın iradesine başvurarak ve onların onaylarını alarak eylemlerini haklılaştırabilir ve aynı sınıf grupları bir araya getirebilirler.

Bu da etnik kimlik kavramına diğer kimlikler karşısında yüklenen anlam ve önemi gösterir. (Smith, 1991:29).

2.3.6. Ulus Kimlik

Ulusal kimlik, doğası gereği homojen bir yapıya sahiptir. Bütün sınıfsal ve bireysel kimlikleri tek bir kolektif kimlik altında birleştirmeyi hedefler. Böylece ‘biz’ ve ‘onlar’ karşıtlığı üzerine kurulu ortak bir kültür ve kimlik yaratmayı hedeflemektedir. Ulusal kimlik kendi varlığını tanımlayabilmek, özelliklerini belirleyebilmek için kendisinden farklı olan, bizden olmayan, ‘biz’ için bir tehdit olabilecek ‘ötekiler’in varlığına ihtiyaç duyar.(Akça, 2007:3).

Marx ve Durkheim’in yıkıcı bir eğilim olarak görüp modern sanayinin yarattığı gitgide artan ekonomik birleşimin etkisiyle hızla gerileyeceğini düşündükleri ulusçuluk eğilimi, aslında çağdaş dünyadaki en önemli toplumsal hareketlerdendir. Sosyoloji düşünürlerinin öngörülerinin aksine yirmi birinci yüzyılın başında ulusçuluk yalnızca canlı olmakla kalmayıp dünyanın kimi yerlerinde büyüyüp gelişmeye devam etmiştir.(Giddens, 2008:921)

Yazar ulusçuluğun önde gelen kuramcısı Ernest Gallner'ın(1925-1995) görüşlerinden bahsederek ulusçuluğun ulusun ve ulus-devletin her üçünün de, kökenleri on sekizinci yüzyılın sonlarındaki Sanayi Devrimi'nde yatan modern uygarlığın ürünleri olduğunu ileri sürdüğünü aktarır. Ulusçuluğun ve onunla ilişkilendirilen hislerin ya da duygusallıkların insan doğasında derin kökleri olmadığını ve bunların, sanayiciliğin yarattığı yeni büyük ölçekli toplumun ürünleri olduğunu söyler. Yoksa geleneksel toplumlarda ulus fikri de ulusçuluk akımı da bilinmemektedir der.(Giddens, 2008:921).

Modern toplumlardaki ulusçuluk modelinin oluşmasına neden olan birkaç sebepten söz edilir. Bunlardan birincisi modern sanayi toplumu ekonomik gelişmeleri hızlandırmış ve karmaşık iş bölümlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Başka bir özellik ise modern devlette bireyler yabancılarla etkileşim halinde olma durumunda kalırlar. Bu nedenle de en başta okullarda resmi bir dilin olduğu kitle eğitimi gerekliliği doğar. Bu büyük

ölçekli bir toplumun örgütlenmesinin ve birliğini korumasının da başlıca aracıdır. (Giddens, 2008:921).

Giddens, Gallner'ın kuramının birden fazla bakımdan eleştirildiğini söyler. "Eğitimin toplumsal birliği üretme işlevi" gördüğünü savunan işlevselci bir kuram olduğundan hareketle eleştirirler. Bu görüş eğitimin çatışma ve bölünme yaratmadaki rolünü küçümseme eğilimindedir. Ayrıca Gallner'ın kuramının ulusçuluğun uyandırabildiği ve genellikle uyandırdığı tutkuları gerçekte açıklayamadığını söyler. Çünkü ulusçuluğun gücü yalnızca eğitimle değil, insanlar için bir kimlik yaratma özelliğiyle de ilişkilidir der. (Giddens, 2008:921-922)

Giddens'a göre kimliğe duyulan ihtiyaç modern sanayi toplumunun ortaya çıkmasıyla doğmamıştır. Dolayısıyla eleştirmenler de onun ulusçuluğu ve ulusu modernlik öncesi zamanlardan ayırmasını yanlış olarak değerlendirirler. Evet, belki ulusçuluk birçok açıdan moderndir ve modern unsurlarla daha örtüşmektedir ama ulusçuluk çok daha uzak geçmişe dayanan duygusallıklardan ve simgecilik biçimlerinden yararlanır. (Giddens, 2008:922).

Ulusların ve ulus devletlerin oluşumu veya sonu dünyanın bölgelerinden bölgelerine farklılıklar gösterir. Elbette bu toplumların gelişmişliği ile ilgilidir. Afrika'nın kimi bölümlerinde, uluslar ve ulus-devletler tam olarak oluşmamıştır ancak, bazı yazarlar dünyanın başka bölgelerinde çoktandır küreselleşmenin karşısında 'ulus-devletin sonundan' söz etmektedirler. Japon yazar Kenichi Ohmae'ye göre, küreselleşmenin bir sonucu olarak, gitgide artan biçimde, içinde ulusal kimlikler zayıflamaya ve sınırlar ortadan kalkmaya başlamıştır. İnsanlık bir şekilde bu yenedünya düzenine doğru ilerlemektedir. (Giddens, 2008:928).

Yazarın buraya kadar tartıştığı ulus-kimlik, ulus-devlet kavramı bunların oluşumu, son yüzyıllarda farklı kültürlerdeki değişimleri ve uygulanış biçimlerinden hareketle varılan sonuçları da tartışılır kabul eder. Buna göre tüm devletler, bu küreselleştirme süreçlerinden kesinlikle etkilenmektedirler. Yukarıda tartışıldığı gibi, 'devletsiz ulusların' yükselişinin bile küreselleşmeyle bağlantılı olduğu söylenebilir. Buna karşılık küreselleşme ilerledikçe, hızla değişmekte olan bir dünyada güvenlik kaygısıyla insanlar sıklıkla yerel

kimlikleri yeniden canlandırmaya yönelik bir tepki verirler.(Giddens, 2008:928). Yazara göre ulus-devletin sonunun geldiğini söylemek yanlış olur. Evet, evrensel pazarın dünyada yayılmasıyla beraber ulusların kendileriyle ilgili ekonomik alanları daralmıştır ve ekonomik güçleri de azalmıştır ama bugün, dünyadaki her ülke bir ulus devlettir ya da öyle olmanın özlemini çekmektedir ve ulus-devlet evrensel bir siyasal biçim durumuna gelmiştir. (Giddens, 2008:928).

"Siyasi terminolojide, 'ulus' ile 'devlet halkı' aynı kapsamda düşünülür. Fakat hukuksal tanımlamanın ötesinde 'ulus', ortak köken, en azından ortak dil, kültür ve tarih ile şekillenmiş siyasi bir topluluk anlamına da gelir. Devlet halkının, bu tarihsel anlamdaki 'ulus'a dönüşmesi de ancak kendine özgü yaşam biçiminin somut bir yapısında gerçekleşir." (Habermas, 2010:16).

Habermas bu ve benzeri tanımlamaların kısaca terminolojilerin sanıldığı kadar masum olmadığını, bunların belirli bir anlayışı dikte ettiğini söyler.

"Günümüzde 'etno-milliyetçilik' biçiminde uyarlanmış bu yeni sözcük, köken terminolojisinde var olan 'ethnos' ve 'demos' arasındaki ayrımı yok eder. Kavram bir yandan, etnikler arası yakınlığı, yani akrabalık ilişkilerine göre düzenlenmiş politika-öncesi soy topluluklarını, diğer yandan, devletsel ya da en azından siyasi bağımsızlık çabasındaki ulusları vurgular. Böylece, etnik toplulukların, uluslara göre 'daha doğal' ve evrimsel açıdan 'daha eski' olduğu görüşü örtük olarak yadsınmaktadır. Ortak köken inancını paylaşan, birbirlerini aynı topluluğun 'mensupları' olarak gören ve böylece kendilerini çevreden soyutlayan kişilerde var sayılan kan akrabalığına ve kültürel kimliğe dayalı 'biz-bilinci', etnik ve ulusal toplumlaşmanın *ortak* çekirdeğini oluşturur. Uluslar, bu ortaklık ışığında ele alındığında, diğer etnik topluluklardan genelde karmaşıklık ve kapsamlılık yönüyle farklılık gösterir: "hissedilen ortaklık bağları nedeniyle bir kişinin sadakatine hükmedebilen en büyük gruptur; bu açıdan bakıldığında, bu tam olarak geniş ailedir."(Habermas, 2010:38).

Son olarak Kemal Karpat on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların ulus devletlerin ortaya çıkmaya başladığı ve beraberinde birer devlet ideolojisi haline gelen özel milliyetçiliklerin oluştuğunu söyler.(Karpat, 2011:97).

Türkiye’de de Türk milliyetçisi devletın ulus kimlik projesini besleyen unsurlardan biri olmuştur.

Buraya kadar ulus kimlik başlığı altında başvuru olan görüşlerde ortak nokta ulus kimliğin devlet ile birlikte anılmasıdır. En başta da belirtildiği gibi ulus kimlik aslında bireylerin kendilerini ifade etmek için kullandıkları bir kimlikten ziyade yaşadıkları devletlerin kendileri için uygun gördüğü etnik kimlikle de doğrudan bağlantılı bir kimliktir. Baskın etnik kimlik gücünün milliyetçilik duygusuyla ortaya çıkardığı ulus devletın en önemli unsuru ulus kimliktir. Etnik Türk kimliğinin baskın bir kimlik olması sonucu kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir ulus devlettir. Kurucu güçler diğer etnik milletleri eriterek ulus devlet kimliğini güçlendirmeye çalışmışlardır.

2.4. Ötekileştirilen Kimlik

Yukarıda bahsi geçen devletın ulus kimlik oluşturma ve devleti ulus devlet haline getirme isteği başka kimliklerin varlığını ispat eder. Ulus kimliği kabul etmeyen bu başka kimlikler ‘öteki’ olacaktırlar.

Öteki’ni öteki yapan şey farklılıktır. Rutherford, Batı’nın hiyerarşik dilinde yabancınn, ötekiliği, farklılık alanını ve korkularımızla kaygılarımızın yöneldiği nesneyi simgelediğini söyleyerek ötekilik bu kavramların siyah-beyaz, eril-dişil, heteroseksüel-homoseksüel olarak kutuplaşmış olmalarında yatar der. Bu terimlerin biri daima baskın, diğerisi ise zayıftır ve sahip olunan kimlikler bu yönde biçimlenmiştir. Farklılık, bu bağlamda, ötekinin etkisi olarak algılanır. Yazar burada farklılık üzerine konuşabilen kültür politikasının öneminden bahseder. Buna göre farklılıkların konuşulabildiği durumlar ötekiliğe ait hiyerarşileri kırma, kutuplaşma dilini ve onun eşitsizliğe ve ayrımcılığa ilişkin maddi yapısını bozma yolunu gösterir.(Rutherford, 1998:8). Yazar burada farklılık sözcüğünün, kesinliğin yok edilme güdüsü anlamında kullanılabileceğini söyler. Buna göre farklılığın, bir değişim, dönüşüm ve melezleşme deneyimini simgelediğini ve değişime eşlik eden bütün o tamamlayıcı korkuların, endişelerin, karmaşaların ve tartışmaların odak noktası olarak hareket ettiği için rağbet gördüğünü söyler. Ama kültürel politikaya bir

yaklaşım biçimi olarak da neler olduğunu anlamaya yardımcı olur:(Rutherford, 1998:9)

“Bir kuram, politika, kültürel deneyim ve kimlik çeşitliliğini yeni ittifaklar ve akımlar içinde bir araya getirerek yeni uygulamalar ve diller için başlangıç noktası olabilir. Bu tür bir politika, kimlikleri, eninde sonunda homojen bir doğaları olduğunu varsayan temel bir bütünlük içine sokmaya gerek duymaz. Tersine, o özcüğün ve tek kültürlülüğün bir eleştirisidir, kimlikleri sabit olmayan ve ‘üst belirlenme’ öne çıkartır. Farklılığın kültürel politikası hem kimliklerin birbirine bağımlı ve bağıntılı doğalarını hem de onların birbiriyle kıyaslanmazlıklarını ve özerk olmaya ilişkin siyasi haklarını kabul eder.”(Rutherford, 1998:9)

Politik anlamda kullanılan ötekilik ve ötekiliğe karşı alınan önlemler büyük korkuların bir sonucudur. Dolayısıyla Merkez, kendini koruma refleksiyle öteki olanı büyük korkularıyla ve dehşetiyle kuşatır. Merkez, kendisinin dağılma korkusuyla kendi sınırlarını belirleme ve güvence altına alma mücadelesinde akıldışı nefreti ve düşmanlığı besler. Hem kendi hem öteki, kendilerini oluşturan kimliklerin evrensel olduğunu düşünebilirler ama çeşitli farklılıklardan bir şekilde eşitsizlikler doğar. Yazar burada kimliğin kültürel, cinsel ve ırksal ikiliğini koruma mücadelesinin toplumsal egemenlik ve eşitsizlik biçimlerini oluşturduğunu ve yeniden ürettiğini söyler. (Rutherford, 1998:9-10). Politik ötekilik kendi varlığını koruma içgüdüsünden doğar. Korku içgüdüsüdür bu. Eğer diğer kimlikleri kabul ederse kendi kimliği, bu kimlikle inşa ettiği düzen dağılıp gidebilir.

Schnapper, ötekini düşünme yollarının antikçağdan bu yana gelişerek bugünün insanına miras kaldığını, yenedünyanın keşfinin yaşam tarzlarının sonsuz çeşitlilik içinde olabileceğini dayattığını söyler ve daha sonra ortaya çıkan modern siyasal toplumun iki temel kırılmaya yol açtığını anlatır. "Modern toplumun özgül olduğuna dair soruşturma geçmişi dışlayamaz. Öteki'ni tasarlamanın iki temel yolunu ya da Durkhem'in üslubuna uygun olarak öteki ile ilişkinin iki temel biçiminin kabul etmek kaçınılmazdır." (Schnapper, 2005:25). Yazar bunların yenilenmiş tarihsel biçimlerini birkaç örnekle açıklar. Buna göre birinci durumdaki düşünce, farkı saptamaya

dayanır. "öteki ötekidir, insan toplumları çeşitlidir. Bu fark, kaçınılmaz olarak aşağıda olma bağlamında yorumlanır. 'Ben', öteki'ne değer biçerken 'benim' kültürümün ölçütlerini kullanır ve bunu genel anlamıyla kültürle karıştırır. Bu durumda öteki, kendisinin eksik halinden başka bir şey olamaz. Öteki bu farkla kabul görür, ancak değiştirilmesi mümkün olmayan bir aşağıda olma hali içinde donup kalır."(Schnapper, 2005:26). Bir diğer şekilde farklılaştırıcı tutum, saldırgan biçimiyle ortaya çıkar bu da öteki'nin reddini önerir. "Kendi ile öteki arasındaki fark, farklı olanın çıkarılması, dışlanması ya da en uç durumda yok edilmesiyle sürdürülmeye çalışıldı." (Schnapper, 2005:25). Bu iki durumda öteki için vahim bir sonuçtur. Biri aşağılar diğeri yok sayar.

Yazar bu iki tutumun tam karşısında oluşan tutumu evrenselcilik ilkesi ile tanımlar. Bu ilke, farkların saptanmasından ziyade insan türünün birliğini öne sürer. Bütün insanların sırf insan oldukları için eşit olduklarını, zihinsel ve ahlaki kapasitesinin ya da yeterliliğinin gerçekleşmesinde farklar olmasının bu eşitliği bozmayacağını söyler. Yine aynı şekilde yetenek bakımından gösterdikleri performans da eşit olmayabilir ama özgürlük bakımından aynı nedeni ve eğilimi taşıdıkları için bu alanda da eşit olduklarını söyler. Yani kimliklerin özgürlükleriyle ilgili birinin ötekine üstün olması yönündeki bahaneler yersiz ve anlamsızdır. "Dolayısıyla gerek insan hakları, gerekse her bireyin onuru ve ona gösterilmesi gereken saygı bakımından insanlar arasında ilkesel olarak bir sınırlama yoktur."(Schnapper, 2005:27). Peki, bu ilke uygulanabilir mi? Yazar bir sonraki satırlarda bunu tartışır ve daha tehlikeli başka sonuçlar doğurabileceği gerçeğine vurgu yapar. "Bu ilkenin toplumsal düzendeki somut uygulaması, insanlar ile toplumları ayıran farkların nesnel gerçekliğiyle, aynı ya da farklı toplumlar içindeki bireylerin iktidar ve kapasite alanındaki eşitsizlikleriyle kaçınılmaz olarak çarpışır" der. Dolayısıyla evrenselcilik ilkesi eğer geçmişe ait bir uygulama olarak kabul edilecekse asimilasyonculuğa doğru gerileme tehlikesi taşır.

"Bu durumda, 'ben' öteki'yi, bütünlüğü olan, benle aynı hakları taşıyan insani bir varlık olarak görür. Ne var ki, başkasının özdeş olduğunu düşünmeden eşit olabileceğini tasarlamak zor olduğu için 'ben' onu kendi özgürlüğü içinde algılamaz. Öteki, 'ben' gibi olmak durumundadır. Evrensel olan, "ben" in kültüründe asimile edilir. Böylelikle "ben" asimilasyoncu siyaseti

uygulamaya koyabilir; sonunda öteki'nin kültürünü kökten kazır ve kendinde soğurur. Bütün insanların eşit oldukları ilan edilmiş olsa da ötekinin kimliği olduğu gibi kabul edilmez. Ve aynı zamanda hem eşitliği hem de farklı düşünme yoksunu olduğu için alt-insanlık ya da insan olmamadan söz edilerek bazılarını mahkûm etme tehlikesiyle karşı karşıya kalınır. En saldırgan siyasal biçimiyle bu, emperyalist/sömürgeci ya da asimilasyoncu ırkçılığın mantığıdır. Burada söz konusu olan öteki'ni dışlamak değil, kendine benzetebildiği ölçüde onu inkâr ederek içine almaktır.” (Schnapper, 2005:27).

Türkiye'nin kimlik politikalarının evrenselcilik ilkesi ile örtüştüğünü televizyon dizilerindeki temsillere bakarak söylemek mümkün. Bir öteki olarak Kürt kimliği dışlanmamıştır da ideal ulus kimliğe benzetilmeye ve bu yapılırken de Kürt kimliği inkâr ettirilmeye çalışılmıştır.

Dikkate değer olduğundan burada yer verilen örnekte Amerika'nın keşfi ile tanışılan Kızılderililerle yenedünyanın yeni misafirlerinin ötekilik ilişkisi irdelendiğinde yukarıda bahsedilen durumun ortaya çıktığı görülür. Ben ötekini kendi özgürlüğü içinde kabul etmez onu kendine benzetmeye ve eritmeye çalışır. Yazar Kızılderililere gösterilen tutumun asimilasyonculuğun vardığı en uç nokta olduğunu kabul eder. Zengin olma hayalleri ile gidilen bu yeni kıtaya gidiş amacı için yüklenen diğer anlam Hıristiyanlık inancını yaymaktır. Kristof kolomb dinsel amaçlar uğruna imkânlar yaratmaya çalışırken altınlara el koymuştur. Altınlar önemli değildir önemli olan dini amaçlarıdır. Bu yüzden Kızılderilileri anlamaya çalışmamıştır sadece onları döndürmeyi düşünmüştür. Onlarla ilgili bir fikri yoktu, dillerini, dinlerini, geleneklerini anlamıyordu ve bunun bir cehalet olduğunu da akıl edemiyordu. *“Ötekileri oldukları gibi algılamıyordu. Kesin olarak olumsuz bir biçimde betimliyordu onları: “her şeyden yoksun”, “ne mezhep var ne de put”, “silahları da yok yasaları da”. Fiziksel olarak giysiden yoksun olan Kızılderililer imandan, kraldan, yasadan, kısacası kültürden yoksun oldukları için Hıristiyanlık kültürü ile İspanyol kültürüne asimile edilmeye uygundular.”* Kızılderilileri birbirinden ayırt etmek mümkün olmadığı için kendi durumuna ve mizacına göre ya hepsini iyi ve güzel ya da hepsini kötü ve zalim kabul ediyordu. Onları kendi kültürel donanımları içindeki bireysellikleriyle algılamayı reddediyordu. Kendi davranışları ile onlarınkini karşılaştırdığında kendisine bir üstünlük veriyor ve farkın karşılaştırılamayacağını düşünüyor.

Hatta daha ileri gidip bu farklardan dolayı onların insan bile olmadıklarını söylüyor. Bunu ispat etmek istermiş gibi Kızılderilileri birer eşya gibi bitkilerle, egzotik kuşlarla, zanaatkarların silahları ve eserleriyle birlikte seyirlik birer unsur olarak Avrupa'ya taşımışlardır. *“Kızılderililer özne olarak görülmediler, aksine nesne konumuna indirgendiler; bu bakış açısı asimilasyoncu siyasetin hem işareti hem de aracıdır.”*(Schnapper, 2005:56)

Ötekileştirme, siyasetin ikiyüzlü gerçeğinde kendine ürettiği bahanelerle yapılan modern sömürgeleştirme çabasıdır. Yazar bu çabayı gerçekleştirmek için kullanılan iki formülden bahsetmiştir. Birincisi “evrenselci tutum” ikincisi “saygı gösterilmesi” siyasetidir. Birincisi beyaz insanın, uygarlaştırma misyonunun ardına sığınıp asimilasyon siyaseti yapması şeklinde tezahür ederken, diğeri ise biraz hoş görerek, biraz aşağılayarak ve biraz da yıkıcı farklılıklar yaratarak oluşturulan birer ötekileştirme politikasıdır. Yazar bu iki durumdan ikincisinin, ahlaki yargıdaki karşılığına bakmadan en azından kısa vadede daha istikrarlı ve siyasal bakımdan daha masrafsız olarak görüldüğünü söyler.(Schnapper, 2005:63).

Güliz Uluç da farklılık ve öteki arasındaki sıkı bağdan söz eder ve bunun sosyal bilimlerin en problematik konularından biri olduğunu söyler. Öteki nasıl insanlık tarihi kadar eski bir olguysa insanın kendi tarihi içinde bu böyledir. Bir bebek kendi uzuvlarını keşfetmeye başladığı zaman bir ben kavramı oluşur. Ben kavramıyla beraber öteki algılanmaya başlar ve bu süreçte öznenin ötekine bağımlılığını kabul etmesinin zorunluluğu ortaya çıkar. Uluç, Geçmişe dair çalışmalarda bir konsept olarak ötekinin kendisinin yabancı ve uygunsuz bağlamda görülebileceğini söyler. Batı düşüncesinde öteki kavramı görece yeni bir fikir olabilir ve hatta tarihçiler de fazla üzerinde durmayabilirler ama birçok alanda öteki varlığını hissettirir. Buna göre öteki, maduniyet çalışmaları, feminist edebiyat eleştirisi, film çalışmaları ve antropoloji alanları ile ilgilidir. Tüm insani ilişkilerde kurucu olarak öteki fikri, bireysel ve kolektif düzeylerde ben ile öteki arasında daha geniş ölçekte uygulanabilir. Ötekilik farklılığın değişmez hatırlatıcısıdır.(Uluç, 2009:32-33)

Edward Said bir kimliğin varlığını besleyen unsurun başka kimlikler(öteki kimlikler) olduğunu söyler. Her kültürün gelişmesi ve

sürdürülebilmesi için farklı, rakip kimliklere yani alter ego'lara (öteki ben) ihtiyaç duyulur. Kimliklerin inşa edilmesi için ötekilerin ne olduğunun ve onların farklılıklarının tespit edilmesi gerekir. Öteki'nin bizden farklılıkları kesintisiz ve yeniden yorumlamalara konu olur. Said, her çağ ve her toplumun kendi ötekilerini yeniden yarattığını dolayısıyla dural bir şey olmayan kendinin ya da ötekinin kimliği, tekrar tekrar elden geçirilen tarihsel, toplumsal, düşünsel, siyasal bir süreçtir der. Sonuç olarak tüm toplumlarda bu süreç, bireyler ile kurumların katıldıkları bir çekişme olarak ortaya çıkar.(Said, akt. Uluç, 2009:33)

Herkül Millas da yine benzer şekilde biz ve öteki'nin konumunu açıklar. Yazara göre kişi biz dediğinde yeni bir kimlik sahibi olduğunda ve bunu dile getirdiğinde başka bir yerde kendisinden olmayan birilerinin de varlığını algılamaktadır aynı zamanda.

“Öteki, öznenin kıyaslandığı ama ondan farklı olandır. Ötekinin yabancı, bizden farklı, farklı olduğu için de tuhaf, giderek bir tehlike gibi ve olumsuz anlaşılması ise sorunsaldır. Biz kimliği bir tane değildir, yalnız milli değildir. Dinimiz, memleketimiz(köyümüz, semtimiz) soyumuz, mesleğimiz, ideolojimiz, aile içindeki yerimiz(baba, yaşlı bir büyükanne, çocuk vb. olmamız), futbol takımımız, cinsiyetimiz(erkek, kadın) insan halimiz de öne çıkar, bunlar da bir “biz” kimliği oluşturur.”(Millas, akt. Uluç, 2009:40).

Yazarın Connolly'den aktardığı görüşlerde kimliklerdeki hangi farklılıkların öteki'ni sonuç verdiğini anlatır.

“Yaşamın gerekli bir boyutu olarak her kimlik bir dizi farklılıkla bağlantılı olarak ve bu farklılıklardan bazılarının da kötü, anormal veya akıldışı, özetle ‘öteki’ olarak tanımlanması üzerine kurulur. Öteki sırf varlığı ile bile kimliğin kesinliğini, doğruluğunu, normallliğini, usçuluğunu şüpheli kılar. Bu yüzden de öteki, tarih boyunca hep ‘doğru’ kimliği benimsemeye davet edilmiş, olmuyorsa üzerine baskı kurulup, fethedilmiş, o da olmuyorsa yok edilmiştir. Connolly, bu tavrın kökeninde Nietzsche'den ödünç aldığı bir kavram olarak ‘hınç’ görür.” (Connolly, akt. Uluç, 2009:55).

Son olarak Stuart Hall'de kimliğin varlığının öteki'nin varlığına bağlı olduğunu gösteren bir fikri dile getirir ve kimliği daima, kendi olumsuzunu sadece olumsuzun dar bakışıyla elde edebilen yapılanmış bir temsil olarak ifade eder. “Kendini inşa edebilmesi için, kimliğin ötekinin iğne deliğinden geçmesi gerekir. Kimlik oldukça aykırı bir karşıtlıklar kümesi üretir.”(Hall, 1998:41).

Buraya kadar aktarılan görüşlerde ortaya çıkan ortak nokta kimliğin ötekine ihtiyaç duyduğudur. Kendi kimliğini doğrulamak ve devamını garanti altına almak için öteki ile mücadele etmek zorundadır. Bu mücadele hem bireysel hem kitlesel şekilde ve sahip olunan bütün imkânlarla devam edip gider. Ötekini negatif görüp onu yok etmek değiştirmek ve dönüştürmek isteyen güçlü olan tarafı veya devlet, merkez ise öteki altından kalkması güç acılarla yüzleşmek durumunda kalır. Çünkü merkezin ötekini dönüştürmek için kullandığı yöntemler çoğu zaman adaletten, ahlaktan ve merhametten yoksun olmaktadır.

3. BÖLÜM KÜRT KİMLİĞİ

3.1. Kürtler'in Kökeni

Kürtlerin kökenleri ve tarihlerine yönelik araştırmalara bakıldığında çoğunluğu yabancı araştırmacıların oluşturduğu görülür. Bununla ilgili çeşitli komplo teorileri de olmakla birlikte en önemli nedenin bölgenin stratejik öneme sahip bir yer olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Kürtler'in m.ö. 3000-4000 yıllarına kadar uzanan bir tarihten bahseden Kutlay Mezopotamya coğrafyasının zengin kültürünün Kürdistan'ı etkilediğini söyler. "Politik ve ekonomik egemenlik için bu zengin bölgede, dağlık Kürdistan'da askeri güç kullanmak gerekiyordu. Başarılı ve başarısız dönemler birbirini izledi ve böylece günümüze dek gelindi." (Kutlay, 2002:17).

Mehrdad R. İzady Ortadoğu'da yaşayan halkların tarihlerinin genelde egemen konumdaki devlet tarihçileri tarafından yazıldığına dikkat çekerek bu görevin son yüzyılda ulus devletler tarafından üstlenildiğini söyler. Yazara göre bu modern devletler tarihi kendi işlerine gelecek şekilde yazmışlardır ve bu tarihte Kürtlerin tarihe ve uygarlığa yaptıkları katkıların göz ardı edildiğini yazar. Kürtler 800 yıldır açık bir egemenlik kuramadıkları için onların tarihleri başkaları tarafından yazılmıştır. Resmi olarak bin yıllık bir tarihten bahsedilse de Erbil yakınındaki Shanidar Caves(mağaraları) yerleşim birimlerinde yapılan araştırmalarda burada 50 bin yıldan beri yaşayan insanların olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine de tarihçiler bu bölgedeki ve özellikle de Kürtler üzerindeki araştırmalara önem vermeye başlamışlardır. Yazar Kürt tarihinin antikliğine ve canlı bir kültüre sahip olmasına karşın yeteri kadar tanınmadığını söyleyerek Ortadoğu'da egemenliklerine sahip olamayan Kürtlerin, kolektif milli kimliklerini ve farklılıklarını bilmelerine karşın, bunu hukuksal düzeye kavuşturamadıklarına ve gururla taşıdıkları kimliklerini uluslaştırmada geri kaldıklarına vurgu yapar. Kürtlerin devlet olamamaları başka açılardan tartışılabilir ancak onların bu durumu bölgedeki ulus-devletlerin Kürt kimliğinin gelişmesini engellemesi gerçeğini ortaya çıkarır. Bu engellemeler zengin ve orijinal olan kültürlerinin de inkâr edilmesine neden olur. Bölge

devletleri, üstün olmanın rahatlığıyla Kürtlerin tarihi gelişmelerini öngören eylemlerde anlaşıp onlara sahte kimlikler vermişlerdir. *“Türkiye’de “dağlı Türkler”, Suriye’de ve Irak’ta ise yezidi Kürtlere “Arap ümmiler” dedikleri gibi.”* Bunun yanında İran, Sovyet Azerbaycan’ı ve Türkmenistan’da Kürt kimliği giderek silikleşmektedir.(İzady, akt. Kutlay, 2002:17). Devlet ideolojisinin kimlik politikaları üzerindeki çalışmalarıyla o kimliğin tarihinden başlayarak şekillendirildiğinden bahsedilir. Kürt kimliği de bu kimliğin tarihsel süreci de kendisini kuşatan devletlerin politikaları doğrultusunda şekillenmiştir.

Kürt araştırmacılarının önde gelenlerinden Rus yazar Bazil Nikitin Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı detaylı bir şekilde anlatır. Son yüzyılda Kürtlerin yaşadığı coğrafya, Bağdat’ın doğusundaki Mendeli kasabasından başlayarak İran-Irak sınırının iki yanında, sonra Ararat’a kadar Türkiye-İran sınırının iki yakasında olmak üzere, güneyden kuzeye geniş bir bant halinde uzanmıştır ve kuzeyde de Transkafkasya’ya(Sovyet Ermenistan’ı ve Azerbaycan’ı) kadar yayılmışlardır. Birinci dünya savaşına kadar ermeni yaylasında Ermenilerle iç içe yaşayan Kürtler de vardır ama Türkiye’deki kuzey yerleşme sınırı Erzurum enlemine kadardır. Güneyde Mezopotamya ovasının kenarlarına kadar inen Kürtlerin Batıdaki sınırları genellikle Fırat(daha doğrusu Karasu) nehri ile çizilir. Kürtlerin yaşadığı bölgeler sadece bunlarla sınırlı değildir. Sivas’ın güneydoğusundaki bölgede ve küçük küçük bölgeler halinde Konya ve Kilikya yöresinde de yerleşmişlerdir. Böylece Akdeniz’e kadar sokulmuşlardır. Ancak Kürtler küçük Asya’ya da sivri bir uç gibi girerler ve Sivas’ın güneydoğusundaki bölgeyi işgal ederler; ayrıca tek tek adacıklar halinde Konya ve Kilikya yöresine de dağılırlar ve böylece hemen hemen Akdeniz’e kadar sokulurlar.(Nikitin, 1976:80) Türkiye topraklarını ilgilendiren kısmıyla Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdir. Bugün bile her ne kadar bu bölgelerle sınırlandırılmaya çalışılsalar da doğal veya zorunlu göçlerle batıya taşınan Kürt nüfusu hatırı sayılır şekilde varlığını devam ettirmektedir.

David Mc Dowel bir ulusu ulus yapan etmenlerin neler olduğundan hareketle Kürtlerin ulus olup olmadığını kültürel ve siyasi bazı sorunlar üzerinden tartışır ve sorduğu sorular üzerinden cevaplar bulmaya çalışır.

Kürt'ler bir ulus mudur? Eğer bir ulus ise, bu ulus nasıl oldu? Bir ulus ile etnik gurubun farkı nedir? İnsanların müşterek dil, soy ve kültürleri varsa gerçek bir etnik topluluğu oluştururlar. Dinsel konumundan çok Kürt oluşuna göre hareket ederse insan, davranış, politik, sosyal fikirler ve dayanışma söz konusu mudur diye düşünülebilir. Buna cevap bulmaya çalışmak daha zor yeni soruların çıkmasına neden olur. Bir kimliğin ulus olabilmesi için bu topluluğun bir toprak üzerinde uluslar arası bir kabul görmesi beklenir. Ama önce ulusçuluk kavramının tüm gerçekleri en geniş şekilde tartışılmalı, kurum ve bireylerin görüşleri alınmalıdır. Bir adım sonrası anayurttur. Bu durumda insanların vatandaşlık ideolojisine, kültürel düzeylerine, toplumsal amaçlarına ve bağlılık duygularına bakmak gerektiği ifade edilir. İşte o zaman bütün bu kriterleri gören ve keşfeden kişiler ve gruplar için bir dayanışma duygusu oluşur. Kürtlerin ulus olma konusundaki bir diğer handikapları dil olabilir. Çünkü aynı dili konuşmalarına karşın farklı bölgelerdeki Kürtler Kürtçeyi çok farklı lehçelerle konuşmaktadırlar. Ve üstelik bu lehçeler ciddi farklılıklar göstermektedir. Sadece bu da değil, kullandıkları alfabe de yaşadıkları devletin alfabesi olunca bu durum Kürtlerin edebiyat ve yazımlarına da yansımıştır. Rusya'da Kiril, Türkiye ve Suriye'de Latin, İran, Irak ve yine Suriye'de Arap alfabesini kullanmaktadırlar. Bunun yanından Kürtçenin karşılaştığı ikinci bir sorun ise Farsçanın bir diyalekti olarak kabul edilmesidir. Ama dilcilerin büyük çoğunluğu bu görüşü kabul etmezler ve Kürtçenin ayrı bir dil olduğunda birleşirler. Kürtlerin bir ulus olamamasının etkenlerinden biri olarak Kürt halklarının birlik içinde olmayışları yargısı hâkimdir. Bunda Kürtlerin yaşamakta oldukları toprakların sınırlarının sorunlu olması ve bölge devletlerinin Kürtlerin varlığını yadsımaları etken olarak görülmektedir. Buna karşılık Kürtlerin politik grupları Kürdistan'ın sınırlarını birbirine yakın bir şekilde belirlemektedirler ve bu grupların, mitolojik siyasi bir Kürdistan düşünceleri vardır.(McDowal, akt. Kutlay, 2002:28). Yine buradan da hâkim devletlerin benzer bir Kürt politikası işlediği anlaşılır ve buna karşılık Kürtlerin kendileri ile ilgili mitolojik Kürdistan düşüncesi dile getirilir.

Yazar Kürt kimliğinin de mitsel geçmiş, sembol ve gerçek tarihsel geçmişle oluştuğunu söyleyerek Kürt kökenlerine ilişkin anlatılan mitleri sıralar ve bunun bir kimlik için önemine vurgu yapar. Kürt kimliği de tıpkı

diğer kimliklerin oluşumu gibi mitsel geçmiş, sembol ve gerçek tarihsel geçmişle oluşmuştur. Burada Kürtlerin kökenine ilişkin bilinen çeşitli mitlerden bahsedilir. *“Dayaktan kaçanların çocukları, kral Süleyman’ın cariyelerinden doğan çocuklar oldukları ya da bazılarının küçültücü anlamda kullandıkları ‘cinlerin soyu’ndan geldikleri gibi. Tarihteki ünlü kişilerle akrabalık kurma da bu mitlerin bir parçasıdır. Bir iddiaya göre Hz. İbrahim’in karısı Sarah, Harranlı bir Kürt’tü.”* Bunun gibi daha birçokları sayılabilir. Yazar bunların Bilimsel olarak bakıldığında, anlamsız ve gerçeklere uymayan mitolojiler olduğunu ancak ‘millet’in oluşmasında önemli işlevleri olduğunu ve bu doğrultuda anlam kazandıklarını söyler. Çünkü bu mitler normal Kürt kimliğine sahip insanlar tarafından anlatıldığında kutsal olduklarına inanılmakta ve kimliklerine yakınlaşmalarını sağlamaktadır der. Üstelik bu durum sadece Kürtlere özgü değildir, tüm topluluklar için bu böyledir. Bunun yanında ulusların oluşum ve gelişiminde mitoloji gibi tarih de önemli bir rol oynar. Son 50-60 yılda Kürt tarihine ilişkin eserlerin yayınlanmaya başlaması, bu konu üzerine yapılan araştırmaların çoğalması konunun önemini göstermektedir.(McDowal, akt. Kutlay 2002:28)

Dawid McDowel ayrıca Ortadoğu’da yaşayan Kürt nüfusunun yoğunluğundan ve ülkelere göre sayısal oranlarından bahseder. Kürt nüfusunun oranı azımsanmayacak kadar fazladır ve bu oran hızla artmaktadır.

“Bugün Ortadoğu’da 24-27 milyon Kürt yaşıyor. Bunun yarısı kadarı Türkiye’dedir. Yaklaşık olarak Türkiye halkının %19-20 kadarıdır. Türkiye yöneticilerini endişelendiren bir durum, Kürt ailelerin Türk ailelerinden daha çok çocuk yapmaları nedeniyle bu oranın 20 yıl sonra %23 dolayında olacağıdır. Dört milyonun üstündeki Irak Kürtleri, %23 civarındadır. İran’daki oran ise, %10 kadardır. Yani İran nüfusunun 5-6 milyon kadarı Kürt’tür. Bir milyonu Suriye’de, 700.000 Avrupa’nın değişik Ülkelerinde ve 400.000 bin kadarı eski Sovyetler birliği cumhuriyetlerinde yaşıyor”.(McDowal, akt. Kutlay 2002:28).

Bilgesam tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Elazığ, Gaziantep, Hakkari, Kahramanmaraş, Malatya, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli ve Van illerinde yaşayan nüfusun %55,59’u Kürt, %30,55’i Türk, %6,64’ü Arap,

%6,73'ü ise Zaza'lardan oluşur. Bu illerdeki Kürt ve Zaza'ların toplam nüfusu yaklaşık 11 milyon civarında verilmiştir.(Bilgesam, 2009:16-17) Aynı araştırmaya göre kendini Kürt olarak tanımlayan vatandaşlar ana dillerini de Kürtçe olarak belirtmişlerdir. “Doğu illerindeki doğurganlık oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı olması, bölgede yapılan aile planlaması faaliyetlerinde başarılı olunamadığını göstermektedir.” Bilgesam'ın Türkiye’de Kürtler ve Toplumsal Algılar araştırmasında yer alan bu ifadeler aile planlamasının gerekliliği yönünde bir meyli gösterir. Kendi sosyal yapılarının bir gereği ve sonucu olan çok çocuk sahibi olmak engellenmesi gereken bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu ifadeler Dawid McDowel’ın Kürtlerin çocuk sayısındaki fazlalılığı nedeniyle nüfuslarının daha hızlı artması üzerine yaptığı “Türk yöneticilerini endişelendiren bir durum” tespitini de haklılaştırır.

3.2. Kürtler’in Kültürel özellikleri ve Sosyal Yapısı

Kürtler’in karakterleri ve özellikleriyle ilgili anlatımların genellikle taraflı, küçümseyici ve çelişkili ifadeler içerdiğini söylemek mümkün. Bunda elbette bu ifadeleri dile getirenlerin Kürtlerin içinden veya bu topraklardan insanlar olmamasının etkisi büyük. İyi bir şey söylüyormuş gibi davranıp kötü şeyler ifade etmektedirler. İlerleyen satırlarda görüleceği gibi dürüst ve namuslu insanlar oldukları anlatılıp ama başka bir yerde sebepsiz insan öldürmeyi marifetmiş gibi onların ağızından anlattırırlar.

Kişilerin sosyal yaşamlarını ve kültürel yapılarını biçimlendiren en önemli etkenlerden birisi karakter özellikleridir. Wigram buradan hareketle Kürtlerin karakteri üzerine görüşlerini aktarır. Yazara göre m.ö. 1000 yıllarından yakın tarihe kadar Kürtlerin karakterlerini hiç değişmemiş görmektedir. Wigram’ın ifadelerine göre Kürtler güçlü, yetenekli ve birçok bakımdan çekici bir tipe sahiptirler. Ayrıca birçok İngiliz memuru onlarla dost olmanın oldukça kolay olduğunu söylemişlerdir. Kürtlerle ilgili ilginç bir tespiti de vardır. Doğdukları dağların karakterinden midir, yoksa oluşumlarında eksik kalan bir şey bulunuşu yüzünden midir Kürtler ‘yarım kalmış bir tip’ tir der. Daha da ileri gidip gelişim bakımından hiçbir zaman ‘aşiret evresi’nden

kurtulamadıklarını ve hala bu evrede yaşadıklarını söyler.(Wigram, akt. Nikitin, 1976:147).

Nikitin Kürtlerle ilgili araştırmalar yapan Aboviya'nın görüşlerini paylaşır. Aboviyan'ın Kürt profili olumlu ve olumsuz özelliklerin yanında kendi içinde çelişen bir profil çizer.

“Aboviyan, Kürtlerin, eğer daha yerleşik bir hayat sürselerdi, kelimenin tam anlamıyla doğunun şövalyeleri adını alabileceklerini söyler. Savaşçı bir karakter, doğruluk ve dürüstlük, prenslerine sınırsız bir bağlılık, verilen sözü kılı kılına yerine getirme, konukseverlik, kan davası gütmeye, en yakın akrabalar arasında bile kabile düşmanlığı, çapul ve haydutluk tutkusu, kadınlara karşı sınırsız bir saygı: bunlar bütün kavimde bulunan ortak erdem ve niteliklerdir.” (Aboviyan, Akt. Nikitin, 1976:147-148).

Bu ifadelerde bütün özellikleri sıralanır ama bunlar arasında iyi-kötü ayrımı yapılmaz. Hepsi onların karakterlerinin ve yaşam biçimlerinin bir parçası olarak kabul edilir.

Nikitin Kürtlerle ilgili bir hikâye aktarır. Bu hikâye aslında onların nasıl bir karaktere ve dünya görüşüne sahip oldukları hakkında fikir vermeye çalışması açısından önemlidir. Bunun yanında seçilen hikâyenin içeriği de önemlidir.

“...Abdi ile Aziz'in kavgası, kürdün taşkın ve öfkeli karakterinin yiğitliği ve pervasızlığıyla atbaşı gittiğini gösterir. Hikâyemizin kahramanları, Mizuri Juri adlı aynı aşiretten ve Arguş köyünden oldukları gibi, üstelik Mem-Şaran adlı aynı kabiledendirler. Abdi bu kabilenin rıspi'si(en kıdemli kişisi), kardeşi Ahmo ise paşmirdir(aşiret yetkililerinden biri). Türklerin bir sürü asker gönderip aşiretlerden ağır bir vergi topladıkları bir yıl bir hoşnutsuzluk belirir ve Kürtler, işlerin bu hale dönmesinden kendilerine göre sorumlu buldukları Abdi'yi reislikten uzaklaştırmaktan söz ederler. Tehdit edilen Abdi öfkelenir: “Hadi görelim bakalım, biri beni yerimden atmaya kalksın, o yere oturacak itin oğlunu şinikim'e(eski model tüfek) nişan tahtası ederim”. Aziz bu tehdidin altında kalmaz: “Eğer öyleyse, seni ben yerimden atacağım, ne olacaksa görelim”. İkinci bir karşılaşmaya kadar günler geçer. Şunu belirtelim ki Mizurilerde birbirleriyle karşılaştıklarında hude kuta hango medet(Allah yardımcın olsun) demek adeti vardır. Bir gün Abdizoma'sından(yaz barınağı) elinde silahıyla dönerken, öküzlerini götürmekte olan ve üzerlerinde yalnız hançerleri bulunan Ahmo ile Aziz'in yanından, tek kelime etmeden geçip

gider. Bundan alınan Aziz: “Bu itin suratında ar kalmamış” diye bağırır ve Abdi’ye küfreder. Abdi ateş edip Aziz’i yaralar, ama Aziz “henüz sıcak yarasıyla” Abdi’ye iki hançer darbesi indirmeyi başarır. Aziz bir eliyle böğrünü, öbürüyle kurşunun girdiği yeri tutar, ama inlemez. Abdi ise yetişin diye bağırır. Ahmo Abdi’ye yaklaşır, fişkırان kanı görür, Aziz’inse hiç sesi çıkmadığından Abdi’nin kurşunuyla vurulmadığını sanır ve ona sövüp saymaya başlar: “Evi yanasıca, Abdi gibi bir akrabayı niye öldürdün?” Aziz yine ses çıkarmaz ama Ahmo küfürlerini bitirince, inler: “Bana küfredeceğine şu kurşunu çıkar, kardeş”. Ahmo kemeri çözer, kardeşinin yarasını görür. Hançeri kapıp Abdi’ye doğru koşar, ama Aziz, zayıf bir sesle şöyle der: “Dur, kardeş, ona öyle bir darbe indirdim ki, artık sağ çıkmaz; sen beni sırtla da eve götür şimdi”. Evlerine götürülen iki yaralı da akşama ölür. Bu hoyrat ve bönce hikâye Kürt’ü iyi anlatmaktadır: Can çekişen Aziz, kardeşi Ahmo’ya, Abdi’yi temizlemek için “zahmete girmemesini” söylüyor. İş bitiktir onun! (Nikitin, 1976:152-153).

Bu hikâyede birinci olarak Kürtlerin Türk idarecilerden zulüm gördüğü sonucu çıkar. Çok küçük bir sebepten birbirlerini öldürebilirler. Ağızları kötüdür; küfrederler. Hikâyenin sonunda da kendi ifadeleri ile “hoyrat ve bön” hikâye tanımını yapar. Hoyrat ve bön dediği hikâyenin kahramanlarıdır bir bakıma. Bu mitler ve hikâyeler hiç bitmez. Yüzyıllar boyunca anlatılır hatta son yüzyılda anlatım araçları genişler ve daha geniş kitleler bu hikâyeleri dinleyerek Kürtler hakkında fikir sahibi olurlar.

3.3. Etnik Kimlik ve Kürt kimliği

Etniklik birçok farklı ölçütle tanımlanabilen esnek bir kavramdır. Genel olarak, benimsedikleri soy(köken), dil, din ve sahip oldukları kültür itibarıyla diğer gruplardan farklı olan gruplar etnik olarak nitelenir.(Önder, 2008:1). Bu tanımdan hareketle(etnik kimlik tüm esnek tanımlarına rağmen özünde bu tanımla benzerlik gösterir.) Kürt’lerin diğer bütün kimliklerini de kapsayacak şekilde Kürt kimliğinin etnik kimlik kabul edilmesi mümkündür.

Kimlikler değişir mi? Bir insan doğduğu andan başlayarak öldüğü ana kadar birçok kimlik değiştirmek zorunda kalır. Çocuk, genç, olgun ve yaşlı olur. Kimlik de tıpkı insan gibi yaşayan, canlı bir olgudur. İnsan ömrü kadar kısa olmasa da asırlar süren zaman süreçlerinde sürekli değişerek bir kimlikten başka bir kimliğe evrilir. Bu değişimler etnik kimlik için de geçerlidir. Önder

etnik kimliğin pek çok nedene bağlı süreç içindeki değişken yapısını tarihten verdiği örneklerle göstermeye çalışır. Hun, Hitit, Sümer, İskit, Got, Viking gibi kendi dönemlerine damgasını vurmuş birçok etnik grubun, bugün artık “kimlik” olarak varlığından söz edilemez. Elbette ki bu kimlikler ve etnik gruplar bir anda yok olup gitmediler, tarihi süreç içerisinde başka gruplarla, topluluklarla karışarak etnik grup niteliklerini kaybettiler veya başka etnik gruplar içinde eriyerek dönüştüler. (Önder, 2008:9).

Önder kendi kaynaklarından ve araştırmalarından yola çıkarak Kürt kimliğinin kökeninin Türk unsurlara dayandığını söyler. “Araştırmalarla kanıtlanmıştır ki, birçok özbeöz Türk unsur Kürtleşmiştir. 24 Oğuz boyundan biri olan Avşarların Beydilliler’in bir bölümünün yanı sıra, Döğerler, Kalaçlar, Kikiler, Türkanlar, Karakeçililer önemli sayılabilecek ölçüde Kürtleşmişlerdir.” (Önder, 2008:9)

Özellikle bu coğrafya için kabul edilebilecek daha milliyetçi bir yaklaşımla yazar Türklüğü etnik olarak üst kimlik kabul eder. “*Etnolojik olarak üst kimlik, aynı kökene sahip alt grupların ana kimliğidir. Bu anlamda Türklük; Kırgızlar, Özbekler, kazaklar, Azeriler, Türkmenler, Yakutlar, Gagavuzlar vb. için üst kimliktir.*” (Önder, 2008:11). Buna göre Kürt kimliği de bir alt kimliktir. Tarihine bakarken görüldüğü gibi hiçbir zaman devlet olamamış olmaları da bunun bir göstergesidir.

Türkiye’de yaşayan bütün kimlikler için önem arz eden anayasadaki vatandaşlık tanımı burada alt kimlik üst kimlik bağlamında tartışılır. Yazar siyasi anlamda üst kimliği, farklı etnik gruplara mensup kişilerin, vatandaşlık bilinciyle benimsediği temsili ulusal kimlik olarak tanımlar. Bu kimlik genelde, ülkenin kurucu egemen unsurunun kimliğidir diyerek anayasadaki tanımı aktarır. T.C. anayasasının 66. Maddesinde ulusal kimlik, ‘Türk’ olarak bu anlamda tanımlanmıştır. Bu tanımda esas alınan ölçütün, etniklik değil, vatandaşlık olduğunun altı çizilir. Buna göre anayasanın 66. Maddesinde Türk; “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes*” olarak tanımlanmıştır. (Önder, 2008:11). Bu ifadelere bakıldığında aslında Kürtler için rencide edici bir durum görülmemektedir. Diğer bütün demokratik devletlerin uygulamalarında görüleceği gibi alt kimliklerden ve bir üst kimlikten

bahsedilebilir ki bu gerekliliği olan bir durumdur. Burada önemli olan şey ise *“kişinin özgür iradesiyle, bilinçli olarak duyumsadığı, özümsemiği kimliğin, kökeni ne olursa olsun, o kişi için bir üst kimlik değil, asli kimlik olduğudur.”* (Önder, 2008:12). Kişinin yaşadığı kimlik asıl kimliğidir. Öyleyse kökeni ne olursa olsun bugün kendini Kürt kimliği ile tanımlayanlar bu kimliklerini korkmadan hissederek ve özgürce yaşayabilmekte midirler?

Etnik kimlik ve Kürt kimliği üzerinde yapılan okumalar bunların var olduğunu ve kabul edilmeleri gerekliliği üzerinde dururken Hüsamettin Arslan başka bir okuma yapıyor ve bir kimliği etnik kimlik olarak tanımlamanın aslında onu yok etme projesi olduğunu öne sürüyor.

“Kürtler ‘etnik’ bir halk ya da ‘etnisite’ değil, ‘otantik’ bir halk, yani bir ‘otantisite’dir. ‘Etnisite’ ‘otantisite’ değildir. Yozgatlı Türkmenler, Antalyalı Yörükler ne kadar ‘otantik’ iseler Mardinliler ve Hakkarililer, Zazalar ve Kırmançiler de o kadar ‘otantik’tir. ‘kimlik’ sorunu modern bir sorun, modernlerin sorunu, ‘kimlik’ kavramı da ‘modernleşen’ halkların sorunudur; otantik halkların ‘kimlik’ problemi yoktur; ‘kimlik’ kavramları da yoktur. Kimlik kimliğini kaybedenlerin problemidir; kendiliğinden kimliğini yaşayanların problemi değil. Kimliğini kaybedenler, kimliğini kaybetme sorunu yaşayan ve endişesi taşıyanlar otantik halklarıyla bağlarını ve temas noktalarını kaybedenlerdir; Türkün ‘Türk’, Kürdün ‘Kürt’ olmaya ihtiyacı yoktur. ...otantik halklar kimliklerini ‘ırklarıyla’ tanımlamaz. Irkçılık modern batının insanlığa ihanetidir. Etnisizmin ve etnisistin kaderi jakobenizmdir; otantik halk ‘adam’ edilmeli ve ‘ulus’ formatına sokulmalıdır.”(Arslan, 2009:111).

O zaman varılan sonuç şu oluyor; modernleşmeye başlayan Kürtler için kimlikleri hem kendileri için hem de diğer kimlikler için bir sorun olmaya başladı. Oysa genel kanaat yasaklarla bu kimliğin yok edilmeye çalışıldığı yönündeydi.

Gültekin Avcı batıdan ihraç edilen “etnik kimlik” kavramının Türkiye’deki karşılığında Kürtlere uygulanışının negatif sonuçlar doğurduğunu ve karşısına menfi milliyetçilik kavramının çıkmasına neden olduğunu söyler:

“Menfi milliyetçilik mantalitesi, Devlet-i Aliye’nin sırtındaki efsunlu pelerini ciddi şekilde yırtılmış ve pelerinin örttüğü, devlet sırtında mevcut unsurları açığa çıkarmıştır. Bu serencamda ‘etnik kimlik bilinci’ düşüncesinin doğu’ya ihracı ve kabulünün temini, batı’nın doğu’ya yönelik en yıkıcı ve en

vurucu operasyonu sayılabilir. Sihirli pelerini yırtıklarına rağmen taşıyan Osmanlının hitamıyla cumhuriyet dönemine geçilmektedir. Cumhuriyetin kuruluş felsefesinde hakim paradigma olarak beliren ‘menfi milliyetçi’ bakış açısı, Kürt sorununda kronikleşmenin başlangıcıdır. Zira kurulan cumhuriyet, batı telaffuzuyla ‘etnik kimlikleri’ bağrında eritebilecek dinamiklere sahip değildir. Resmi manada yırtık da olsa sihirli bir ‘pelerin’i yoktur.” (Avcı, akt. Değirmenci, 2009:56-57).

3.4. Bir Sorun Olarak Kürt Kimliği ve Görüşler

3.4.1.Devletin Kürt Politikaları

Hasan Cemal 1968 yılında Trabzon’da yedek subaylığını yaparken yaşadığı bir olayı anlatırken buradan hareketle okuyucusuna kendi önyargılarını ve dolayısıyla genel önyargıların vardığı noktayı göstermeye çalışır. Bu devletin kimlik politikalarının dil üzerindeki etkisini gösterirken bir anlamda empati yapmaya, kendini onun yerin koyarak düşünmeye davet etmektedir.

“Takımdaki askerlerin çoğunluğu Kürt kökenliydi. Çavuş Haso’nun bir alışkanlığı vardı. Her akşamüstü aynı saatte gelip benden transistorlu radyomu isterdi. Bir gün merak edip, arkasından koğuşa gittim. Beni fark etmediler. Radyodan yükselen yanık sese dalıp gitmişlerdi. Türkçe değildi dinledikleri. Beni görünce biraz şaşırdılar. Nereyi dinlediklerini sorunca, kabahat işlemiş çocuklar gibi önüne baktı Haso, “Erivan radyosu komutanım, şarkılar...” dedi. Ermenistan’dan Kürtçe yayın yapan bir istasyondur. Bir koğuş, bir tahta masa. Transistorlu bir radyonun etrafında kafa kafaya vermiş sekiz on asker. Yabancı bir istasyondan kendi anadillerinde, Kürtçe şarkı dinlerkenki o halleri...” (Cemal, 2006:171).

Hasan Cemal bu sahneyi hiç unutamadığını söyleyerek bir insanın anadili, kimliği ve kültürel benliği üzerinde daha çok durmaya başladığını anlatıyor.

Yine Hasan Cemal’in anlattığı başka bir hikâye Türkiye’de devletin Kürt politikasına ayna tutar niteliktedir. Türkiye’nin batısında yaşayan insanların bu hikâyelerden haberi bile yoktur belki de. Çünkü ne medyada ne de televizyon dizilerinde bu hikâyelere yer verilmez. Daha doğru bir ifade ile yer verilemez. Bu hikâye Mardin’in İdil ilçesi, Pınarbaşı köyünden

Abdurrahman Motor'un hikâyesidir ve yazar hikâyeye Aralık 1986 tarihini not düşmüştür.

“Türk-Irak petrol boru hattına yönelik sabotaj girişimine karışmış, aranıyor. Babası Ramazan Motor, yetmiş yaşında. Sabotaja adı karışan oğlunu başlangıçta kendi eliyle jandarmaya teslim etmiş. Ama on üç gün sonra hapisten kaçmış oğlu. Abdurrahman aranmakta! Babası Ramazan'a jandarma baskısı: Ya oğlunu bulup yeniden teslim edersin ya da yirmi bir kişilik aile efradıyla birlikte köyden atılır gidersin! Ya kaçak bulunacaktı, ya da Motor ailesi bir sabah vakti kamyonla doldurulup Pınarbaşı köyünden sürgün edilecekti. Yetmişlik Ramazan Motor tedirgindi. Kaçak oğlunun bebeleri, sekiz yaşındaki Beytullah ve beş yaşındaki Medeni'yi kucağına çekmiş anlatıyordu: “Abdurrahman kaçtığında Medeni daha birkaç aylıktı. Kimsemiz yok. Hayvanımız, buğdayımız var. Kışta kıyamette nereye gideriz? Devlet bana bir yer versin, giderim. Şimdi bizi yirmi bir nüfus orta yerde bırakmak istiyorlar. Abdurrahman bizi terk ettiyse ailesinin ne suçu var? Aradan birkaç gün geçti. Pınarbaşı köyünde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Korku vardı. Herkes sinmişti. Köye varıldığında, Ramazan Motor'un nerede olduğu sorulduğunda kimse cevap vermek istememişti bu soruya. Oysa Pınarbaşı köyünün üzerinde uçuşan kuşların bile haberi vardı ne olup bittiğinden. Yetmiş yaşındaki baba, Ramazan Motor iki gün önce beş köylüyle birlikte gözleri bağlanarak götürülmüştü evinden alınarak”....(Cemal, 2006:85)

Gazeteci-yazar Hasan Cemal'in aktardığı bu iki küçük yaşanmış hikâyecik Kürt sorunun temellerine ışık tutmaktadır. Devletin Kürtler üzerinde uyguladığı politikalar ve yaklaşımlar ayrımcılığı körükler, bir halkın kendisini itilmiş hissetmesini ve bir savunma mekanizması olarak terörün ortaya çıkışına zemin hazırlar. Bu iki hikâyeye de zorbalığı ve yasaklamaları anlatıyor. Elbette bu araştırma Kürt sorununu irdelemiyor ama bunu anlamadan medyada Kürt kimliğinin temsil ediliş biçimini anlamak zor olacaktır.

Bilal Samur zihinlerde oluşturulan mitler ve önyargılardan beslenen bir Kürt sorunundan ve herkesin az çok tanıdığı algılardan bahsederek Kürtlerin gayr-i medeni, şiddet eğilimli, ilkel bir halk olduğu, hiçbir insanlık değeri tanımayan, kadını ezen kaba insanlar olduğu şeklindeki negatif profilin, her türlü vasıtayla toplumun kolektif bilinçaltına yerleştirildiğini söyler. Kürtler insansızlaştırılarak sunulmakta bu da her türlü önyargının oluşumuna kaynaklık etmektedir.(Samur, akt. Değirmenci, 2009:28). İşte bütün bunlar toplumun ciddi bir kesiminde olumsuz Kürt imajının oluşmasına ve Kürtlerle ilgili, onların hakları ile ilgili katı yargılar ve hükümler vermelerine sebep

olmaktadır. Bu yargılar ve hükümler iki taraflı olunca kutuplaşmalar başlamakta ve ciddi anlamda bir Kürt Sorunu'ndan bahsedilmektedir.

Halkı kendi ideolojileri doğrultusunda yönetmeye çalışanlar onu sorun haline getirdikten sonra da dönüp 'Kürt Sorunu' demeye başlamışlardır. Bir kimlik nasıl sorun olur sorusuna cevap bulmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt kimliğine sahip halkı ile ilişkilerine bakmak yeterli olacaktır. Aslan Değirmenci bu konuyu kısaca şöyle özetliyor:

“Resmi ideolojinin tehdit algılayışına göre bölge halkını baskı altında tutmak ve şiddet politikalarına dayalı önlemler almak sorunun derinleşmesine destek olurken, iç ve dış düşmanların saltanatlarını sürdürebilmek adına yaptıkları provokasyonlar ise meydana gelen olaylara tuz biber ekti. Açılan yara kangren oldu. Etnik kökenlerini tehlike olarak görmek, kaşımak, ayrımcı politikalar ile bölge halkını yalnızlaştırma ve yeteri derecede ekonomik tedbirlerin alınmaması ise meseleyi çözümden iyice uzaklaştırdı. Bölge halkı potansiyel tehlike olarak gösterilip, tek tipçi, merkezci siyasal yapı terk edilmediği için sorunun temeline yıllardır inilemedi. Darbeler ile bölge halkına reva görülen dayatmalar ise devlete olan güvensizliği perçinledi. Bölgede yeteri kadar sanat evleri ve kütüphaneler açılmadı, dini ve ahlaki değerler veren kurumlar ihdas edilmedi, dinle barışmak yerine hukuksuz yasaklar meşrulaştırıldı, çocuk esirgeme kurumlarının sayısı artırılmazken sokak çocuklarına yönelik projeler geliştirilmedi. Dayatmalar ve baskılar sonucunda boşaltılan köylerden zorla göç ettirilene ise dönüş için kapsamlı çalışmalar hayata geçirilemedi. Göç etmek zorunda kalanlar ise bir dilim ekmeğe muhtaç edildi. Oysa bu insanlar onurluydu. Kendi köyünde kendi ağası olanlar kentli insanların evlerinde kapıcı olmak zorunda kaldı.”(Değirmenci, 2009:11-12).

3.4.2.Kürt Sorununda Ekonomik Faktörlerin Etkisi Dil ve Eğitim Sorunu

Kürt sorunu ile yakından ilişkili olan etkenlerden biri ekonomik durumdur. Fakirlik mi sorunları doğurdu? Sorunlar mı fakirliğe sebep oldu? Bilinmez ama hâlihazırda bölge insanının ekonomik açıdan sıkıntı yaşadığı bir gerçektir. Aslan Değirmenci bu gerçeği araştırma sonuçlarından hareketle göstermeye çalışır. Buna göre Hane gelirinde bölgeler arası farklara bakıldığında en düşük gelir diliminin yüzde 45'ini Güneydoğu Anadolu bölgesi oluşturmaktadır. Yani ülkenin en yoksullarının yaşadığı yer Güneydoğu Anadolu bölgesidir. Orta Anadolu'dan itibaren tüm doğu bölgelerinde eğitim hala ülke ortalamalarının çok gerisinde bulunuyor. Sadece 8 yıllık temel eğitim

veya daha az eğitim almış olanlar güneydoğuda yüzde 79.45 oranındadır. (Değirmenci, 2009:12).

Kürt sorununun belki de en önemli sebeplerinden biri de dil sorunudur ve bu ‘dil’ yasağı çözülmeye çalışılırken bile farklı siyasi partiler ideolojilerinin kırmızı çizgilerinde ısrar etmektedirler. Değirmenci, TRT Şeş’in açılma sürecinde partilerin ve tabanlarının görüşlerini anlatırken ötekileştirmedeki boyutları da gözler önüne sermektedir. TRT Şeş yayın hayatına başladığında uzmanlar devlet eli ile yapılan bu adımı ‘kardeşliği güçlendirir’ şeklinde değerlendirilirken; Milliyetçi Hareket Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Toplum Partisi TRT Şeş kanalının Kürtçe yayın yapmasından rahatsız olmuşlardır. Kimliklere yaklaşımları açısından çok farklı görüşlere sahip bu partilerin böyle bir konuda mutabık olmaları ise ilginç karşılanmıştır. Hatta üç partinin liderleri kürsüden tepkilerini dile getirmekten çekinmemişleridir. Partilerin tavırlarının aslında tabanlarında karşılığı da vardır. (Değirmenci, 2009:13)

“A&G araştırma şirketinin 33 ilde yaptığı araştırmanın Kürtçe TV ile ilgili bölümünde hem MHP hem CHP hem DTP’li olduğunu söyleyen vatandaşlar, Kürtçe Tv’ye şiddetle karşı çıkıyor. TRT tarafından Kürtçe yayın yapılmasını, katılımcıların yüzde 39.9’u doğru bulurken, yüzde 46.4’ü yanlış bulduğunu söyledi. Marmara, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde ‘yanlış buluyorum’ cevapları genel ortalamanın üzerinde çıktı. Ak Parti seçmeninin yüzde 58.8’i Kürtçe kanalı doğru bulduğunu, MHP seçmeninin 70.1’i, CHP seçmeninin ise yüzde 59.1’i yanlış bulduğunu söyledi. DTP’lilerin de yüzde 53’üne göre Kürtçe TV yanlış...” (Değirmenci, 2009:13).

Bu sonuçlara bakılarak elbette çok farklı okumalar yapılabilir. Ama neredeyse ortalaması yüzde 50’nin üzerinde bir kesim tarafından Kürt kimliğinin ötekileştirildiğini söylemek mümkün olacaktır. Daha önce ifade edilen ve devlet politikası olarak kabul edilen uygulamaların bu sonuçları doğrduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yine “BİLGESAM” tarafından 2012 yılında yapılan “Türkiye’de Kürtler ve Toplumsal Algılar” çalışmasında da benzer tespitler ve sonuçlar ortaya çıkmıştır. 192 kişi ile derinlemesine mülakat yapılarak elde edilen

sonuçlar bir hayli çarpıcı. Bölge insanında öğrenim düzeyi batı illeri ile kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır.

“PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde Kürt kökenli kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %13,3 (erkeklerde %3,1) iken, bu oran PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %17,4'e(erkeklerde %4,9) çıkmaktadır. Bu oranlar artan yaş ile birlikte yükselmektedir. Eylemlerin yaşandığı illerde 15-25 yaş grubunda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %2,6(erkeklerde %1,0) iken, bu oran 56 yaş ve üzerindeki grupta %77,6'ya(erkeklerde %23,3) çıkmaktadır.(Bilgesam, 2009).

Bu sonuçlara bakarak, bölgedeki terör eylemlerinin eğitim faaliyetlerini çok net bir şekilde etkilediği söylenebilir.

Son yıllarda Okul ve derslik yapımına yönelik ciddi atılımlar olmuştur ama çözüm için yeterli değildir. Bilgesam'ın araştırma sonuçlarına göre bölgede derslik sayıları hala yetersizdir. Sınıflar kalabalık, öğretmen ihtiyacı vekil öğretmenlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında başka önemli bir problem eğitimin niteliği ile ilgilidir. Özellikle doğuya atanan öğretmenler yeni mezun ve stajyer öğretmenler olmakta ve görev süreleri 2-3 yılı geçmemektedir. Zaten doğuya giden her öğretmen bir an önce bölgeden ayrılma çabasında olmaktadır. Okula başlayan çocukların pek çoğunun Türkçeyi bilmemesi ise başka bir problemdir. Bölgede eğitim ile ilgili görülen bir başka problem çocukların okula gelmede yaşadıkları sıkıntıdır. Ailelerin maddi yetersizlikleri çocuklarını da iş gücü olarak görmelerine sebep olmaktadır. Çocuklar okul saatleri dışında ya sokaklarda ya da mevsimlik işçi olarak çalıştırılmaktadır. Bu da çocukların öğretim yılının tamamında okula devamlılıklarını zorlaştırmaktadır.(Bilgesam, 2009). Ekonomik sebepler, dil, okul ve derslik yetersizliği, eğitimci azlığı ve sosyal yaşamın gelenekleri sıralanan eğitim problemleri olarak gösterilmektedir. Bütün bunların siyasi ve ekonomik politikaların bir yansıması olduğu söylenebilir.

Bu politikalar terörün beslendiği kaynakların neden tükenmediğini, insanların çektikleri onca acılara rağmen neden hala örgütü desteklediklerini de anlatmaktadır. Özellikle lise mezunu gençlerde fazla gözlenen ayrılıkçı fikir ve

görüşleri sorguladıklarında, işsiz olmaları, okulda ve dışarıda yapılan propagandaların da etkisiyle kendilerine ayrımcılık yapıldığına inanmaları, bir gruba veya ideolojiye ait olma yönünde hissedilen açlık, gençlik ve delikanlılığın verdiği heyecan ve muhaliflikle birleştiğinde bu gençler en keskin grupların birer parçası olmaktadır.(Bilgesam, 2009).

Yüksekovalı Kürt bir gazeteci eğitimle ve belki Kürtlerin beklentileri ile ilgili şu çok önemli tespiti yapmaktadır:

“Hükümet okul, yol, köprü yapımından önce gönül köprüsünü kursun. Yaylalar serbest bırakılsın, insanlar dağdan insin, kardeşlik ortamı oluşsun, eğitimi, ticareti, üretimi biz hallederiz. Yeter ki gönül köprüsü kurulsun.”(Bilgesam, 2009).

Bölgenin eğitimle ilgili önemli sorunlarından biri de kız çocuklarını okula göndermemeleridir. Bingöllü medrese mezunu bir kanaat önderi bu konudaki tespiti, sorunun da kaynağını göstermesi bakımından önemlidir. Bu kanaat önderi bir zamanlar kim kızını okula gönderirse kâfir olur düşüncesi hâkimdi, hala böyle düşünenler var diyerek önemli bir problemi hatırlatmaktadır.(Bilgesam, 2009). Problemin yanlış dini referanslarla desteklenmesi kemikleşmiş daha derin problemlerin göstergesidir.

Eğitimle ilgili bir diğer önemli konu da hâlihazırda da çokça tartışılan ve yeni yeni çözüm üretilmeye çalışılan dil problemidir. Bilgesam’ın araştırma sonuçları bu konuda da önemli bir tespitte bulunmaktadır. Bölgede özellikle kırsalda yaşayan çocuklar Türkçeyi okula başladıktan sonra öğrenmektedirler. Bu süreç ilköğretimde bazı çocuklar için 2-3 yılı bulmakta, bu da ana dili Türkçe olan çocuklara göre bu çocukların müfredattan geri kalmalarına neden olmaktadır.(Bilgesam, 2009).

Bölgenin ekonomik durumu da yine terör faaliyetlerine bağlı olarak şekillenmiştir. Bilgesam’ın araştırma sonuçları bu tezi destekler mahiyettedir. Terör eylemlerinin etkisiyle son 25 yılda bölge ekonomisi ciddi anlamda gerilemiştir. Terör nedeniyle yayla ve meraların yasaklanması ve yaşanan göçler pek çok il ve ilçede tarım ve hayvancılığı bitirme noktasına getirmiştir. Güvenlik problemleri ve bölgeye özel olumsuzlukların da etkisiyle sanayi ve

ticaret yatırımları hiçbir zaman istenilen düzeylere gelememiş, teşviklere rağmen bölgeye batılı sermaye çekilemediği gibi, bölgedeki sermaye de batıya yönelmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmeler ve bölgenin ekonomik geri kalmışlığı durumun örgüt tarafından istismar edilerek bir propaganda aracına dönüştürülmesine neden olmuştur. Sonuç olarak rakamlarla verilen işsizlik oranları durumu anlamaya yardımcı olacaktır. PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde kendisini işsiz olarak tanımlayanların oranı erkeklerde %19,2'dir. İşsizlik oranı yükselen öğrenim düzeyi ile birlikte düşmektedir. 2009 yılı itibariyle işsizlik oranı Türkiye ortalaması %14 iken bu oran erkeklerde %13,9 ve kırsalda %8,9'dur."(Bilgesam, 2009). Hepsi birbirine organik bağlarla bağlı ve biri kötü olduğunda hepsi kötü olan bir sistemdir bu. Ekonomi, eğitim, dil ve din. Ulusal kimlik politikasının geldiği noktada karşılaşılan problemler bunlardır.

3.4.3.Kürtlerin Yaşadığı Kimlik Problemleri ve Beklentiler

Ayrımcılık algısı Kürt kelimesine yüklenen anlamla birlikte başlamaktadır. Kürt sözcüğünün Güneydoğu Anadolu'da şehirden uzak köy ve mezralarda yaşayan insanları tanımlamak için de kullanılmış olması ve bu kelimeye, eğitimsiz, kaba vb. olumsuz anlamlar yüklenmesi, günlük yaşamda daha fazla hata yapılmasına ve bu insanların hor görülmesine neden olmuştur.

Ayrıca bölge insanı, yoksulluk, eğitim ve sosyal yaşam seviyesinin düşüklüğü sonucu sosyal tabaka temelli bir ayrımcılığa maruz kalmış; kültürel farklılık ve kullanılan dil/şive farklılığı günlük yaşamdaki ayrımcılığı artırmıştır. Sinema ve televizyon filmlerinde, tiyatro oyunlarında Kürt insanının kırık Türkçe şivesinin komedinin bir unsuru haline getirilmesi ve bu şiveyi kullanan insanların ikinci sınıf rollerde yer alması bölge insanını rencide etmiş ve bilinçaltında olumsuz kalıcı izler bırakmıştır.

Kürtlerin bazıları kendi içlerinde de ötekileştirilmeye maruz kalmaktadırlar. Bu köydeki Kürtlere şehirdeki Kürtler arasında yaşanan bir ayrımcılığın var olduğu gerçeğidir. Güneydoğu illerindeki şehirlerde yaşayan Kürtler, yoğun göç nedeniyle batıyla beraber yaşadıkları şehrin merkezine

taşınmaktadırlar. Şehir merkezinin yerlileri olan Kürtler ise bu durumdan rahatsızlık duymaktadırlar. Çünkü köyden gelen Kürtlerin şehrin sosyal dokusunu ve yerleşik kültürünü bozduğunu ifade etmektedirler. Bu sadece söylemlerde kalmayıp olumsuz tavırlar şeklinde davranışlarına da yansısınca, bu durum köyden göçen insanların ayrımcılık algısını beslemektedir. Burada Kürtler tarafından hissedilen sosyal içerikli ayrımcılığın, Güneydoğuda Kürtler tarafından kendi ırkdaşlarına da uyguladığının kabul edilmesi gerekliliğine vurgu yapılarak aynı temeldeki, sosyokültürel içerikli ayrımcılığın Orta Anadolu veya Batı Anadolu'ya göç etmiş Kürt vatandaşlara karşı yapılmasının da kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu ayrımcılığın etnik nedenlerden ziyade psiko-sosyal bir vakıa olduğu dikkat çekmektedir. (Bilgesam, 2009).

Doğu bölgelerinde olan şey aslında devletin bütün imkânlarını kullanarak(bunlara devletin ideolojik aygıtları da denilebilir) kendi istediği gibi bir kimlik yaratma çabasıdır. Ferhat Kentel bunun marjinalleştirme yoluyla -ki bunun için kullanılan en güzel yöntem diziler ve sinema filmleridir- yapıldığını söylüyor.

“Böyle bir modernlik içinde, güç ilişkileri içinde ortaya çıkmış olan, hayatı medenilik- gayri medenilik diye ayırmış olan bu modernin kimlik meselelerine daha spesifik bir şekilde bakmaya çalışalım. Dedik ki bu alanın içinde uzmanlaşarak var oluyoruz, bize bir ad veriliyor. Çünkü bu hikâyeye başladığımız paketin içinde bir de modern ulus-devlet var. Bu aslında benim sivilleşmeme, modernleşmeme tekabül edecek bir aidiyet meselesi. Bu aidiyet meselesi bana Türklüğümle, Fransızlığım, Amerikalılığım ile sağlanmış olan, bu kimlikle sağlanmış olan bir durum. Bu hayat gayri meşruları irrasyonel, geri vs. ilan ederken gayri medenileştirirken; aslında geçmişte var olan aidiyet meselelerini de sorguluyordu. Onları bir şekilde devre dışı bırakıp marjinalleştirmeye çalışıyordu. Neydi marjinalleştirme? Az önce söylediğim örnekler: Fabrikada “Sen burada işçisin, sosyal kategorisin; burada etnik, dinsel kategorilerin esamesi okunmaz.” derken... Peki, ben işçi olarak oraya gidiyorum. Ben o burjuvayla aynı kalıp altında nasıl kalacağım? Burjuva bana maaşımı veriyor, ben onlarla nasıl eşit olarak var olabilirim? Daha önceki toplumda biliyorduk, örneğin bu köyde hepimiz Müslüman'dık, Hıristiyan'dık... Ve yüzyıllardır oluşmuş kodlarımız vardı, dedelerimizden, atalarımızdan böyle öğrenmiştik. Onları tekrar ediyoruz. Böyle evleniliyor bizim köyde: Gidilir, görücü usulü birisi istenir, ya da camdan bakışılır, çeşme başında görülür vs. kalkıp kızın elinden tutup “yürü diskoya gideceğiz” gibi bir şey akıl almaz. Orada bilinen şey kız ve erkeğin böyle ilişkiler kurduğu, askere gidildiği, çocuk yapıldığı, çocuğun nasıl eğitildiği, çeyiz hazırlandığı gibi tekrar eden bir şey var. Çeyiz hazırlanmıyorsa ya da kız annesine babasına

haber vermeden evleniyorsa bunlar akıl alacak şeyler değil. Bunlar bizi destabilize eden, bizim bütün o dengemizi bozan şeyler. Demek ki geleneksel toplumda- hiçbir toplum salt geleneksel ya da modern değildir – benim uzmanlaştığım bir şey söz konusu değil. Biz hepimiz aynı yerde, aynı zamanda bulunabiliyoruz. Mesela şöyle canlandıralım: Köyde çobanlık yapmak. Çoban çok spesifik bir iş yapan bir adam gibi görünüyor ama o çoban hayvanları otlatıp köye götürdükten sonra köy kahvesine girdiği zaman diğerleriyle ortak bir zemini paylaşıyor. Çünkü o çoban koyunu, ineği kurda kaptırdı. “Kurda kaptırmak” olayı nedir sizce? Nasıl bir sonuç yaratır? Hangi açılardan kötüdür? Sizin söylediklerinizi yazıyorum:

- İşini doğru yapmamış, maddi kayıp,
- Statüsünü yitirir,
- Malı koruyamamıştır,
- Güvensizlik.

Bir koyunun güdülmesi ya da kaybedilmesi sadece ekonomik bir boyutta alınabilecek bir şey değil. O koyun aynı zamanda oradaki insanların “kutsal varlıkları” aslında. O doğa bir bütün. Kaybettiğiniz zaman dengede parça eksiliyor. Bütünlük bozuluyor. Çoban bir bütünün parçası aslında. Çoban bir şey yapmasa da hem ekonomik, hem dinsel, hem polisiye (koruma işlevi var çünkü). Çoban hiçbir zaman “şu fonksiyonum, bu fonksiyonum” diye düşünmüyor. Bu hepsi beraber olan bir şey. Böyle bir dünyamız varken yüzyıllar içinde başka bir dünyada bulduk kendimizi. Ben işçiyken diğer insanlarla köydekiler gibi olamayacağım artık. Çünkü biz hepimiz Müslüman’dık örneğin, hepimiz Kürt aşiret’iydik vs. biz birbirimiz için bir bütün anlamında “anamlıydık”, bir mekanik dayanışma söz konusuydu. Birebir birbirimizi anlayıp tamamlayabiliyorduk. Şimdi “organik dayanışma”dan bahsediyoruz örneğin. Vücudumuzun beyni ve ayağı arasındaki birbirine değmeyen ama ilişkili olan bir şey. Kars’taki adam vergi veriyor. Ben Edirne’de Kars’taki adamın vergisinden yararlanıp SSK’yla hastaneye gidiyorum veya emeklilik hakkımı kazanıyorum. Biz birbirimizi tanımayan insanlar artık başka birtakım şebekeler içinde buluşuyoruz. Dedik ki “ben işçi olarak şu fonksiyonu icra ediyorum. Burjuva şunu yapıyor, işveren bunu yapıyor, tüccar bunu yapıyor...” Peki bizi ne bir arada tutacak? Nasıl duracağız bir arada? İşte ona bağlı olarak yurttaşlık ve ulusal kimlik bu modernliğin fiilen gerçekleşmesinde en önemli unsurlardan biri. Nasıl burada sivilize olmayı, medeni olmayı öğrendik; Türk olmayı öğrendik, Fransız olmayı öğrendik, modern Fransız olmayı öğrendik. Bu topraklarda yaşayan diğer insanlarla ortak aidiyet sahibi olmayı öğrendik. O zaman benim daha önceden var olan cemaat kimliğime, Müslüman, Kürt, Türkmen, göçebe, Yörük, Ermeni, Sırp, Boşnak, Müslümanlar, Ortodokslar... Gibi bir yapının ötesinde biz Türkiye Cumhuriyeti’nin üzerinde başka bir düzeyde yeni bir kimlik öğrendik, yeni bir tarih öğrendik.” (Kentel, 2006).

Ferhat Kentel’in uzun bir söyleşisinin sadece bir parçası olan bu satırlar bölgede olup bitenler hakkında genel bir bakış açısı yakalayarak daha net görülmesini sağlayabileceği düşüncesiyle aktarıldı. İster modernleşme siyaseti denilsin ister ulus-devlet projesi denilsin her iki durum için de uygun

olan gelişmeler bölgede Ferhat Kentel'in de anlattığı gibi bir kimlik değişimi olarak yaşanmıştır veya yaşattırılmıştır.

Aslında sadece bir kimlik değişimi olsa belki çok sorun olmayacaktır ama bu kimlik değişimi veya istenilen kimliğe sokulma çabası o kadar hoyratça olmuştur ki Kürtler bile kendilerinin öteki olduklarına inanmışlardır. Devlet yıllarca uyguladığı politikalarla Kürtleri kendisine yabancılaştırmış ve neredeyse düşman haline getirmiştir. Terörün varlığını uzun yıllar sürdürebilmesinin bir sebebidir bu.

Aslan değirmencinin bölgeyle ilgili kişilerle yaptığı görüşmelerden de benzer tespitler ve benzer sonuçlar ortaya çıkıyor.

“Yaşanan acı tecrübeler, Kürtlerin iç dünyalarında korkunun köklü bir şekilde kurumsallaşmasına neden olmuştur. Kürtlerin iç dünyalarında kurulan bu korku duvarını aşp ne istediklerini ifade etmeleri için, onların ikna edilmeye ihtiyaçları vardır.” (Samur, akt. Değirmenci, 2009:18).

Samur ancak Kürtler konuştuğu zaman onların ne istediklerinin anlaşılabilceğini ve ancak o zaman sorunun sahici bir şekilde tartışılabilceğini söylüyor. Samura göre şimdiye kadar Kürtlerle ilgili her şeyi Kürt olmayanlar konuşmuş ve tartışmışlardır ve bu yüzden hiçbir zaman sahici olmamıştır.(Aynı durum medya, film ve diziler içinde geçerlidir.) Bilal Samur var olan Kürt sorununun resmi devlet çizgisinin bakış açısından beslendiğini, bir bölünme korkusu ve Türkiye'den toprak koparma olarak sunulduğunu söylemektedir.

“Sadece diaspora Kürtleri içindeki çok küçük gruplar, Türkiye'den toprak koparılmasını ve tam bağımsızlığı düşünmektedirler. Ancak Kürtlerin büyük bölümünün Türkiye'den toprak koparmak ya da tam bağımsızlık gibi bir talep ve arzuları bulunmamaktadır, çünkü buna gerek ve ihtiyaç duymamaktadırlar. Başka bir ifade ile Kürtler Anadolu'dan boşanmak değil, kendi özgül kültürel kimliklerini koruyarak barış içerisinde diğer toplumsal kesimlerle bir arada yaşamak istiyorlar. Kürtler, toprak ve çakıl taşı değil, özgürlük, hukuk ve demokrasi istiyorlar. (Samur, akt. Değirmenci, 2009:20).

“Kürtler, gerçek bir liberal demokratik hukuk devletinde Kürt kimlikleriyle tanınmak ve saygı görmek istiyorlar. Kürt olduklarından dolayı hiçbir şekilde baskı görmemek, Kürt kimliğinin inkâr ve imha edilmemesini istiyorlar.” (Samur, akt. Değirmenci, 2009:20).

Samur’un söylediği bu birkaç cümle bu çalışmanın da niçin yapıldığını özetler niteliktedir. Burada insan onurunun bir parçası olan en temel haklardan bahsedilmektedir.

Samur, Kürt sorunu ile ilgili çok sıkça karşılaşılan bir başka durumdan da bahseder. Milliyet gazetesinde yayınlanan bir yazı dizisinde doğuda görev yapan komutanların itiraflarıdır bunlar. Komutanlar Kürt kimliğinin bastırılmasının yanlışlığını, Kürtçeye getirilen yasağın anlamsızlığını, Kürtler hakkında yanlış bilgiler öğretmenin sakıncalarını ve sosyal bir soruna zamanında gerekli tedbirleri almamanın problemleri için içinden çıkılmaz hale getirdiğini ifade etmişlerdir.(Samur, akt. Değirmenci, 2009:22).

Aslan değirmencinin konuyla ilgili röportaj yaptığı bir başka kişi olan Eski Kara Kuvvetleri Komutanı emekli orgeneral Aytaç Yalman’ın anlattıkları Bilal Samur’un bahsini ettiği itirafları somutlaştırmaktadır.

“Kürtler dilini konuşmak, şarkısını söylemek istiyordu ama biz ‘Kürt yoktur’ diye eğitilmişiz. Sosyal talepleri bile yıkıcı faaliyet saydık. Hem sosyal sorunu hem de terörün başlayacağını fark edemedik.”(Değirmenci, 2009:59).

Hemen karşılığı olmasına gerek duyularak burada aktarılabilecek bir görüş bizzat devlet baskısına maruz kalmış Fikret Başkaya’nın yaşadıklarıdır. Yazar yaşadıklarından hareketle devlet, medya, yargı ve siyasete ağır eleştirilerde bulunuyor.

“T.C. Rejimi tam bir yasaklar ve tabular cumhuriyetidir. Bu yüzden ne parlamento gerçek anlamdaki parlamentoya benziyor, ne siyasi partiler siyasi partiye benziyor, ne yargı yargıya benziyor, ne medya medyaya benziyor... Bunca yasak, tabu ve “resmi doğruların” söz konusu olduğu bir rejimin demokratikliği tam bir yalandır ve ahmakları aldatmaya yarıyor. Birileri adını öyle koydu diye öyle olması gerekmiyor. Uzağa gitmeye gerek yok bana bak anlarsın. Fransa’da doktorayı tamamlayıp Türkiye’ye döndüğümde hemen askere aldılar ve yedek subay okulundan “sakıncalı piyade” çıkarıp Erzurum’a

(oltu) sürgün ettiler. Gerekçe evlere şenlik: kötü düşünce sahibi olmak... Siz hiç böyle bir gerekçe duydunuz mu? Böyle bir rejim modernlik, çağdaşlık, vb. iddiasında bulunabilir mi? Burada bulunabiliyor zira insanların düşünme yeteneği resmi ideoloji tarafından dumura uğratılmış durumda... Kürt sorununu tartışmaya cüret ettiğim için ve yazdığım bir kitaptan ötürü hem üniversiteden kovuldum hem de hapis ve para cezasına çarptırıldım. Daha sonra Kürt sorunuyla ilgili bir yazıdan yine hapse girdim... TCK'nın yargılanmadığım ilgili maddeleri yok gibidir ve hakkımda açılan davaların sayısını bilmem..." (Başkaya, akt. Değirmenci, 2009:52).

3.4.4. Kürt Kimliğinde Çözüm Faktörü Olarak Din Olgusu

Türkiye devleti çatısı altında yaşayan halkların ortak kimliklerinden biri de dindir. Hem Bilal Samur, hem Gültekin Avcı'nın anlatımları hem de Bilgesam'ın yaptığı araştırma sonuçları dinin Kürt kimliği içindeki yerine zorunlu bir bakışın gerekli olduğunu gösteriyor.

Bilal Samur dinin işlevinden hareketle önemine vurgu yapar. Bir toplumun farklı unsurları arasında yapıcı ilişkiler ağının kurulmasında dinin büyük işlevi olduğunu söyler. Başka bir ifade ile din, insanlar için ortak bir etos sunar. Yazar dinin birleştirici yönünden bahsederek Türkiye'de farklı sosyal kesimleri birbirine bağlamada İslam'ın ortak manevi çerçeve ve etos işlevi gördüğünü söyler. Dolayısıyla Dini ve moral değerlerin zayıflaması, Kürtler ve diğer sosyal kesimler arasında manevi kopuşa neden olmaktadır der ve bu manevi kopuşun derinleşmesi halinde Kürt sorununun, çok daha kompleks ve içinden çıkılmaz hale geleceğinin altını çizer.(Samur, akt. Değirmenci, 2009:43).

"Baskı, inkâr, şiddet ve ölümlerle büyüyen Kürt sorununun maneviyat noktasında çok önemli sonuçları bulunmaktadır. Dünyanın büyük dinleri, insanı ilahi bir öz taşımasından dolayı manevi bir varlık olarak değerlendirilmektedir. Manevi bir varlık olarak insan, onur ve özgürlük sahibi bir varlık olarak düşünülmektedir. Kürt sorununu meydana getiren uzun tarihsel süreçte yaşananlar, vazgeçilmez temel değerler olan insan onurunu ve özgürlüğünü zayıflatmıştır. İnsan hayatının kutsallığı ilkesi göz ardı edilerek faili meçhuller, katliamlar ve cinayetler işlenmiştir."(Samur, akt. Değirmenci, 2009:44).

Yazar burada bütün dinlerin insana verdiği öneme değinerek kişilerin din ile bağları koparıldığında nelerin olabildiğini anlatıyor. Kürt sorununun ancak insan onurunu ve özgürlüğünü esas alan manevi bir yaklaşım içerisinde çözüme kavuşturulabileceğini söylüyor. Yazara göre İnsan hayatının kutsallığı ve hiçbir şekilde dokunulmazlığı düşüncesi yeniden gündeme getirilmelidir ve Kürtler dinleri ve milliyetleri arasında bir tercihte bulunma durumuyla yüz yüze getirilmemelidir diyor. Ona göre hem milliyet hem din doğal haline bırakılmalı ve hiçbir şekilde müdahale edilmemelidir.(Samur, akt. Değirmenci, 2009:44).

Türkiye'deki uygulama şekliyle ilgili farklı görüşlerin ve tartışmaların olduğu bilinen laiklik kavramını Gültekin Avcı Kürt sorununda gündemine alıyor ve yanlış bir laiklik uygulamasının bu sorunu büyüttüğünü iddia ediyor.

“Batının kastettiği manada bir laiklik anlayışının tatbik edilmemesi, laikliğin adeta bir seküler dayatma olarak tatbikiyle yara kangren halini almıştır. Gelinen encamda büyük ölçüde mütedeyyin olan Kürt kitlesinin devletle bağları kopma noktasındadır. Artık etnik kimlik bilinci çizgisinde ‘Türk Kimliği’ ile ‘Kürt Kimliği’ yol ayrımına getirilmiştir. Batının yıllarca sahnelediği oyunun son perdesi mi? Cumhuriyetin kurucu ideolojisi etnik milliyetçi ve tekçi bir yapıya istinat ettiğinden Kürt gerçekliği, kendisini ‘dışlanmışlık ve inkâr edilmiş’ psikolojisi içinde bulmuştur. Cumhuriyetle birlikte hayat bulan dışlayıcı, reddedici ve irfanı boğucu bir laisizm garabeti ise Kürtleri mütedeyyin bir kitle olarak en mühim kutsiyetleri olan İslam’dan koparma etkisi göstermiştir.” (Avcı, akt. Değirmenci, 2009:57).

Ulus-devlet kriterlerinin de bir din olgusu vardır ve bu din onların çizdiği bir çerçevede olmalıdır. Bir kişi ‘benim dinim bu şekildedir’ diyebilir ama devlet bütün imkânlarını kullanarak o dini kendi çizgisine getirir. İşte o zaman birleştirici din olgusu ortadan kalkar.

Gültekin Avcı özellikle bölgede dinin önemine ilişkin çok daha çarpıcı bir iddiada bulunuyor. Ortadoğu’da belirleyici kimlik olgusunun etnisite değil, dinler ve mezhepler olduğunu söylüyor. Bu yüzden bölgede geçmişte var olan devlet yapıları imparatorluk şeklinde ortaya çıkan yönetim şekilleriydi. Etnik, dini ve mezhepsel farklılıkları olan gruplar birbirleri ile çatışan küçük devletler yerine kendilerini kuşatan büyük devletlerin egemenliğinde yaşamayı tercih

etmişlerdir. Yazar, Ortadoğu'nun tarihi gerçek manada imparatorluklar tarihidir diyerek Roma, Med, Pers, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini bunun açık örnekleri olarak verir. Böylelikle Türkiye'de mevcut ulus-devlet modelinin Kürt sorununa merhem olamayacağını iddia eder.(Avcı, akt. Değirmenci, 2009:58).

Bölge insanı dini kriterlere göre(buna dinin yanlış yorumlarının bir sonucu demek daha doğru olur) kız çocuklarını okula göndermezken devlet çözüme yönelik doğru adımlar atmamıştır. Hatta hiç adım atmadığını söylemek daha doğru olur. Diyanet tarafından atanan din adamları herhangi bir kritiğe tabi tutulmadan atanmaktadırlar ve bunlar bölge insanına herhangi bir katkı sağlayamamaktadırlar. Kız çocuklarının okutulmasının dinen yasak olmadığını anlatabilecek din adamlarından bile yoksun bırakılmıştır. Viranşehir'den bir veterinerin tespiti sorunun kaynağını gözler önüne seriyor:

“Genç ve tecrübesiz insanlar. Bölge halkının dillerini bilmemeleri bir eksikliktir. Ben köylere sık sık gidiyorum özellikle bu yıl İlahiyat mezunu imamları Diyanet buralara, köylere atamış. Bu iyi olmuştur. Ancak halka sorsanız bu ilahiyatçıları mı yoksa medreseden yetişenleri mi istersiniz? İnsanlar medresede yetişen imamları istiyoruz diyeceklerdir. Çünkü onlar halkın dilini biliyor.”(Bilgesam, 2009).

Dil problemi dinin de karşısına çıkıyor. Görevini sadece cemaate namaz kıldırıktan ibaret gören din görevlisi halk ile iletişim kurma problemi yaşadığından dinin birleştirici olma unsurunu da kullanamamış oluyor.

4. BÖLÜM BULGULAR HAYAT TÜRKÜSÜ DİZİSİNDE KÜRT KİMLİĞİNİN TEMSİLİ

4.1. Hipotezler

1-Televizyon dizilerinde kurgulanan hikâyelerde ‘Kürt kimliği’ doğru temsil edilmemektedir. ‘Ulusal kimlik’ ideolojisinin bir gereği olarak, kendini ‘Kürt’ olarak tanımlayan vatandaşların ait oldukları kimlik ‘Kürt’ kelimesinden arındırılarak sadece bölgesel aidiyete göre tanımlanmaktadır.

2-Doğu Anadolu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinin belli başlı illerinde yaşayanların hikâyelerinin anlatıldığı televizyon dizilerinde belirtilen illerin vatandaşları, olması gereken ‘ulusal kimlik’ tanımından kalın çizgilerle ayırt edilmiş farklılıkta temsil edilmektedir.

3-‘Kürt’ demeden ‘doğulu’ olarak tabir edilen bölge insanı genellikle negatif kavramlarla birlikte anılmakta, kan davası güden, namus cinayetleri işleyen, şiddet uygulayan, uyuşturucu ticareti yapan, törelere körü körüne bağlı, kız ve erkek çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapan, kız çocuklarını okutmayan, kaba, cahil ve medeni yaşamdan uzak insanlar olarak gösterilmektedir.

4.2. Yöntem

Her anlatı türü, ait oldukları toplumların politik, sosyal, ekonomik yapısı konusunda bilgi verir. Çünkü o toplumun kültürel ürünüdür. Medya metinlerini eleştirel bir şekilde okumak gerekmektedir. “Kuşkusuz bu okumanın kalıplaşmış bir şablonu yoktur. Bu okuma biçimi toplumsal iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesinin bir aracı olduğunu akılda tutarak çözümleyen bir yöntemsel çaba gerektirmektedir.”(Durna, 2010:7) Van Dijk’ın formüle ettiği söylem çözümlemesi yöntemi; metnin içeriği, retorisi, semantiği ve anlatısını kapsamaktadır. Yöntem mikro ve makro yapının çözümlenmesi şeklinde tasarlanmış olup mikro yapı bağlamında metnin sesleri, sözcükleri, cümle yapıları ve anlamları ele alınmaktadır. Makro yapı

özümlemesinde ise metnin teması, tematik yapısı ve konusu gibi söylemin bütün boyutları ele alınmaktadır.(Van Dijk, akt: Devran, 2010:64)

Türkiye’de en çok izlenen televizyon ürünlerinden TV dizileri toplumsal algının oluşturulmasında ve inşasında önemli bir etkiye sahip olduklarından bu dizilerden hem mekânsal hem konu itibariyle resmi ideolojiyi yansıttığı düşünülerek Hayat Türküsü dizisinde, söylem analizi ile dil, görüntü ve imalar üzerine inceleme yapıldı. Söylenmeyenler de analize tabi tutuldu.

4.3. Dizi Künyesi ve Karakterler

YAPIM ŞİRKETİ: KOLİBA FİLM

YAPIMCI: ATA TÜRKOĞLU

SENARYO: GRUP FLAMİNGO

YÖNETMEN: HAKAN GÜRTOPI

YAYINCI KANAL: TRT1

KARAKTERLER

HAYAT ÖĞRETMEN: DEVİN ÖZGÜN ÇINAR

YUSUF KOMUTAN: MELİH GÖRGÜN

CEMAL: TOLGA EVREN

HACER: MELTEM PAMİRTAN

İSMAİL: UĞUR ÇAVUŞOĞLU

SEVCAN: CANAN GÜVENÇ

KUMRU: JALE AYLANÇ

BAYRAM: HALDUN BOYSAN

CEMİLE: EMİNE ŞANS UMAR

GÜLNAZ: ÖZLEM BAŞKAYA

MAHMUT: HÜSEYİN BAYLAN

GALİP: MUSTAFA ŞEN

BEKİR: CEM ZEYNEL KILIÇ

ZİYNET: ÖZLEM GÜR

ZELİHA: İPEK ATAGÜN

HAYRİYE: EBRU AYTÜRK

4.4. Dizinin Konusu

Çağdaş yaşamı destekleme derneğinin ‘kardelenler’ ve devletin ‘haydi kızlar okula’ projelerine katkı sağlamak amacıyla özellikle doğuda çeşitli sebeplerle okutulmayan, okula gidemeyen kız çocuklarının eğitim hikâyelerini anlatmaktadır.

4.5. Dizinin Hikâyesi

Hayat, annesi Gülcihan, onun en yakın arkadaşı Leyla ve onun kızı Ebru ile beraber İstanbul’da yaşamaktadır. Leyla emlak işleri yapmakta Hayat ve Ebru aynı üniversitede, Ebru sinema TV bölümünde, Hayat eğitim fakültesinde okumaktadır. Hayat ve Ebru bir hafta arayla doğmuş ve kardeş gibi büyümüşlerdir. Birbirlerinin annelerine ‘Gülcihan anne’, ‘Leyla anne’ demektedirler ve kendilerini kardeş olarak görmektedirler.

Leyla uzun yıllar önce asker eşinin doğu görevi ile beraber Van’da iki sene bulunmuş ve Gülcihan’la da bu sırada yolları kesişmiştir. Gülcihan henüz genç bir kızdır o sıralar. Sonra Leyla’nın tayini başka bir yere çıkar ve böylece ayrılırlar. Gülcihan ise doğulu kızlara özgü bildiğimiz hikâyeyi yaşamıştır. Ailesi tarafından istemediği biri ile nişanlanmış, düğününe üç gün kala sevdiği genç Kemal ile kaçmıştır. Kemal’e bir asker arkadaşı yardım etmiştir. İstanbul’da kendilerine bir düzen kurmuşken Gülcihan’ın abisi Ömer onların izini bulur. Töre gereği namusunu temizleyecektir. Kemal ve Ömer birbirlerine silah çekerler, önce Ömer ateş eder hemen sonra Kemal silahını ateşler. Kemal sadece yaralanır ama Ömer orada hayatını kaybeder. Kemal içeri girer. Gülcihan karnında bebeği bir başına kalır. Kemal’in asker arkadaşı ise yalnız olan Gülcihan’a sarkıntılık eder ve onun elinden zor kurtulan Gülcihan Van’a gitmek için geldiği tren garında Leyla ile karşılaşır. Leyla’nın yanında 4-5 yaşındaki oğlu emre vardır ve aynı zamanda hamiledir. Eşi Şırnak’ta şehit olmuştur ve o da oğluyla beraber İstanbul’a dönmüştür. İki genç kadının yolları burada bir daha kesişir ve birbirlerine yoldaş olur bir daha hiç ayrılmazlar. Gülcihan bundan sonra bir daha ne köyüne gitmiş ne de onlara bir haber yollamıştır. Onlar da Gülcihan’dan bir daha haber alamamışlardır.

Gülcihan kızların final sınavları için Kocaeli'ne gittikleri bir akşam rahatsızlanır ve hastaneye kaldırılır. Doktor kalbinde büyüme olduğunu ve bu şekilde uzun süre yaşayamayacağını Leyla'ya söyler. Bunun üzerine Leyla üzerine titremeye başlar. Gülcihan sanki bir şeyler hissetmiş gibi bir sabah sessizce Kocaeli'ne kızını görmeye gider. Hayat'ın en büyük hayali annesiyle beraber Gülcihan'ın köyüne gitmek ve orada öğretmenlik yapmaktır. Köydeki öğrencilerin bir hayat öğretmene ihtiyaçları vardır. Gülcihan burada kızına “keşke benim de 30 yıl önce senin gibi bir hayat öğretmenim olsaydı” der. Okuyamamış olmanın burukluğunu yaşamaktadır.

Gülcihan döndükten sonra finaller biter diplomalarını alırlar. Bu sırada başvurular da yapılmış sonuçları beklemektedirler. Hayat internetten sonuçlara bakar ve ‘Van’a tayininin çıktığını öğrenir. Ebru ile beraber heyecanla eve gelirler ama Gülcihan'ın kalbi daha fazla dayanamamıştır, onun cansız bedeni ile karşılaşır.

Hayat'ın Van yolculuğu başlar. Hayat'la aynı otobüste yolculuk eden Cemal de vardır. Hayat bunu çok sonra öğrenecektir, Cemal Hayat'ın babasının öldürdüğü dayısı Ömer'in oğludur. Cemal veterinerlik fakültesinden mezun olmuştur ve köydeki tarlalarını satarak annesi ve ninesini de yanına alıp İstanbul'a dönmeyi planlamaktadır. Bir arkadaşı ile beraber veteriner kliniği açacak ve yapmak istediği şeyi yapacaktır.

İstanbul'da annesiyle kalan Ebru ise Amerika'daki sinema okulundan kabul mektubunu alınca ne yapar eder annesini razı eder ve sevgilisi Burak'la beraber Amerika'ya gider.

Hayat ilk olarak gittiği Van Milli Eğitim Müdürlüğü'nde merkezde en güzel okula tayinin çıktığını öğrenir ama o köy öğretmenliği yapmak istediğinden bir gün bekleyip müdürle görüşür ve tayini Kevenli köyüne çıkan başka bir öğretmen adayıyla yerlerinin değiştirilmesini sağlar.

Hayat virane bir okula gelir. Hepsi birbirinden ilginç insanlarla ve ailelerle dolu bir köydür burası. Her şey Hayat'ın şaşkınlığını bir kat daha artıracak ve zamanla hepsine alışacaktır. Köyün diğerlerinden farklı karakteri

filozof Musa ve üsteğmen Yusuf'un yardımları ile okulu yenilerler. İlk gün okula gelen öğrencilerle beraber istiklal marşını okuyarak okulun açılışını yaparlar. Sıra olmuş öğrencilerin en arkasında 13-14 yaşlarındaki Zeynep ve okul bahçesinin az ilerisinde koyunlarını otlatırken onları seyreden 16 yaşındaki Sevcan da vardır.

Sevcan'ın annesi yatalaktır ve babası ikinci bir eş almıştır. Üç tane de erkek kardeşi vardır. Sırf üç oğlan verdiği için bile üvey annesi Ziyet babasının gözünde çok kıymetlidir. Ziyet Sevcan'ı bir hizmetçi gibi çalıştırmaktadır. Yemek, temizlik, su taşıma, hayvanları suya götürme getirme, otlatma, sütlerini sağma ve anasına bakma hepsi Sevcan'ın işidir. Sevcan beşi bitirmiş ama daha ilerisini okuyamamıştır. Buna tabii ki üvey annesi Ziyet izin vermemiştir. Onun yürek burkan bu hali Hayat'a çok dokunur ve onun eğitimine devam edebilmesi için elinden geleni yapar. Açıkta ilköğretimi bitirmesine yardımcı olur. Ziyet'ten gizli gizli ders çalışırlar ve sınavlara girerek ilköğretimi bitirir. Açık liseye kaydını yaptırır ama Ziyet bundan haberdar olur ve devam etmesine izin vermez. Babasını fitler, o da Hayat öğretmeni tehdit ederek Sevcan'ın okumasına izin vermeyeceğini söyler. Burada Hayat'ın da girişimleriyle il milli eğitim müdürlüğü devreye girer. Van iline bir ziyarete gelen milli eğitim bakanına Hayat öğretmenden ve Sevcan'dan bahsederler. Milli eğitim bakanı Kevenli köyüne gelir Sevcan'ın babası ile konuşarak onun bütün masraflarını karşılayacaklarını söyleyerek okumasına izin vermesini ister. Bir devlet büyüğünü geri çeviremeyecektir ki izin verir. Sevcan lise bitirme sınavlarına girer.

Cemal topraklarını satma ve hayallerini gerçekleştirme duyguları ile geldiği köyünde çeşitli engellerle karşılaşır. Cemal'in annesi cemile, Ömer ölünce babasının evine dönmemiş, kayınvalidesi kumru nene ile beraber yaşayıp gitmiştir. Onun da en büyük hayali oğlu Cemal'in okuyup köyüne dönmesi işlerinin başına geçmesidir. Cemal'in küçük halası Gülnaz aynı zamanda akrabaları da olan İsmail ile evlenmiştir ama çocukları olmamıştır. Bunun ezikliği sürekli kendisine hissettirilmiştir. Gülnaz'ın kayınpederi Bayram başlarında bir erkekleri olmayan kumru nene ile anlaşmış, topraklarını besi çiftliği kurulması için kiraya vermiştir. Bayram kötü niyetli biridir ve

sadece kendi çıkarlarını düşünmektedir. Cemal ise bunu kabullenmek istemez ve Bayram'ı mahkemeye vererek topraklarını geri almaya çalışır. Onların bu mücadelesi uzun zaman devam eder. Bayram Cemal'i öldürtmeye bile teşebbüs eder ama başaramaz.

Hayat ve Yusuf zamanla birbirlerinden hoşlanmaya başlarlar. Dizilerin olmazsa olmazı olan aşk Hayat Türküsü'nde de ana karakterler etrafında örgülenir. Bu arada Cemal Hayat'tan hoşlanmaya başlarken Yusuf'un önceden beri arkadaşı olan Doktor Özlem de tek taraflı olarak Yusuf'u sevmektedir. Bu durum iki kahramanın kıskançlıklarına bir küsüp bir barışmalarına ve böylece hikâyenin sürükleyiciliğine katkı sağlar. Cemal Hayat'ın gerçek duygularını öğrenince kendini geri çekmeye çalışır ve tam bu sırada Ebru kevenli köyüne gelir. Ebru Amerika'da umduğunu bulamamış, sevgilisi Burak çok değişmiş ve ayrılmışlar o da okulu bırakıp geri dönmüştür. Cemal ve Ebru burada tanışır ve bu arkadaşlıkları evliliğe kadar gider.

4.6. Hayat Türküsü Dizisinde Kürt Kimliği Temsilleri

4.4.1. Konular

Van Dijk, Söylemin anlamı söylemde yer alan sözcüklerin ve tümcelerın anlamlarıyla sınırlı olmadığını söylemektedir. Bu bağlamda konular ana fikri ya da söylemin en önemli bilgisini temsil ederler ve küresel olarak söylemin ne ile 'ilgili' olduğunu anlatırlar.(Van Dijk, 2003: 58).

Yazara göre konular somut olarak özetler, alıntılar, başlıklar ya da alıntılarda ortaya çıkmaktadır.(Van Dijk, 2003: 58-59). Hayat Türküsü dizisinde konular ana hikâye ve onu destekleyen yan hikâyelerden oluşur. Eğitim, kız çocuklarının okutulması, törelerin olumsuz sonuçları ve cinsiyet ayrımı esas konuları oluştururken, aile yapıları, kuma, cehalet, kaba davranış biçimleri alt başlıklar olarak yer alır.

Hayat Türküsü dizisi dizi olmasının de ötesinde bir projedir. 'Kardelenler' ve 'haydi kızlar okula' projesidir. İlk etapta bakıldığında bu son derece önemli bir sorumluluk bilincidir. Birazdan örneklerle gösterilecektir ki

bu iyi niyetli çaba, ön kabuller, önyargılar ve bilinçaltı bellek sayesinde ötekileştirmenin ve dönüştürme çabasının önemli bir örneği olarak karşımıza çıkacaktır.

Gülcihan'ın ölümünün hemen ardından Leyla, Hayat ve Ebru onun güvercinlerine yem verirken konuşmaktadırlar. Oldukça duygulu bir sahnedir. Leyla: “O kış kar bir başka türlü yağmıştı günlerce... Her taraf bembeyazdı, göz gözü görmeyecek kadar beyazdı. Günlerdir Orhan'dan haber alamamıştım. Ağlıyordum. Sonra birden anneni gördüm bana işaret ediyordu. Koşum bahçeye çıktım. Elimi tuttu birlikte dolaşmaya başladık. Sonra karların altından bir çiçek bana baktı”. Hayat tamamlar: “Kardelen”. Leyla: “Annen en umutsuz anımda hayatın güzelliğini göstermişti bana. O hep hayata inandı. Sıkı sıkı sarıldı. İşte bu yüzden senin adını Hayat koydu.”(2. Böl/05.59.00). Hemen ardından gelen sahnede annesinin mezarına koyduğu çiçekler kardelendir. Dizinin giriş jeneriğinde okul sırasında bir kız çocuğu kardelen çiçeğini bir demet yapmaktadır. Daha en başından bu hikâyenin seyirciye neyi anlatacağının ipuçları verilir.

Hayat minibüsle köye doğru yol alırken yol kenarında bir kadın ve peşi sıra sırtında iri saman balyaları düşse kalka yürüyen kız çocuğunu görür.(2. Böl/06.54.00) Hayatın gözü ile olayın içine giren seyirci de o kız için üzülür.

Hayat okula gelir gelmez ilk önce okula gider. Tam bir viranedir burası. Küçücüktür zaten. Kapısı açılmaz. Etrafta kırık dökük sıralar, kapısında kilit vardır. Etrafı incelerken biri gelir. Köyün muhtarı olduğunu söyler. Evine davet eder. Hayat önce bir okula baksaydık der. Muhtar da “bana sorarsanız daha ilk günden hiç moralinizi bozmayın derim. Aha okul bu iç dıştan görüldüğünden daha perişandır. Lojman ise ondan daha beter. Bir buçuk yıldır öğretmen yüzü gördüğümüz yok. Çoluk çocuk okulun ne olduğunu hepten unutmuştur. Benim iki tane oğlan köyden 3-5 tanesi aşağı köye gidip gelmektedir”(3. Böl/04.49-07.16). Hayat şaşkınlıkla dinlemektedir. Okula girerler. Gerçekten de perişandır. Her yer her yerededir.(3. Böl/07.47-08.01) Eğitim için gerekli fiziksel şartlardan biri olan okulun bu hali önemli bir engeldir ve kahramanımız hayat bu engeli elbette aşacaktır. Seyirci bu ön kabul beklentisini Hayat'ın nasıl gerçekleştireceği merakıyla diziyi seyrederek.

Sevcan yatalak annesine yemek yedirirken üvey annesi Ziyet gelir sırtına bir atkı alıp çıkacakken Sevcan'ı tembihler: “Ben gelene kadar bulaşıklar bitsin. Hayvanlara da bakıver. Çocukları dışarı salma hava serin bugün. Hasta olurlarsa senden bilirim”. Sevcan “beni dinlemiyorlar ki” deyince Ziyet çıkışır: “Bir laf yetiştirme bana, laf yetiştirme”(3. Böl/19.30-20.02). Üveylekle desteklenen bir ayrımcılık vardır. Eğer Sevcan bir erkek olsaydı muhtemelen babası onu üvey anasının ezmesine izin vermeyecekti. Veya zaten erkek olmak üstün olmak demektir. Başka bir zaman Sevcan'ın üç erkek kardeşi aralarında dövüşürlerken bir arbede olur biri diğerine vurur. Sevcan araya girip onları ayırmaya, canı acıyan kardeşi ile ilgilenmeye çalışırken babaları içeri girer. Hemen oğlanı Sevcan'ın ellerinden çekip alır ve “ne yaptın kız çocuğa” diyerek anlamadan dinlemeden Sevcan'ı suçlar. Ağlayan çocuk ise “baba ablam değil, Muhammed vurdu” der. Bu örnek de baba için erkek evlatlarının ne kadar kıymetli olduğunu gözler önüne serer. Kız çocukları her zaman ezilen, azarlanan, suçlanan ve hizmetçi gibi çalıştırılan çocuklardır.

Töre kuralları, doğunun ve doğulunun adeta kaderidir. Töre söz konusu olduğunda insan insanlıktan çıkar, kanunlar kurallar anlamını yitirir sadece onun sözü geçer. Cemal akrabası bayram amcanın toprakları kiraya verdiğini öğrenince hesap sormak için onun evine gelir. Nenesi kumru da cemali ikna etmesi için bayramla konuşmaya oraya gelmiştir. Cemal kendisine sormadan nasıl topraklarını kiraya verdiğini sorar. Bayram alttan alır “haklısın ama benim bir torunum yok. Sen bizim tek varisimizsin, işlerin başına geçer çekip çevirirsin”. Cemal isyan eder “benim kararım kesin satacam bu toprakları deyince Kumru nene “sattırmam, ben hayattayken o toprakları satamazsın” der. Cemal “nene yapma böyle hep beraber İstanbul'a gideceğiz ne var bizi burada tutan”. Deyince kumru koynundan bir resim çıkarıp Cemal'e uzatır. Bu Hayat'ın dayısı Ömer'dir. “Hayatının baharında kara topraklara giden dağ gibi Ömer. Hani babanın kanı? Niye bulup getirmedi? Niye yüreğimi soğutmadın? Ama ben senden kan istemedim. Okusun ocağımızı tütürsün istedim. Bunun için mi okuttum ben seni?” Cemal: “Bırakın bu eski davaları. Eğer halamın peşinden babamı yollamasaydınız şimdi yaşıyor olacaktı. Töreye kurban ettiniz onu. Gülcihan halama da, onun kaçtığı adama da ne olduğu ne olacağı benim

umurumda değil. Benim meselem başka. Kendime bu topraklardan başka yerlerde başka bir gelecek kuracağım. Bunun önünde ikiniz de duramazsınız” der. Bunun üzerine Kumru restini çeker: “Ya gözünü aç ya da gözün çıksın. Şimdi nereye gideceksen git. Defol” der. Gelenekçi karakterler töreleri savunurken eğitilmiş okumuş yazmışlar yenilikleri savunmakta ve törelerin kötü sonuçlarını idrak etmiş olarak gösterilmektedirler.(3. Böl/23.50-27.00)

4.6.2. Tanım Düzeyi, Ayrıntı Derecesi

Van Dijk, bir olay hakkında çok ya da az sayıda ayrıntı vermenin de ideolojik bir tercih olduğunu söyler (Van Dijk, 2003: 59).

Doğu'nun köylüsü dendiğinde zihinlerde beliren algı aşağı yukarı bellidir. Birbirlerine karşı kabadırlar. Nazik, kibar, ricacı konuşma asla yoktur. Hayat öğretmen köye gitmek için geldiği hareket noktasında Kevenli'ye gidecek minibüsü bulur ve köylülerle tanışır. Köylülerden Filozof Musa Hayat öğretmenle tanıştıktan sonra “bizim köyü çok seveceksin, köyümüz çok güzel bir köydür” der. Diğer bir köylü onları dinlemektedir, lafa girer “bu böyle işte ben Galip” diyerek Musa'ya döner. “La bizim köyün neyini sevecek oğlum. Dağlarını, taşlarını, karlı yollarını mı? Gölgesine sığınacak bir ağaç bile zor bulursun. Sallıyor işte. Bu hayata toz pembe bakıyor da biraz”.(2. Böl/06.52.00) Hayat gülümseyerek onları izler. Esprili bir tarzla kurdukları cümleler daha sempatik olmalarını sağlarken kendilerine ait olan bir şeyi de aşağılamaktadır.

Hayat öğretmen muhtarla okula bakarken bir çocuk koşarak gelir “baba annemgiller kavgaya tutuştu. Nenem ‘çabuk gelsin’ dedi”. Muhtar “töbe töbe. Lan bu kadınlar beni dinden imandan çıkaracak”. Sonra öğretmene döner “kusura kalma öğretmen hanım ben şimdi gelirim”. Diyerek oğluyla beraber çıkar.(2. Böl/08.15) Çocuk annemgiller diye bahsetti kişilerden. Muhtar da bizim karılar dedi. Kuma o kadar doğal ki bir adamın birden fazla eşleri olması sıradanmış gibi algılanmaktadır.

Şimdi muhtarın evine gelmişlerdir. Hayat muhtarın eşlerine nasılsınız diye sorunca onlar daha bir şey diyemeden muhtar onların yerine cevap verir. “Eyler eyler hem de ele eyler ki yemleri fazla geliyor kuduruyorlar”. Hayat

anlamamış gözlerle bakar.(2. Böl/12.32) Muhtar hanımlarından bahsederken sanki hayvanlarından bahsetmektedir.

Köylü olanlar eğitimsiz oldukları için eğitimin kazanımları olan edep ve adaba vakıf değildirler. Hitap şekilleri kabadır. En ufak şeyden hemen kavgaya tutuşurlar. Birbirlerini dinleyemezler. Gelenek ve göreneklerine körü körüne bağlıdırlar. Yanlış veya doğru onları çok ilgilendirmez biz böyle gördük öyleyse doğrusu budur gibi. Her sahne de ve her davranış biçiminde bu olumsuz imajlar ön plana çıkarılır. Köylülerin içerisinde daha normal olanlar da vardır ama bunların sayısı çok azdır zaten onların bir kısmı da hikâyede dönüşümü yaşayacak hedef kitledir. Bunlar da daha çok törenin mağdur ettikleridir.

Bunun yanında etnik anlamda herhangi bir kimliklerinden bahsedilmez. Jenerikte gördüğümüz Türkiye siyasi haritasında ‘Van’ ilinin sınırları içinde bir köyde yaşayan köylülerden biri olmak dışında bir kimlikleri yoktur. ‘Van’ ilinde yaşayan yerli halkın büyük çoğunluğu ‘Kürt’ kimliğini taşımasına rağmen önceki bütün örneklerinde olduğu gibi Hayat Türküsü dizisinde de bu kimlik hiçbir şekilde telaffuz edilmez.

4.6.3. İmalar ve Önvarsayımlar

Genelde söylenenle birlikte bir de ima edilen yani söylenmeye çalışılan şeyler vardır. Bu genellikler, gereklilikler, varsayımlar, iddialar, çağrışımlar şeklinde yapılmaktadır. Van Dijk, düşmanlarımız ya da bizim dış grup olarak düşündüklerimizin kötü şeyleri hakkında dinleyiciyi bilgilendiren herhangi bir bilgi, metin ya da herhangi bir şeyin konuşmada açık şekilde ifade edilmediğini söyler(Van Dijk, 2003: 60). Böyle bir anlatım daha çok duygusal sahnelerle verilmeye çalışılır. Eğer bir anlatım biçimi seyircinin yüreğine dokunuyorsa amacına ulaşmış demektir. Cemal ve Gülnaz halası Hayat’la ilgili gerçekleri konuşmaktadırlar. Onlar bilmektedir ama Hayat’ın hiçbir şeyden haberi yoktur. Gülnaz duygulu bir biçimde “doyasıya konuşmak istiyorum Hayat’la. Ablamın resimlerine bir bir bakmak istiyorum. Neler yaşadılar neler gördüler”. Cemal “birlikte büyüye bilirdik biz Hayat’la”(20. Böl/11.28-12.00). Törenin ayrı

düşürdüğü, birbirinden kopardığı, hatta birbirine düşman ettiği akrabalarından söz edilmektedir. Ama bu hasret, ayrılık acısı ve aşk duygularıyla ifade edilince daha dokunaklı olmakta ve dizinin genelinde olduğu gibi bu sahneyi seyredenlerin adeta yüreği burkulmaktadır. Yine oldukça dokunaklı Başka bir sahnede Hayat ve Sevcan ders çalışmaktadırlar. Sevcan endişelerinden bahseder “Ziynet anam yakalayacak diye ödüm kopuyor. Şu ilköğretimin sonucu bir belli olsa!” Hayat: “Geçersin ondan merak etme” Sevcan: “Sonra... Lise dışarıdan bitirme.” Hayat: “Sonra da üniversite sınavı.” Sevcan o kadar heyecanlanır ki: “Hii, yaşayacak mıyım o günleri. Üniversite sınavına girmişim sonucu bekliyorum”. Hayat: “Sevcan Kara eğitim fakültesini kazandınız”. Sevcan için bunun hayalini kurabilmek bile çok büyük bir gelişmedir. “Yok o gün kesin benim kalbim durur. Ya da kanatlarım çıkar uçarım sevinçten”. Hayat hemen toparlanır “hadi hadi boşlamayalım. Biz derslerimizi iyi çalışalım ayaklarımızı yere sağlam basalım”(15. Böl/8.25-9.14). Yarı loş bir odada kurulan hayaller. Sevcan’ın yaşadığı ve yaşayacağı zorlukları görmüyoruz. Ama onunla beraber bu hayallere biz de ortak oluyoruz. Ve onun hayallerinin mutlaka gerçekleşeceğine inanıyoruz. Ve bu hayalin sadece onun değil onun gibi eğitimi engellenen binlerce genç kızın hayali olduğunu hissediyoruz.

Hayat büyük hayaller kuran, geldiği yeri adam edecek, çocukların okumasını sağlayacak onları cehaletten kurtaracak bir karakterdir. Ama bu niyet bu şekilde kabaca ifade edilmez hiçbir zaman. Şehirde alışveriş yapmıştır okulu yenileyecek malzemeler almıştır. Avukat arkadaşı ile görüşmeye şehre gelen Cemal’le karşılaşır. Bir çay bahçesinde oturup çay içerlerken Hayat yaşadıklarını ve hayallerini anlatır: “Tayin olduğum köyde çok güzel bir yer biliyor musun? Bir dağın eteğine kurulu tam hayalimdeki gibi. Böyle küçük küçük sıra sıra evleri var. Sonra okulumu bir görsen minicik. Gerçi biraz tamire ihtiyacı var ama olsun. Ben iki günde hallederim onu. Cemal: “buralarda böyle güzel bir köy olduğunu bilmiyordum ismi neydi?” diye sorar. Hayat: “Kevenli” deyince Cemal donup kalır. Hayat devam eder: “Köylülere de çok kanım kaynadı biliyor musun? Hepsi yardıma koştular. Hatta şimdi çalışıyorlardır.” (Oysa Musa’nın zorla toparlayıp getirdiği birkaç kişi kaçıp gitmişlerdir). Cemal bundan sonra başka bir ruh haline girer. Kendisinin kurtulmak istediği yer için bir yabancı gözlerinin içi gülerek hayaller kurmaktadır. “Bir sürü boya aldım.

Okulu boyayacağım. Sonra bahçeye de el atacağım. Akasya ağaçları dikeceğim her yere. Sonra o akasyalar çiçek açacak. O bahçede çocuklar oynayacak ben de dünyanın en mutlu insanı olacağım.(2.Böl/06.54.00) Cemal bunun gerçekleşeceğine inanmamaktadır. “Şimdi ben bunu sana söylüyorum diye bana kızacaksın ama hiçbir şey sandığın gibi olmayacak. Ağaçların kuruyacak. Çünkü sen dayanamayıp çekip gideceksin” Hayat hala gülümsemektedir. “Yanıyorsun. Hiçbir yere çekip gitmeyeceğim”. Cemal: “Gideceksin çünkü kimse çocuklarını okula göndermeyecek” Hayat oldukça saf: “Gönderecekler. Göndermek zorundalar. İlköğretim zorunlu.” Cemal gerekçelerini sıralar: “Baharda oğlanlar hayvanların başında olacak, kızlar tarlalarda çalışmaya başlayacak. Bazısı kocaya gidecek. Okulun bomboş kalacak. Sen de dayanamayıp çekip gideceksin”. Hayat “hiçbir şey söylediğin gibi olmayacak çünkü ben olmasına izin vermeyeceğim tamam mı?” diyecek ve kalkıp gidecektir (2.Böl/06.55.00). Hayat’ın kaderini değiştirmeyi planladığı bölge için kullandığı cümlelerle bunun karşılığında Cemal’in söyledikleri çok özenle seçilmiş cümlelerdir. Burada kötü şeyler olmaktadır bizim gibi eğitim almış insanlar bu kötü gidişe dur diyecektir. Devletin kurguladığı ulusal bir kimlik vardır ve asıl hedefleri o kimliğin oluşmasını sağlamaktır. Bu hiçbir zaman açıkça ifade edilmez de dolaylı yollardan viraneleri onarmak, dağları bağlara çevirmek olarak ifade edilir. Buna o yörenin okumuşları da katkıda bulunur. Daha sonra Hayat’ın kararlılığını gören ve ona karşı bazı duygular besleyen Cemal de bir şeylerin değişebileceğine inanır hatta akasya ağaçlarını bahçeye o diker.

4.6.4. Yerel Tutarlılık

Van Dijk tutarlılıktan kasıt olarak yerel(bir metnin içerisinde art arda gelen cümlelerin tutarlılığı) ve küresel(bir metnin bütünündeki) tutarlılıktan bahsetmektedir. Yerel tutarlılıkta önermelerin zaman, durum, sebep ve sonuç gibi ilişkilerle bağlı olaylara atıfta bulunurken, küresel (genel) bir semantik bütünlükten de söz edilmektedir.(Van Dijk, 2003: 61).

Sevcan ve Zeynep diğer yanda Hayat ve Ebru. Dizinin başından sonuna kadar hikâyelerini takip ettiğimiz en önemli karakterler Hayat öğretmen ve

onun kardeşi gibi bildiği Ebru, diğerleri de Hayat'ın Öğretmenlik yaptığı iki köylü kız. Baştan sona bütün bir hikâye boyunca Sevcan ve Zeynep çok önemli bir Dramın parçasıdır ve önlerindeki bu örnekler onların hayallerine açılan bir kapı gibidir. Sevcan ve Zeynep okumazlarsa önceki benzerlerinde olduğu gibi ya ailelerinin münasip gördüğü kişilerle belki kuma olarak evlenecekler ya da buna itiraz edip sevdiklerine kaçacaklar sonunda da törenin kurbanı olarak acılardan acı beğeneceklerdir kendilerine. Dizi boyunca başka bir seçeneğe rastlanmaz. Birine kuma gitmeyenler veya üzerlerine bir kuma gelmeyenler en şanslı olanlardır.

Gülnaz'ın çocuğu olmadığı için eşi İsmail bir kuma almak ister. Önce köylerine başka bir köyden gelen Hacer'in amcakızı Ayşe'yi ister. Ama Ayşe'nin sevdiği bir genç vardır. Çoban Gazi. Hacer ve Galip araya girip babasını ikna etmeye çalışınca Ayşe'nin babası: “Olmuşun bitmişin üstüne söz söylemek haddin değildir. Ben babasıyım bunun sözünü vermişim. Karşı gelen töreye karşı gelmiş demektir”. Der. (15. Böl/) Ayşe'den bahsederken “bunun” demektedir. Bir adı bile yoktur. Düğünün olacağı gün ise Hayat Hacer'le işbirliği yaparak Ayşe'nin Gazi ile kaçmasına yardım eder. Yusuf komutana da haber verir. Ayşe kaçtığı anda babası ardından öldüreceğim sizi diye bağırınca Yusuf araya girecek ve “eğer onlardan birinin tırnağı kırılrsa senden bilirim. Altından kalkamazsın” diyecektir. Bu sahne ayrıca devletin adaletli yüzünü de gösterir. İsmail Ayşe'yi kaybeder ama vazgeçmez bu sefer de muhtarın yönlendirmeleriyle Sevcan'la evlenmek ister. Eğer önünü açacak biri olmazsa Sevcan'ın kaderi de kuma gitmek olacaktır. Aynı şey Zeynep'in de başına gelir. Zeynep ailesinin bir sıkıntısı yüzünden kendinden yaşça epey büyük hiç tanıma fırsatı bile bulmadığı bir adamla başlık parası karşılığında evlendirilir ve Van'a gelin gider. Gittiği evde yatalak bir kayınpederi ve kendisini hizmetçi gibi çalıştıran bir de görümcüsü vardır. Zeynep henüz 13 yaşında bebeklerle oynayacak resimler çizecek yaşta bir çocuktur ama kafese koyulmuştur. Zeynep üstelik kendisine bir umut olacak Hayat Öğretmeni gördükten sonra bu kafese girince burası ona dar gelir ve intihara kadar gider.

Hayat bu iki genç kızın modelidir. Bir sahnede Sevcan annesinin saçlarını tararken bir yandan da kendisine cevap veremeyen annesi ile konuşur:

“Saçın uzamış ana pek güzel olmuş. Öğretmenin saçı da böyle uzun biliyon mu? Hem de seninki gibi simsiyah. Öyle güzel bakıyor ki öğretmen ana, gülünce sanki gözlerinin içi gülüyor. Kanı kaynıyor hemencecik insanın. Sesi de pek güzel. Yumuşacık. Hani yağmur yağar ya baharda sesi bir hoş eder insanı. Aynı onun gibi. Ben de okuyaydım öğretmen olaydım ne güzel olurdu değil mi ana. Gülümser kadının kızı okumuş da öğretmen olmuş derlerdi. Sevcan öğretmen diye çağırırlardı beni. Sevcan öğretmen. Belli mi olur belki okurum değişir yazgım”(4.Böl/37.58-39.00). Sevcan ve Zeynep’in hikâyeleri sadece birer örnektir. Doğuda yaşayan bütün kızların kaderi aşağı yukarı aynıdır. Hayat türküsü dizisinde anlatılan hikâyeler ve örnekler bunu göstermektedir.

4.6.5. Eş Anlamlılık, Yeniden Anlatım

Yeniden anlatımlar tipik olarak tam değil ancak aşağı yukarı aynı anlama sahip ifadelerdir ve genellikle farklı sözcüklerle oluşturulurlar(Van Dijk, 2003: 62). Böylece farklı sözcüklerle zihinsel modeli pekiştirmek amaçlanır.

Hayat Türküsü dizisinde ‘Kürt’ olarak belirtilmeyen ama doğunun köylüsü olarak gösterilen insanlar için oluşturulan zihinsel model farklı anlatımlarla ve aktörleri değişen hikâyelerle pekiştirilir. Eğitimi engellenen kızlara Sevcan ve Zeynep dışında başka kızlar da örneklendirilir. Hayat sınıfta ders anlatırken bir kadın sınıfa dalar ve en öndeki kızı alıp götürmek ister. “sana okula gitmeyeceksin demedim mi” diyerek çekiştirir. Kız karşı durur “ana, ana bırak” diye yalvarır. Kalemi defteri kitabı yerlere saçılır. Hayat engel olmak ister ama kadın kızı çektiği gibi alıp çıkar. Hayat peşinden gider. Kız minik elleri ile kapılara tutunup annesine direnmeye çalışmaktadır. Kızı bir kadın bir Hayat çeker ama tam bu sırada oraya gelen muhtar kızı anasına verir ve hayata “daha ilk günden köylüyle inatlaşma beladır bunlar.” Der. (4.böl/59.29-01.00.37).

4.6.6. Karşıtlık

Hayat Türküsü dizisinde “Biz” ulusal bir kimliği ve bu kimliğe uygun yaşayan bireyleri temsil eder. Bunlar Hayat Öğretmen, Ebru, Yusuf Komutan ve Cemal örneklerinde bize sunulan temsillerdir. Hepsi üniversite mezunu, giyim kuşamları olması gerektiği gibi modern, ilişkileri saygı çerçevesinde kurulu, ne istediklerini bilen, hayallerini gerçekleştirmek için herhangi bir engelle karşılaşmayan kişilerdir. İstediklerine âşık olabilirler, aşklarını yaşarlar, istemedikleri biri ile evlenmek zorunda değildirler. ‘Onlar’ yani bu standartlara uymayan insanlar ise hep bir karşıtlık içerisinde verilmiştir. ‘Biz’in özellikleri istenen beklenen özelliklerdir ama ‘onlar’ın özellikleri(törelere, gelenekler, cehalet) elbette kötü özelliklerdir ve bu şekilde olmaya devam ettikleri sürece hep öteki olarak kalacaklardır.

4.6.7. Örnekler ve Açıklamalar

“Daha genel olarak Biz ve Onlar hakkındaki söylem, dolayısıyla da ırkçı söylem çoğunlukla Bizim iyi eylemlerimiz ve Onların kötü davranışları hakkındaki hikâyeler şeklinde örnekler ve açıklamalarla tanımlanır. İşlevsel olarak böyle önermeler(ya da tüm hikâyeler) bir başkasını, kanıt ya da delil sunabildiği için çoğunlukla daha önce ifade edilen önermeyi, desteklemeye hizmet eder” (Van Dijk, 2003: 63).

Doğuda hala okula bile gidemeyen kızlar varken batıda kızlar bir başlarına başka ülkelere gidebilmektedirler. Ebru Amerika’daki sinema okulundan kabul mektubunu alınca ne yapar eder annesinin de gönlünü razı edip Amerika’ya gidebilir. Oysa Kevenli köyünde kızlar bir adım uzaktaki okula bile gidememektedirler. Türkiye’nin doğusu ile batısı birbirinden çok farklıdır. Doğudaki vatandaşlarla batıdaki vatandaşlar da çok farklıdır.

Öğretmen ve asker figürleri tekrar tekrar iyi ve doğruyu gösteren olarak vurgulanır. Dizinin başından sonuna kadar her olayda bu iki kahramanımız iyiliği ve doğru olanı temsil ederler.

Hayat şehirden malzemelerle gelir. Musa kahveden topladığı köylülerle o gelene kadar ortalığı derleyip toparlayacaktır. Ama bir gelir ki kimse yok her şey bıraktığı gibi. Musa tek başına çırpınıp durmaktadır. İkisi de öylece ne yapacaklarını bilemez halde oturup kalırlar. Tam bu sırada yolun öteki ucundan çıkıp gelen askeri aracı görürler. Araç gelir okulun önünde durur. Yusuf komutan ve askerleri inerler. Yusuf komutan: “Ne zamandır okulun bu hali bana da çok dokunuyordu”. Cümlesini kurar. Yanlarında getirdikleri malzemelerle hemen işe koyulurlar ve akşama kadar süren hummalı bir çalışma ile okul ders yapılabilecek hale gelir. Köylüler kendi çocuklarının eğitim alacakları okulun tamiri ile hiç ilgilenmezken bizim kahramanlarımız başkalarının çocukları için fedakârlık yapabilmektedirler.

Bunun yanında birbirlerine olan duygularını başkalarının yanında da rahatça ifade edebilirler.

Cemal dizinin kötülere tarafından öldürülmeye çalışılmış ama bu girişimleri başarılı olamamış ve başarılı bir ameliyattan sonra Hayat’ın da kan vermesiyle kurtulmuştur. Hayat ve Yusuf köye dönerlerken aralarında şöyle bir diyalog geçer:

Yusuf: Düzeliyor yakında. Güçlü biri o. Söylediklerim şimdi boş geliyordur haklısın. Senin için zor bir durum tabii. Bu kadar önem verdiğin biri ölümle yüz yüze.

Hayat: Ne demek istiyorsun?

Yusuf: Son günlerde Cemal hep okuldaydı. Baya yakındınız.

Hayat: (şoföre) Durdurur musun arabayı?

Arabadan iner ve yürümeye başlar. Yusuf da arkasından gider. Askerler de inmiştir.

Hayat: Sen ne biçim insansın ya. Cemal hastanede ölümle pençeleşirken söylenecek laf mı bu?

Yusuf: Ben gördüklerimi söylüyorum. Yalan mı? Son günlerde hep okulda değil miydi Cemal?

Hayat: Evet okuldaydı ama kütüphane yapıyordu. Anladın mı? Kütüphane. Ayrıca o benim arkadaşım. Sadece arkadaşım. Sadece arkadaşım. Kaç defa söyleyeceğim bunu sana.

Yusuf: Bırak hayat, bu masalı başkalarına anlat. Kütüphane filan yapmak hep sana yakın olmak için bahane. Sen arkadaşım diyorsun ama Cemal sana körkütük âşık anlıyor musun? Farkında olmadığını söyleme bana (10.Böl/11.40-13.40)

Aralarında her ne olursa olsun, Yusuf her ne kadar Cemal'in arkadaşlık niyetini farklı yorumlasa da(bunda haklı da çünkü Cemal gerçekten de hayatı sevmektedir) bunu konuşabilmekte, tartışabilmektedirler. Cemal ve Hayat arasında bir şeyler olduğuna dair söylentiler Yusuf'un anladığı kadarıyla kalmaz, Cemal'in annesi Cemile'nin onlarla ilgili niyetini öğrenen muhtarın karısı Hayriye evleneceklermiş dedikodusunu yayar. Bu dedikodular Cemal'i ve Hayat'ı çok zor durumda bırakır ama Hayat için bu aşılmaz bir sorun değildir. Kumru nene: "Oldu bi kere oğlum. Hem siz evlenmeyecek misiniz? Yaparız bir düğün, kapatırız köylünün ağzını"(15.Böl/49.55-50.05). Onlar için her şey bu kadar basittir ama Hayat gibi bir karakter kendi hayatını ilgilendiren bir kararı başkalarının sözüne bırakacak değildir. Hayat ve Yusuf birbirlerini sevmektedirler ve dolayısıyla kendilerini ilgilendiren bir konuda verecekleri kararda özgürdürler. İnsanların kendi hayatlarını dilediğince yaşama özgürlüğü vardır. 'Bizler' bu özgürlüğe sahip olan Hayat, Yusuf, Cemal ve Ebru gibi karakterlerdir.

Jandarmaya bir cinayet ihbarı gelir. Bir kadın öldürülmüştür ve şüphelinin Kevenli köyünde olma ihtimali vardır. Yusuf komutan beraberindeki askerlerle kevenli köyüne arama yapmaya gelir. Hacer'lerin evde akşam yemeği yenecekken Galip'in halaoğlu Selman çıkar gelir. Oturur beraber akşam yemeğini yerler Selman müsaade isteyip gider. Biraz sonra askerler oraya da gelir. Evi arayacaklarını söylerler. Askerler ahırda saklanan Selman'ı bulup getirirler. Galip "suçu nedir" diye sorunca Yusuf komutan: "Kız kardeşini öldürmüş". Cevabını verir. Hacer ve Galip ah vah ederken Selman: "Kocasına karşı gelmiştir. Evden kaçmıştır. Cezası ölümdü". Diyerek yaptığı fiili törelere dayandırır ve haklı olduğunu vurgular. Seyirci burada onun bu davranışına karşı nefret duyguları ile dolar. "Nasıl bir insanı sırf kocasına karşı gelip evden kaçtı diye öldürebilir". Düşüncesi yerleştirilir. Onlar işte

böyle insanlardır. Kendi hür düşünceleri ile değil de törelerin ve töreleri uygulayanların verdiği kararlarla yaşamaktadırlar.

4.6.8. Önerme Yapıları

4.6.8.1. Aktörler

Biz ve Onlar kim? Aktörler ortaklaşa ya da bireysel, iç grup (biz) ya da dış grup (onlar), özel ya da genel olarak isimleri, grupları, meslekleri ya da işlevleriyle tanımlanan kişisel ya da kişisel olmayan rollerde vb. pek çok kılıkta ortaya çıkabilirler. Aktörler, ideolojinin sözcüleridir. (Akt. Çoban, 2003: 65).

4.6.8.1.1. Ana Karakterler

Hayat Öğretmen (Devin Özgün Çınar): Hayat öğretmeni bu dizinin kahramanı, dizideki bazı karakterlerle beraber binlerce belki milyonlarca genç kızın rol modelidir. Konuşması, giyim kuşama, her yaş grubundan ve her sosyal statüden insanlarla ilişkileri, kararlılığı, özgür düşüncesi ile diğerlerinden ayrılmakta ve olumlu gösterilen davranışlarıyla sevilen bir karakter olması sağlanmaktadır. Çocuklara her zaman bir anne şefkatiyle yaklaşan, şiddete her zaman karşı çıkan, kavgadan değil barıştan yana tavır alan evrensel değer yargılarını bir yaşam biçimi olarak kabul eden önemli bir figürdür.

Yusuf Komutan (Melih Görgün): Doğu illerimizde yaşayan vatandaşlarımızla askerler arasında genel olarak nasıl bir ilişki olduğu hakkında bir fikrimiz yoksa bu dizi bize nasıl olduğunu gösteriyor. Yusuf Komutan seçilen oyuncu itibarıyla sıcak, güzel yüzlü, başta askerleri olmak üzere herkese karşı şefkatli ve adil olmaya çalışan bir komutandır. İzmirli'dir, mühendistir ve genel kimlik profiline uygun bir karakterdir. Hayat'ın en büyük destekçisidir. Zaten fikirleri itibarıyla aynı düşünmelidirler ki birbirlerine de uygun olabilsinler. Dizilerde ulusal kimlik figürüne uygun olan biri ile buna uygun olmayan veya geleneklere körü körüne bağlı kişiler asla birbirlerini sevmezler. Eğer bir aşk olacaksa bu sadece ve sadece düşünceler aynı çizgiye geldiğinde mümkün olur.

Cemal (Tolga Evren): Cemal, halkın içinde büyümüş büyükşehirde eğitimini, aynı zamanda düşünce evrimini de tamamlayarak geri dönmüştür. Törelere sonuçlarını acı şekilde tecrübe eden biridir. Babası törenin kurbanı olmuştur. Kendisi değişmiştir ama bu toprakların ve bu topraklarda yaşayanların kaderinin değişmesi ile ilgili bir önerisi yoktur başlangıçta. Sadece kendisinin ve ailesinin kaderini değiştirebileceğine dair hayalleri vardır. Fakat karşısına çıkan Hayat öğretmenin bir şeyleri değiştirme çabasını ve bunu başarabileceğini görünce ben de yapabilirim düşüncesi oluşmaya başlar. Kendi mesleğini icra edebileceği bir mecra bulur. Doğru ve sağlıklı hayvancılık en çok ihtiyaç duyulan şeylerden biridir.

Ebru (Aslı Yılmaz): Ebru, hayallerinin peşinden gidebilen, bunun için önüne çıkan engelleri tatlılıkla ve medeni bir şekilde aşmaya çalışan, giyimi kuşamı, konuşması ile normlara uygun, sempatikliği ile kendini herkese sevdirebilen bir karakterdir. Dizinin Van'da geçen hikâyesi bitip İstanbul'a geldikten sonra Ebru karakteri daha da ön plana çıkar. Sevcan'ın önündeki örnek artık bir değil iki olmuştur.

4.6.8.1.2. İyiler, Töreye Karşı Gelenler ve Töre Mağdurları

Filozof Musa (Süleyman Atanışev): Musa, söylemlerinden sanki solcu olduğunu çıkardığımız bir karakterdir. En zararsız, kendi halinde herkesin yardımına koşan birdir. Okumaya âşıktır. Hayat öğretmeni 'Çalıkuşu'na benzetip o kitabı defalarca okuduğunu söylemiştir bir keresinde. Küçük köyde okudukları sayesinde daha insani olmuştur. İnsan sevgisi ama ayırım yapmaksızın, hayvan sevgisi, ağaç sevgisi onun karakterini yansıtır. Dizinin belki de genel söylemin dışındaki en olumlu karakteridir.

Hacer (Meltem Pamirtan) ve Galip (Mustafa Şen): Dizinin yine pozitif karakterleridir. Yönlendirilmeye, değiştirilmeye ve genel söyleme uygun bir çizgiye getirilmeye en uygun karakterlerin başında onlar gelir. Sevimli sempatikler. Birbirlerini belki severek evlenmemiş olabilirler ama

durumlarını olduğu gibi kabullenmiş şikâyetçi de değillerdir. Çocuklarının okumasını, kendileri gibi olmamasını dilerler. Kız erkek ayrımı yapmazlar.

Sevcan (Canan Güven): Sevcan zeki bir kızdır. Ona dayatılanlar ve yaşadığı dünya bütün kızların kaderidir. Hayat gelene kadar belki o da önceki örneklerinde olduğu gibi olacak ve bir köle gibi hayatını yaşayıp gidecekti. Buna yaşamak denirse. Ama onun karşısına Hayat çıkar. Onun kaderini değiştirir. Hayal kurmasını ve bu hayallerini gerçekleştirmesini sağlar. Dizinin 61. Final bölümünde Sevcan üniversiteyi bitirir, bir Anadolu iline tayin olur. Okulun ilk gününde o da tıpkı kendisi gibi bir kızla karşılaşır. Başında sarı yazması sırtında odun taşıyan bir kızdır bu. Şimdi bu kıza Sevcan bir Hayat öğretmen olacaktır. Bunun yanında Sevcan giyimi kuşamıyla da artık tam bir öğretmen olmuştur. Makyajı, saçları gömleği eteği hepsi eskisinden çok farklıdır.

Gülnaz (Özlem Başkaya): Gülnaz, töre mağduru olanlardandır. Çocuğu olmadığı için eşi üzerine kuma almak isteyince yaşadığı başka acı olaylar geçici olarak aklını kaybetmesine sebep olur. Sonra Cemal'in de desteğiyle kocasından ayrılır ve kendine yeni bir hayat kurmaya çalışır. Normal şartlarda her şeyi kabullenip eşinin her yaptığını sineye çekecekken o şanslıdır ki Cemal ve Hayat gibi iki yeğeni vardır da elinden tutmuşlardır. Törenin acı kuralları altında ezilip gitmemiştir.

Cemile (Emine Şans Umar): Cemile de törenin mağdur ettiklerindedir. Eşi Ömer elim olayda hayatını kaybedince o da kayınvalidesi Kumru'nun yanında ömrünü geçirmiştir. Tek umudu oğludur.

4.6.8.1.3. Töreyi temsil edenler

Kumru Nene (Jale Aylanç): Töreyi temsil edenlerin başında gelir ama daha sonra Cemal'in de çabaları ile katı fikirlerinden kurtulur ve daha insani yaşamaya başlar.

Bayram (Haldun boysan): Hiç değişmez. Kaba bir kötüdür. Kendi çıkarlarını düşünür, töreleri de kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışır. Akli paradan başka bir şeye çalışmaz.

İsmail (Uğur Çavuşoğlu): O da babası gibidir. Kaba ve cıvık bir adamdır. Çocuğu olmadığı için kızı yaşındaki biri ile evlenmeyi düşünür. Bölgesel yaklaşımlara göre aslında bu çok da normaldir.

Muhtar (Hüseyin Baylan): Herkesin adamıdır. Herkesin gönlünü yapmaya çalışır. Birine yardımcı olması gerektiğinde onun doğru ya da yanlış olduğuyla ilgilenmez sadece yardım eder. Hayat öğretmene okul için yardım eder, İsmail'e de Sevcan'la evlenebilmesi için yardım eder.

Ziynet (Özlem Gür): Sevcan'ın üvey annesi, salt kötü bir kadındır. Sevcan'ın hayallerinin önündeki en büyük engeldir.

Galip (Cem Zeynel Kılıç): Sevcan'ın babası, kendisine üç erkek evlat verdiğiinden olsa gerek ziynete çok kıymet verir. Sevcan ezilirken hiç sesini çıkarmaz.

Zeliha (İpek Atagün) ve Hayriye (Ebru Aytürk): Muhtar'ın kıskanç hanımları. Amcakızlarıdır. Biri muhtarla evlenince diğeri de ne yapmış etmiş muhtara varmıştır. Evde kıskançlıkları sürüp gider. Dedikoducudurlar. Varlık sebepleri eşlerinin gönlünü hoş tutmaktır. Bu da muhtarın işine gelmektedir.

Karakterler dramların çatışma unsurunu besleyen ve destekleyen en önemli unsurlardan biridir. İyi-kötü, baskın-pasif, kahraman-anti kahraman, ezen ve ezilen gibi zıt karakterler karşı karşıya getirilerek seyirci ve karakter arasında kurulan bağ ile hedeflenen amaç daha kolay elde edilir. Burada da drama kurallarına uygun olarak çeşitlendirilmiş karakter tipleri yer almıştır. Seyircinin sevmesi istenen karakterler başroller ve iyiler, seyircinin nefret etmesi ve doğal olarak ötekileştirmesi istenen karakterler ise kötü karakterler olarak(kötü niyetli ve kötü filler yapan insanlar) yazılmışlardır. Seyirci iyileri severken aslında ideal kimliğe ısınmakta, onu kabul etmekte ve olması gerekenin o olduğuna inanmaktadır. Kötülerden nefret ederken de Kürt

kimliğini, kendinden olmayı itelemekte onun yanlış olduğunu düşünmekte ve ötekileştirmektedir. Bu projede iyi karakterler davranış biçimleri, giyim kuşamları ve konuşmaları ile ideal ulus kimliği temsil ederken tam karşısındaki kötüler kabul edilmeyen, yok sayılan, ideal olana dönüştürülmeye çalışılan bir kimliği(öteki Kürt kimliği) temsil etmişlerdir.

4.6.9. Kiplik

Van Dijk'e göre, önermelerin -meli, -mali ya da -duğu biliniyor gibi farklı kiplik tarafından nitelendirilmesi belli bir ideolojiyi temsil eder. Örneğin "Pek çok Afrikalı mülteci ülkeye ulaştı" yerine "Pek çok Afrikalı mültecinin ülkeye ulaştığı biliniyor" gibi yetkililerce yapılan açıklama meşruluğu ifade eder (Van Dijk, 2003: 65).

Hayat Türküsü Dizisi'nin 'bizler' olan karakterleri Hayat, Yusuf ve Cemal köylülerle iç içedirler. Hayat, Hacer ve Galip'in evinde kalmakta, burayı hiç yadırgamamakta, sanki onlardan biriymiş gibi davranmaktadır. Yusuf komutan uzun zamandır buralardadır ve köylü onu kendilerinden biri olarak görmektedir. Cemal ise zaten buralıdır. Ebru köye geldiğinde köylülere o kadar sıcak yaklaşır ki sanki kırk yıllık ahbabları ile karşılaşmıştır. Çocukları öper koklar, kadınlarla sarılır sohbet eder. Espriler yapar. Bu karakterlerle ilgili verilen bütün söylemlerle bizde sizlerden biriyiz imajı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

4.6.10. Kanıtsallık

Bir önerme o konuda daha yetkili ve etkin biri tarafından ifade edildiğinde hedef kitle üzerindeki etkisi o nispette artacaktır. Eğitimin önemli olduğunu biliyoruz bunu öğretmen, asker ve güvendiğimiz başka karakterler üzerinden öğreniyoruz ama bunu bir de milli eğitim bakanı aracılığıyla verirsek daha etkili olacaktır.

Milli Eğitim Bakanı Van'a gelmiştir. Bu bizim reelde de bildiğimiz aslen de Van'lı olan Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'tir. "Haydi Kızlar

Okula” kampanyası bir devlet projesi olduğundan ana konusu itibariyle kızların okumasını anlatan “Hayat Türküsü” dizisi devlet tarafından da desteklenir. Dizi zaten bir devlet kanalında yayınlanmaktadır. Vali Milli Eğitim Bakanına rakamlarla ne kadar kız öğrencinin daha okula gittiğini anlattıktan sonra Hayat Öğretmen'den ve onun öğrencisi Sevcan'dan bahseder. Bakan beraberindeki heyetle beraber Kevenli köyüne Hayat'ın okuluna gelir. Fedakârca yaptığı çalışmalarından dolayı bir teşekkür belgesi ve dizüstü bilgisayar hediye eder. Önümüzdeki yıl 5 derslikli modern bir okul yaptıracağı sözünü verir. Sonra Sevcan babası Bekir'le beraber okula gelir. Bakan Sevcan'ın bütün eğitim masraflarını karşılayacağını söyleyerek Sevcan'ı açık lise sınavlarına göndermesi sözünü alır. Bunun üzerine Sevcan açık lise sınavlarına girer. (20.Böl/46.57-58.45).

Burada ayrıca hep beraber yirmi bölüm boyunca okuma isteğinin gerçekleşmesini beklediğimiz ve arzuladığımız Sevcan'ın daha güçlü bir el tarafından bütün engellerinin kaldırılmasını da görüyoruz. Devlet güçlüdür. İsterse bütün engelleri aşabilir. Söyledikleri de doğrudur. Üstelik bunu söyleyen devlet büyüğü onların içinden çıkmış biridir.

4.6.11. Biçem ve Retorik

“Biçem, farklı kelimeler ya da farklı sözdizimsel yapılar kullanılarak, aynı şeyin az ya da çok korunduğu çeşitli alternatif yollar arasında yapılan seçimin metinsel bir sonucudur” habercinin kimliği de bu seçimi etkiler. (Beyaz, erkek ve orta sınıf bir muhabir, kalabalık ve göstericiler yerine çete ve serseriler sözcüklerini seçebilir) (Van Dijk, 2003: 74). Retorik ise daha çok teknik ve üslupla ilgili şeylerdir. Söz alma, söz kesme, hitabeti nasıl, neşeli mi gergin mi bunlar da ideolojik olabilir.

Köylüler ve bazı karakterler kendi cümleleri ile kendileri ve diğer köylüler hakkında negatif bir söyleme sahiptirler. Muhtar kızını okuldan almak isteyen kadına kızını vermesini söylerken “daha ilk günden köylüyle inatlaşma, beladır bunlar” cümlesini kurmaktadır. Yani topluca köylü için seçilen kelime ‘bela’ dır.

Model karakterler ve köylü karakterler arasında giyimleri ve konuşma biçimleri bakımından ciddi farklılıklar vardır. Köylüler herhangi bir özelliği ve bir kimliği olmayan basit basma elbiseler giyinmekte, üzerlerine birer atkı almaktadırlar. Erkekler aynı şekilde Pazar usulü basit giyinmektedirler. Model karakterler ise modern ve güzel giyinmektedirler. Yine model karakterler İstanbul Türkçesi ile ve terbiye kurallarına uygun konuşurken köylüler belirgin bir doğu şivesi ile konuşmaktadırlar. Hatta zaman zaman kaba, ayıplı ve küfürlü de konuşmaktadırlar.

Model karakter Hayat her zaman diyalogdan yana ve insanları konuşarak ikna eden biridir. Öğrencilerinden Gürkan sınıfta ağlayınca önce konuşarak içini dökmesini sağlar. Sonra da etkili cümlelerle onu rahatlatacak şeyler söyler. Gürkan'ın babası İstanbul'a gitmiş bir daha da dönmemiştir. Gürkan da artık ondan umudunu kesmiştir. Hayat bunun üzerine "bak, baban çok çalışıyordur ondan gelmemiştir ama eminim o da seni çok özlemiştir. Hep seni düşünüyordur. Üzülme. Tamam mı?" Gürkan ikna olur ve "tamam" der.(10. Böl./25.14)

Köylü karakterler olaylar karşısında kaygısız, kendilerine dokununca kavgacı ve sonunun ne olacağını düşünmeden hareket eden tiplerdir. Genellikle "işe yaramazlar" yargısını oluşturabilmek için seçilmiş bir tutum ve profildir.

4.7. Kürt Kimliği ile Bağlantılanan Unsurlar

Türkiye’de yayınlanan televizyon dizilerinde kimlik temsilleri ile ilgili en temel sorun “yok sayma” yöntemidir. Doğu Anadolu illerinin büyük bir kısmında, Güneydoğu Anadolu bölgesinin neredeyse tamamında kendini Kürt kimliği ile tanımlayan vatandaşlar yaşarken onlarla ilgili hikâyelerin anlatıldığı dizilerde “Kürt” diye söz edilmez. Kürtler sadece doğu illerinde değil Türkiye’nin başka birçok ilinde de yaşıyorlar ve çeşitli mesleklerde çalışarak yaşamlarını sürdürüyorlar. Toplumun her meslek grubunda çalışıyor olmalarına rağmen İstanbul’da geçen bir televizyon dizisinde de “Kürt” vatandaşa rastlanmaz. Bazı karakterler doğuludur ama bu birkaç doğulu özelliği(şive, giyim kuşam gibi) ile verilir.

Dizilerde özellikle doğulu olanlarda yerel kimlikler olumsuz karakterlerle veya olumsuz imajlarla verilerek ötekileştirilir bunun yerine ulus kimlik kodları taşıyan olumlu karakterler ve olumlu imajlarla verilir ve örnek kimlik biçimi olarak sunulur, temsil edilir. Hayat Türküsü dizisinde Hayat öğretmen ulus kimlik özelliklerini taşıyan iyi örnek bir karakter olarak verilirken muhtar yerel kimlik özelliklerini taşıyan ve bunun için kötü örneği temsil eden bir karakter olarak verilir. Biri yüceltilir diğeri ötekileştirilir. Muhtar yerel kimlik özellikleri ile hatta bu kimliklere sahip olduğu için olumlu, saygın ve erdemli iyi örnek bir karaktere sahip olamaz mıydı?

Yine dizilerde Kürt kimliğine sahip olanlar(bunlar daha önce de belirtildiği gibi "Kürt" olarak zikredilmez, mekânsal kimliklerinden hareketle öyle oldukları tahmin edilir.) terörle bağlantılıdır. Birçok dizi bu konuyu ana ekseninde işlememesine rağmen alt metinlerde veya küçük yan hikâyeciklerde verir. Hayat Türküsü dizisi eğitim ve töreler etrafında şekillenen bir dizi iken terörün yıkıcı sonuçlarını da işler. Yusuf komutan ve askerleri bir çatışma yaşarlar.(Bu çatışma terör örgütü ile Türk askeri arasında geçer.) Çatışmada Yusuf komutan ağır bir şekilde yaralanır ve uzun süre komada kalır. Kendine geldiğinde ise yürüyememektedir. Yusuf komutanın askerlerinden Muharrem ise şehit olur.

Doğu hikâyesi olan bir dizinin olmazsa olmazı törelerdir. Doğu da geçmiyor olsa da karakterlerden biri veya bir kaç doğulu olsa illa orada bir töre vardır. Kan davasından kaçıp gelmiştir. Kendisini kuma vermek istemişlerdir o da bir yolunu bulup kaçmıştır. Abileri veya babası peşisıra gelirler namuslarını temizlemeye. Vs. Bu örnekler çoğaltılabilir. Hayat Türküsü dizisinin hikâyesi de bir 'töre'nin üzerine kurulmuştur. Hayat'ın annesinin törelere karşı gelip sevdiğiyle kaçması, dayısının peşlerinden gelip onları öldürmek istemesi ama kendisinin ölmesi hep törelerin gereğinin bir sonucudur. Törelerde bir genç kızın istediği kişi ile evlenme özgürlüğü yoktur. Sevdiği kişi ile kaçıp gitmesi namussuzluktur. Namussuzluk yapanların cezası ölümdür ve bu infazı en yakınları uygular. Bu insanlar için devlet var mıdır yok mudur? Bu devletin kanunları ne işe yarar? Belli değildir. Kısacası bütün hukukun üstünde onların kendi hukukları vardır.

Televizyon dizilerinde Kürt kimliğini taşıyanların en belirgin özelliğini eğitimsiz olmaları gösterir. Yine Kürt demeden doğulu olarak temsil edilen karakterler İstanbul dizilerinde maksimum ilkokul düzeyinde eğitimlidirler. Bazıları okuma yazma bilmez. Zenginseler eğitimsiz olmalarından dolayı görgüsüzdürler, Fakirseler inşaat işçisi, kapıcı veya hizmetlilerdir. Doğuda geçen hikâyelerde ise kendileri eğitimsiz oldukları gibi eğitime de külliyen karşıdırlar. Eğitimde belirgin bir şekilde cinsiyet ayrımı vardır. Erkeklerin az zeki olup okuma heveslisi olanlarını da kendi işlerine yarayacak mesleklerde okutmayı tercih ederler. Veteriner, ziraatçi vs. Kızların okuma yazma bilmeye bile ihtiyaçları yoktur. Hayat Türküsü dizisinde bu konu bütün yönleri ile ve her duruma uygun örneklerle geniş bir şekilde anlatılır.

Yok sayma, ulus kimliğe dönüştürme, töre, eğitim ve terör gibi öne çıkan temsil problemlerinden başka daha pek çok durumda Kürt kimliği negatif kodlarla donatılır ve ötekileştirilir. Giyim kuşam farklılıkları, konuşma farklılıkları, medeni olma veya olamama ustaca ideolojik söyleme uygun şekilde temsil edilir.

SONUÇ

Kökenleri kimi araştırmacılara göre 50 bin yıl, kimilerine göre m.ö. 3-4 bin yıl öncesine dayanan ama en kesin haliyle bin yıldır Ortadoğu ve Anadolu coğrafyasında var olduğu bilinen Kürtler bugüne kadar aşiret yapısı içinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu süre zarfında bir devlet olamamışlar ama unsuru oldukları devletler için de herhangi bir sorun teşkil etmemişler, bunun da ötesinde o devletlerin öz varlığı olarak kabul edilmiş ve kendilerini de öyle görmüşlerdir. Ulus devletlerin oluşmaya başlaması ve bunun bir dalga halinde dünyaya yayılması bu coğrafyada da Kürtleri etkilemiştir. Kürt kimliği ulusal kimlik uğruna feda edilmeye çalışılmış, buna direnen Kürtler yerlerinden yurtlarından sürgün edilmiş, çeşitli zulümlere maruz kalmışlardır. Bu yok etme ve sindirme politikaları da iddialara göre bir terör örgütünün doğmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkış sebebi ne olursa olsun 25-30 yıldır Türkiye'nin terör eylemleri ile kangren haline gelen Kürt sorunu bölgenin gelişmesini engellemiş, eğitim faaliyetlerini sekteye uğratmış, ekonomisine katkı sağlayacak yatırımların yapılmasına engel olmuş ve yıllarca olağan üstü hal bölgesi kabul edilerek yerinde durmak bir yana geriye gitmesine neden olmuştur. Hem Türklerde hem Kürtlerde nefret duygusu oluşmuştur. Suçunun ne olduğunu bile bilmeden yıllarca Diyarbakır cezaevinde işkencelere maruz kalan Felat Cemiloğlu isimli Kürt vatandaşı *"hapishanden kurtulduğum zaman genç olsaydım, en azından soruşturma, gözaltı, 5 no'lu hapishane cehennemine tekrar haksız yere girmemek için dağa çıkardım"*(Cemal, 2006:34) diyecek duyguya getirilmiştir. Diğer yandan şehit olan binlerce asker... Necati Özgen Paşa: *"Çok şehit verdik, çoğu kucağımda öldü!" demiştir, gözyaşlarını gizlemeye çalışarak.*(Cemal, 2006:36).

Sadık Yalsızuçanlar şark bülbülü olarak da bilinen Diyarbakırlı Celal Güzelses'in hikâyesinden hareketle Kürt sorunu üzerine düşüncelerini paylaştığı bir denemesinde aslında insan olarak sahip olunması gereken duygulara tercüman oluyor. Yazara göre bizim mirasımız Yalçın Koç'un 'Anadolu mayası' dediği cevherle karılmıştır ve hangi ırktan olursa olsun bu maya ile mayalananlar Nasrettin hoca gibi bindiği dalı, yani diğer 'kimlik'lerini ve rasyonel yetiyi terk etmiş, zemine düşmüş ve bu zeminde diğerleriyle bir yola koyularak birlikte yürümüşlerdir. Oysa şimdi bu maya

tehlike altındadır. Çünkü insanlar kimliklerini ötekileştirerek yaşamaya başlamışlardır. Eğer Diyarbakırlı Celal hem Türkçe hem Kürtçe söyleyebilmiş olsaydı, ona şark bülbülü diyenler tarafından doğuda çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı bir topluluk olduğunu, onlarında bir dilleri, edebiyatları, dengbejleri, destanları, Mem ile Zin'leri, Mele Cezerileri, Ahmed-i Hanileri olduğunu bilselerdi diyor onlarında Anadolu mayası ile mayalandığını görebileceklerdi. Hatta diyor bu mayanın bir kültür olmadığını, onu da etkileyen ve kuşatan daha derin, zengin, geniş ve kozmik bir öğreti olduğunu düşünselelerdi, kendi dilini konuşmaktan, şarkı söylemekten daha normal, olağan ve hakça bir şey olduğunu akıl etmiş olsalardı bugün bu sorunlar yaşanmayacak yaşanıp kansere dönüşmeyecekti.(Yalsızuçanlar, 2008:84). Aslında sorun haline getirilen şeyler en temel hakların yok sayılmasından kaynaklandığını söylemek mümkün. Yazarın söylediği gibi kendi dilini konuşmak konuştuğu dilde şarkılar söylemek niçin suç olsun? Hasan Cemal'in anlattığı hikâyede insanlar kendi dillerinde şarkı dinlemek için niçin ta Ermenistan'dan yayın yapan bir radyo istasyonuna muhtaç olsunlar?

Bir topluluk içerisinde yaşayan insanların fert olarak veya gruplar olarak aynı düşünce yapısına sahip olması beklenemez. Kimileri egemen söylemin yanında yer alırken kimileri de karşısında, muhalif olarak durmaktadır. Burada önemli olan hangi tarafın kendi düşüncelerini geniş kitlelere aktarabildiğidir. Oldukça pahalı bir alan olan ve bu nedenle kesinlikle ekonomik bağımlılığı bulunan medya sektörü devlet ideolojisi ile paralel söylemler üretmek zorundadır. Bir medya kuruluşu muhalif taraftan insanlara veya gruplara ait olabilir ama bu durumda paralel söylemler üretmiyorsa bile karşısında da olmamaya özen göstermek durumundadır.

Türkiye cumhuriyeti devleti kurulduğu günden bugüne kadar ulus kimlik projesini resmi devlet ideolojisi olarak kabul etmiş, bütün faaliyetlerinde bu ideolojisini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Diğerlerine göre sayıca çoğunlukları nedeniyle devletin bu kimlik politikasından en çok Kürtler etkilenmişlerdir. Çünkü devlet sayısal çoklukları ve yaşadıkları coğrafyanın genişliği ve önemi nedeniyle Kürt kimliğini tehlike olarak görmüş ve onu kontrol altında tutmak için bazen akıl almaz yöntemlere başvurmuştur. Sürgün ederek topraklarından ve köklerinden koparma, götürülenlerin sebeplerini bir

türlü kavrayamadıkları, hapishanelerde işkencelerle sürüp giden mahkûmiyetler, faili meçhul ölümler ve sürekli geriye götüren ekonomi ve eğitim politikaları bu yöntemlerden sadece birkaçı.

Televizyon dizilerinde Kürt kimliklerinin temsilleri incelenirken yaşanan gerçeklerle ve televizyon gerçeklerinin başka dünyalarda ilerlediği görülmüştür. Birinde devlet ideolojisi uğruna inanılmaz acılara mahkûm edilen bir millet, diğer tarafta televizyon hikâyelerinde hastalıklı ve tedavi edilmesi gereken bir bölge insanı profili çizilmiştir.

Bu projeye başlarken Kürt kimliğinin doğru temsil edilmediği, Kürt vatandaşların “Kürt” olarak ifade edilmediği, doğulu vatandaşların kültürel olarak ulusal kimlik tanımından kalın çizgilerle ayırt edildiği, doğulu kimliğe sahip vatandaşların genellikle negatif kavramlarla birlikte anıldığı ve dizilerde bu şekilde temsil edildikleri varsayımlarından hareket edilmiştir.

Temsilde medyayı özellikle de dramları önemli kılan unsur güçlü etkileridir. Bireysel seyircilerin televizyonun kendi üzerlerinde hiçbir olumsuz etkide bulunmadığını ama başka seyircilerin etkilenme olasılığının çok güçlü olduğunu düşünmeleri(Mutlu, 2005:109) onun gücüne inandıklarını göstermektedir. Seyirci kendi düşüncesine ve değişmeyeceğine güveniyorsa o zaman ondan kaçmayacak ve seyretmeye devam edecektir. Yani televizyon kişinin kendisi için bir tehlike değildir. Dolayısıyla seyredileceklerini bilen yapımcılar ürünlerini istedikleri gibi kurgulayarak seyircinin beğenisine sunabilirler.

Seyirci temsil edilenin gerçekle örtüşüp örtüşmediğini sorgulamaz onun gerçek olduğunu düşünür. Dallas dizisini seyredenler dizi de olup bitenlerin gerçekleri yansıttığını düşünmelerine karşın dizideki temsillerle gerçeği arasında ciddi farklılıklar olduğu ve gerçeklikten yoksun bir dizi olduğu üzerine tartışmalar olmuştur.(Ang, akt. Mutlu, 2005:152). Diziler ve onların kurduğu dünyadaki temsiller sanki gerçekmiş gibi sunulmaktadır. Türkiye’de ağal diziler olarak da bilinen doğu hikâyelerinin anlatıldığı diziler seyircide bir doğu ve doğulular temsilinin oluşmasına neden olmuştur. Kimsenin onları bizzat gidip görme birlikte yaşama şansı yoktur dolayısıyla dizilerin anlattığı belgeselmişçesine doğru kabul edilir ve televizyon ekranından görülen

temsiller onların imajıdır artık. “Medya temsili ile temsil edilenler kurulur, oluşturulur ve belirlenir. Belirlemenin karakteri nedeniyle temsil inşasını yapanlar amaçlarına uygun bir şekilde temsili kurarak, oluşturarak gerçekler hakkında imajlar yaratırlar.”(Erdoğan, 2010: 309). Hayat Türküsü dizisi de doğru insanı ile ilgili kendi temsillerini kurmuş, belirlemiş ve bunu gerçeklerle de desteklemiştir. Tamamen kurgu olan bir dizi hikâyelerini anlatırken “burada bunlar sürekli yaşanmaktadır biz sadece birkaçını aktarıyoruz” izlenimi verilerek gerçeklik algısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Hatta dizinin bir bölümünde hem eğitimin önemine vurgu yapmak hem kız çocuklarına yapılan ayrımcılık konularını daha gerçekçi işlemek adına milli eğitim bakanı konuk oyuncu olarak gerçek kimliği ile dizide yer almıştır. Buradan hareketle şu da rahatlıkla söylenebilir hayat türküsü dizisi devletin egemen ideolojisini desteklemekte ve onunla paralel söylemler üretmektedir. İdeolojileri temsille desteklemek filmlerin en önemli alanıdır. “Filmler, muhtelif temsil biçimleriyle, toplumsal gerçekliğin nasıl kavranacağını, daha da fazlası, ne olacağını belirleme”(Ryan, Kellner, 1997:37-38) adına önemli bir işlevi yerine getirirler. Hayat türküsü dizisi hem kurduğu temsillerle hem de önerileriyle temsil inşacısı görevi üstlenmiştir. Temsil ettiği karakterlerin hangisi doğru hangisi yanlış, yanlışlar nasıl doğruya dönüştürülür bunları teker teker anlatır. Hayat öğretmen her yönüyle doğru bir karakterdir ve ulus kimlik imajını destekleyen bir temsil örneğidir. Dizi toplumsal temsil inşasını hayat öğretmen üzerinden gerçekleştirir. Zeynel karakteri kötü bir temsil örneğidir. Kızını okula göndermez, eşinin ona hizmetçi muamelesi yapmasına izin verir. Erkek çocukları ile kızı arasında cinsiyet ayrımcılığı yapar, kaba ve cahil bir adamdır. Hacer karakteri iyidir hoştur, insancıl biridir ama yine de cahil bir kadındır. Kendisi olduğu gibi kalır gider ama dizinin öğretilerini benimser ve onların doğruluğunu kabul eder. “Biz böyle geldik böyle gideriz, ama siz bizim gibi olmayın, değişin” mesajını verir. Sevcan karakteri bu mesajın ete kemiğe bürünmüş halidir. Sevcan, geleneklerin, törenin iteklediği yolda direnmeyi, onların yanlışlığını göstermeyi hedefler. Anne babasının tüm karşı çıkmalarına rağmen hayallerinin peşinden gider ve sonunda hayat öğretmen gibi biri olur. Sevcan’ın dramı ile başlayan dizi Sevcan’ın hayallerine ulaşmasıyla son bulur.

Bütün diğerk dizilerde olduğu gibi Hayat Türküsü dizisinde de “Kürt” kimliği yoktur. Dizi doğu Anadolu bölgesinin Van ilinde geçmektedir. Van ilinin nüfusunun büyük çoğunluğu kendisini Kürt olarak tanımlayan vatandaşlardan oluşur ama dizi de “Kürt” yoktur. Resmi kimlik ideolojisinin yok sayarak ötekileştirme ve onun varlığından kurtulma çabasının dizilerdeki temsil biçimi de görmezden gelme olarak kendini gösterir. Devlet güvenlik güçleri ve devlet görevlileri (vali, kaymakam, imam, öğretmen) aracılığıyla “Kürt” yoktur dedirtir ve Kürtleri de buna inandırmaya çalışırken medya aracılığıyla da onun varlığını silikleştirmeye ve öyle bir kimlik yokmuş gibi göstermeye çalışır. 61 bölüm yayınlanan dizinin hiçbir yerinde “Kürt” kelimesi telaffuz edilmemiştir. Bu dizideki insanlar “Van”lı Türkiye cumhuriyeti vatandaşı Türklerdir.

Hayat Türküsü dizisi incelendiğinde ifade edilen varsayımların doğrulandığı görülmüştür. Kürt kimliğini yok sayarak onu ulusal kimlik çizgisine getirmeye çalışmak, doğulu kimlikleri eğitimsiz, törelere bağlı, kaba ve çoğunluğu fakir olmak üzere negatif unsurlarla birlikte göstermek ve onların değişmesi gerektiği düşüncesine hem Kürt kimliği sahiplerini hem de egemen ideal kimlik sahiplerini inandırmak. Hayat Türküsü dizisinde Kürt kimliği yok sayılmıştır, bütün kötü töreler gösterilmiştir ve bu insanlar özellikle henüz genç ve çocuk olanlar ideal kimliğe sahip bireyler haline getirilmeye çalışılmışlar.

Kürt veya dizilerdeki ifade biçimiyle doğulu kimliğe sahip karakterlerin negatif söylemlerle birlikte anıldığına yönelik öne sürülen varsayımın bu çalışmada elde edilen sonuçlarla büyük oranda doğrulandığını söylemek mümkün. Dizi başladığı ilk andan itibaren seyirci, törelerin hayatlarına yön verdiği insanların hikâyesine tanıklık eder. Dizinin başrol oyuncusunun babası ve annesi törelerden etkilenmiş, köklerinden, topraklarından kopup başka yerlerde yaşamak mecburiyetinde kalmışlardır. Babası hiç istemeden katil olmuş, dramatik bir biçimde Hayat’ın dayısının ölümüne neden olmuştur. Doğu kimliği ile en çok ilişkilendirilen kan davası ve namus cinayeti bu hikâyede işlenmiştir. Bir başka negatif söylem olan kız ve erkek çocukları arasındaki cinsiyete dayalı ayrımcılık da Hayat Türküsü dizisinde geniş bir şekilde kendisine yer bulmuştur. Hayat Öğretmen kız çocuklarını okula getirebilmek için bir hayli uğraşmak ve anne babaları ikna etmek için onlarla

çatışmak durumunda kalmıştır. 61 bölüm yayınlanan dizide kızını okutmak için hevesli olan doğulu bir karakter bulmak mümkün değildir.

Televizyon dizilerinde Kürt kimliğinin temsilleri ile ilgili karşılaşılan sorunlar en başta “doğru temsil” edilememe olarak kendini göstermektedir. Sonra diğer bahsedilen temsil sorunları gelmektedir. Bir yanda kendilerini etnik Kürt kimliğine sahip olarak tanımlayan bir kimlik, diğer tarafta doğası gereği homojen bir yapıya sahip bütün sınıfsal ve bireysel kimlikleri tek bir kolektif kimlik altında birleştirmeyi hedefleyen ulusal kimlik(Akça, 2007:3) yer almaktadır. Bunların gerçekteki çatışmaları televizyon dizilerinde temsil edenin bakış açısına göre yorumlanmaktadır. Sorun burada başlamaktadır. Çünkü temsil edenler aslında temsil ettikleri hakkında kesin ve doğru bilgilere sahip değildirler. Dizi senaristleri bir doğu hikâyesi yazarken hikâyeye konu olan insanlarla, yaşadıkları mekânlarla, kültürleriyle, ne yiyip ne içtikleriyle, dilleri, gelenek ve görenekleriyle ilgili bilgi sahibi olmak için ekstra bir araştırma yapma gereği duymamaktadırlar. Bu bir iletişim problemidir ve aslında bu problem devlet ve Kürtler arasındaki iletişim kopukluğunun bir sonucudur. Bilgesam araştırmasında yer alan bir Kürt vatandaşın cümlelerinde olduğu gibi “devlet Kürtleri anlamaya çalışmadı, gönül köprüleri kurmadı” demiştir.

Temsil probleminin bir başka önemli boyutunu da temsil edenlerin kimlikleri oluşturmaktadır. Almanlar kendileri ile ilgili dizi yapan Amerikalıları “siz bizi nasıl temsil edebilirsiniz ki?” sorusundan hareketle yaptıkları eleştiri ve akabinde kendilerini temsil eden başka bir filmle onlara cevap vermeleri temsil edenin kimliğinin önemini göstermektedir. Dolayısıyla Kürtleri Türkler ne kadar doğru temsil edebilirler sorusu sorulabilir. Egemen kimlik Türk, egemen medya Türk, medya da çalışanların çoğunluğu da Türk’se o zaman bir problemden söz edilebilir. Bu durumda alternatif olarak Kürtler’in kendilerini temsil ettikleri medya ürünleri, filmler ve diziler olması gerekir. Aslında bu da kendi içinde sıkıntılı bir durumdur. Yine Bilgesam’ın araştırmasında yer aldığı gibi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde şehir merkezinde yaşayan Kürtler köyden gelen Kürtlerden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bir kimliğin başka bir kimliği ötekileştirmesinin dışında aynı kimlik içinde bu sefer başka yönlerine atıfta bulunan ötekileştirilmeler

yaşanmaktadır. Dolayısıyla aslında kim kimi temsil ediyorsa etsin temelde tanımaya çalışmak, ön yargılardan arınmış olmak ve kendini onun yerine koymak daha doğru temsil ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu hem devlet için, hem medya için, hem sermaye sahipleri için, hem de bizzat süreci yaşayan herkes için geçerlidir.

KAYNAKÇA

- Akça, Emel Baştürk. (2007). *Kimlik, Medya ve Temsil*, 1. Baskı, Ankara: Nobel yayınları.
- Aktay, Yasin. (2011). *Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik*, Y. Aktay, A. Kızılkaya, E.Osmanoğlu, K. Dilek, S. Yurdakul, Ankara: Eğitim Bir-Sen.
- Aslan, Hüsamettin. (2009), *Jöntürkler Jönkürtler Muhafazakarlar/ Meçhul Okurla Söyleşiler*, 1. Basım, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Nikitin, B. (1976). *Kürtler Sosyolojik ve Tarihi İnceleme*, H.D. (çev.), 1. Basım, İstanbul:Özgürlük Yolu Yayınları (Orijinal Basım Tarihi 1956)
- Cemal, Hasan. (2006). *Kürtler*, 17. Basım, İstanbul: Doğan Kitap
- Çelenk, Sevilay. (2005). *Televizyon Temsil Kültür: 90'lı Yıllarda Sosyo Kültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*, 1. Baskı, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Değirmenci, Aslan. (2009). *Kürt Sorununda Yeni Dönem*, 1. Basım, Ankara: Vadi Yayınları
- Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. 1.Baskı. İstanbul: Başlık Y. Grubu
- Durna, Tezcan. (2010), *Medyadan Söylemler*, 1. Basım, İstanbul: Libra Yayınevi
- Erdoğan, İrfan, Alemdar, Korkmaz. (2010). *Öteki kuram*, 3. Basım, Ankara: Erk Yayınları
- Giddens, Anthony. (2008). *Sosyoloji*, 1. Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Hall, Stuart. (1998). Kültürel kimlik ve diaspora, J. Rutherford (drl.), *Kimlik. Topluluk, Kültür, Farklılık* içinde, İrem Sağlamer (çev.), 1.Basım, İstanbul: Sarmal Yayınları, 173-191.

- Hall, Stuart. (1998). Kùltür Kùreselleşme ve Dünya Sistemi, *Yerel ve Kùresel: Kùreselleşme ve Etniklik* içinde, A. King (drl.), G. Seçkin, Ü. H. Yolsal (çev.), 1. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 39-61. (Orijinal Basım Tarihi 1991)
- Hall, Stuart. (1994). İdeolojinin yeniden keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü, M. Küçük (drl.), *Medya, iktidar, ideoloji* içinde, M. Küçük. (çev.) 1.Basım, Ankara: Arak Yayınevi, 57-97.
- Habermas, J. (2011). “Öteki” Olmak “Ötekiyle” Yaşamak, i. Aka (çev.), 6. Baskı, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları (Orijinal Basım Tarihi 1996)
- Huseyni, Zİba Mir. (2007). İranda Cinsiyet Politikasının Müzakeresi: Bir Belgeselin Etnografisi, R. Kapper (ed.), *Yeni İnan Sineması: Siyaset Temsil ve Kimlik* içinde, K. Sarısözen (çev.), 1. Basım, İstanbul: Kapı Yayınları, 208-250. (Orijinal Basım Tarihi 2002)
- Kanbur, Ayla. (2006). *Sinemada Temsil ve Tarihimiz, Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler* (5. Kitap), İçinde der: Elif Akçalı, Bağlam Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Karpat, Kemal H. (2011). *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, 4. Basım, İstanbul:Timaş Yayınları
- Kutlay, Naci. (2002). 21. *Yüzyıla Girerken Kürtler*, 1. Basım, İstanbul: Pêrî Yayınları
- Mercer, C. (1998). Cangıla hoş geldiniz: postmodern politikada kimlik ve çeşitlilik, J.Rutherford (drl.), *Kimlik. Topluluk, Kùltür, Farklılık* içinde, İrem Sağlamer (çev.), 1. Basım, İstanbul: Sarmal Yayınları
- Monaco, James. (2001) *Bir Film Nasıl Okunur*, Ertan Yılmaz (çev.), 13. Basım, İstanbul:Oğlak Yayıncılık (Orijinal Basım Tarihi 1977)

- Morley, David, Robins, Kevin. (1997) *Kimlik Mekânları/Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, Emrehan Zeybekoğlu (çev.), 1. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Orijinal Basım Tarihi 1995)
- Mutlu, Erol. (2005) *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*, 1. Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi
- Önder, Ali Tayyar. (2008) *Türkiye'nin Etnik Yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler*, 44. Basım, Ankara: Kripto kitaplar
- Rutherford, J. (1998) *Kimlik, Topluluk/Kültür/Farklılık*, Yuva Denilen Yer: Kimlik Ve Farklılığın Kültürel Politikaları, İ. Sağlamer (çev.), 1. Basım, İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Ryan, M., Kellner, D. (1997) *Politik Kamera: Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*, E. Özsayar (çev.), 1. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, (Orijinal Basım Tarihi 1990)
- Schnapper, D. (2005) *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, A. Sönmezay (çev.), 1. Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (Orijinal Basım Tarihi 1998)
- Smith, A. D. *Milli Kimlik*, B. S. Şener (çev.), 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, (Orijinal Basım Tarihi 1991)
- Uluç, Güliz.(2009) *Medya ve Oryantalizm Yabancı Farklı ve Garip... Öteki*,1. Basım, İstanbul: Anahtar Yayınları
- Van Dijk, T.(2003). Söylem ve ideoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban (ed.), *Söylem ve ideoloji : Mitoloji Din İdeoloji içinde*, N. Ateş (çev.), 1. Basım, İstanbul: Su yayınları, 13-112.

Vefa, Mihrnaz Said.(2007). İran Filmlerinde Fiziksel Mekân ve Kültürel Kimlik,
R. Tapper (ed.), *Yeni İran Sineması: Siyaset Temsil ve Kimlik* içinde K.
Sarısözen (çev.), 1. Basım, İstanbul: Kapı Yayınları, 251-270.(Orijinal
Basım Tarihi 2002)

Yalsızuçanlar, Sadık. (2008). Hayat Müzikle Devam Eder, 1. Basım, İstanbul:
Kapı yayınları

Arık, M. Bilal, (2003), Bir Televizyon Ürünü Olarak Futbolun Televizyonda
Temsili, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 1. Basım. Sayı:16,
599-617.

Hayat Türküsü 2. Bölüm <http://tvarsivi.com/player.php?y=20&z=2012-08-24>
05:56:00 (21 Haziran 2013)

Türkiye’de Kürtler ve Toplumsal Algılar

<http://www.belgeler.com/blg/2uan/turkiye-de-kurtler-ve-toplumsal-algilar>
(15 Nisan 2013)

Layikel, Ş. (2006) Sanat Yapıtı ve Üretim Sürecinde Öteki ile İlişki,

Yükse Lisans Tezi

<http://www.belgeler.com/blg/12yc/sanat-yapiti-ve-uretim-surecinde-oteki-ile-iliski-relationship-with-the-other-in-artwork-and-production-process> (28
Haziran 2013)

Demir, M. (2008) *Doktora Tezi*, Sinemada Öteki

<http://www.belgeler.com/blg/1g4x/sinemada-oteki-the-other-in-cinema> (20
Haziran 2013)

Kentel, Ferhat (2006) Kültür ve Kimlik, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları

<http://stk.bilgi.edu.tr/docs/FERHATKENTEL.pdf> (15 Nisan 2013)

Namaz, Yunus (2011) 11 Eylül Sonrası Amerikan Sinemasında teki'nin

Sunumu, Yüksek Lisans Tezi

<http://www.belgeler.com/blg/333q/11-eylul-sonrasi-amerikan-sinemasinda-otekinin-sunumu> (22 Mayıs 2013)

EKLER

Hayat Türküsü Dizisinin 1,3,4,10,15,20 ve 61. Bölümleri DVD Dosyası

ÖZGEÇMİŞ

ADI VE SOYADI
DOĞUM YERİ VE
TARİHİ

:Emine Çelik

:Erzurum/15.05.1979

EĞİTİM DURUMU

1985 – 1990

:Pendik Namık Kemal İlkokulu

1991 – 1997

:Pendik İmam Hatip Lisesi

1998 – 2002
bölümü

:Selçuk Ün. İletişim Fak. Radyo TV Sinema

İŞ TECRÜBESİ

2003 – halen

: Özel bir kurumda cast direktörü